

KOMÜNİST HİPOTEZ

Alain Badiou



KOMÜNİST HİPOTEZ

Fransızca orijinali
L'HYPOTHESE COMMUNISTE©Nouvelles Édition Lignes,
2009

Türkçe Çeviri©Encore
Birinci Baskı Kasım 2011

Encore Yayınları
Kızıltoprak, Hüseyin Paşa Sokak, 13/2 İstanbul
kitap@encoreistanbul.com

ISBN: 978-605-87689-5-6

Yayıma Hazırlayan: Ali Bilgin, Doğan İnce
Son Okuma: Nurzer Ersöz
Kapak: Mehmet Öznur
Grafik Uygulama: Ahmet Sevgi
Baskı: Sena Ofset

L'HYPOTHESE COMMUNISTE©Nouvelles Édition Lignes, 2009
KOMŪNIST HIPOTEZ©Encore, 2011

Alain Badiou

KOMÜNİST HİPOTEZ

Çeviren: Oylum Bülbül

EncorE

İÇİNDEKİLER

Başlangıç

BAŞARISIZLIĞA UĞRAMAK NEYE DENİR?7

I. HÂLÂ MAYIS 68'İN ÇAĞDAŞLARIYIZ.....39

1. 40 Yıl sonra Mayıs 68'e tekrar bakmak.....41

2. Bir başlangıç taslağı61

3. Bu kriz gösteri: Gerçek nerede?.....77

II. KÜLTÜR DEVRİMİ: SON DEVRİM Mİ?85

III. PARİS KOMÜNÜ:

POLİTİKA İÇİN POLİTİK BİR DEKLARASYON.....135

IV. KOMÜNİZM İDEASI.....179

BAŞARISIZLIĞA UĞRAMAK NEYE DENİR?

1.

Ulusal kurtuluş savaşları (Vietnam ve bilhassa Filistin), dünya çapındaki öğrenci hareketleri (Almanya, Japonya, ABD, Meksika ...), fabrika isyanları (Fransa, İtalya) ve Çin'deki Kültür Devrimi dörtlüsüyle başlayan on yıllık "kıızıl dalga" 1970'li yılların ortasından itibaren geri çekilmeye başladı. Bu geri çekilme öznel düzeyde yerleşik âdetlere, özellikle de seçim geleneğine geri dönüşte kendini gösterirken, yavaş yavaş kapitalist parlamenter veya "Batılı" düzene yeniden biat edilmesi, beraberinde daha iyisini istemenin daha beteriyle sonuçlanacağı kanaatini getirdi. Fransa'da tuhaf bir biçimde "yeni felsefe" olarak anılan entelektüel akımda, 50'li yılların Amerikan anti-komünist argümanlarının neredeyse tamamını hiç değişmemiş halde yeniden buluyoruz, şöyle ki: Sosyalist rejimler utanç verici despotizmler, kanlı diktatörlüklerdir; devlet düzeni olarak bu tip sosyalist bir "totalitarizme" karşı çıkılmalıdır, şüphesiz temsili demokrasinin de eksikleri vardır ama iktidarın en ehvenişer biçimidir o. ABD'nin merkezi ve garantörü olduğu "hür dünya"nın değerleri, felsefesi ve ahlakı yüceltilmelidir. Komünizm İdeası her yerde başarısızlığa uğramış mücrim bir ütopyadır

ve yerini özgürlük kültü (öncelikle yatırım yapma, mülk edinme, zenginleşme özgürlüğünü kapsar ve bolumum maddiyatın da garantisidir) ile İyi'nin bir kurban olarak temsilini biraraya getiren "insan hakları" kültürüne bırakmalıdır. Bahsedilen İyi ise gerçekte Kötü'ye karşı verilen savaştan başka bir şey değildir. Buradan da sadece Kötü'nün kurbanı olarak sunulduğu, öyle sergilendiği için İyi'nin gözetilmesi gerektiği anlamı çıkıyor. Kötü ise sadece hür Batı dünyasının öyle tanımladığı, Reagan'ın "Kötülük İmparatorluğu" dediği şeydir. Bu da bizi başladığımız noktaya geri getiriyor: Komünizm İdeasına.

Bugün bu propaganda aygıtı çoktandır işlerliğini kaybetmiş durumda, bunun en önemli sebebi kuşkusuz artık hiçbir güçlü devletin kendini komünist, daha doğrusu sosyalist olarak nitelememesi. Tabii, bu kez de "terörizme karşı savaş" adı altında birçok retorik yürütülüyor, Fransa'da adeta Haçlı Seferleri kılığına girmiş bu propaganda makinesi kendini bu şekilde güncelliyor. Gelgelelim hiç kimse faşizan eylem anlayışına sahip tikelci [*particulariste*] bir dini ideolojinin geri kalmış sosyal vizyonunun, üç asırdır süregelen eleştirel, enternasyonalist ve laik felsefenin üzerine inşa edilen, bilimin olanaklarından faydalananarak işçilerin ve entelektüellerin coşkusunu endüstriyel metropollerin tam kalbinde harekete geçirmiş olan o evrensel özgürlük vaadinin yerine geçeceğini ciddi anlamda düşünemez. Stalin ile Hitler'in karıldığı amalgam zaten her nevi kolektif girişimi artlarında bıraktığı ölümlerin

sayısıyla ölçen bir düşünce fukaralığını yansıtıyordu. Sömürgelerinde giriştiği soykırımlar ve kitlesel kıyımlar, milyonlarca ölüyle sonuçlanan iç savaşlar ve dünya savaşları yoluyla iktidarını pekiştiren Batı dünyası, Amerika ve Avrupa'daki parlamenter rejimleri ahlaki düzeyde göklere çıkaran "felsefecilerin" bile gözünde değerden düşmüştü. Görelî İyi'nin tek biçimi olarak burjuva demokrasisi namına methiyeler düzmekten başka bir şey yapmayan bu Hak savunucusu kalemşörlere ne kalabilirdi ki? Kurbanlar yığınının üzerine tüneyip totalitarizme karşı kehanette bulunmaktan öte ne yapabilirlerdi? Bugün Hitler, Stalin ve Bin Ladin amalgamı bir kara mizahtır. Bizim şu demokratik Batımızın, propaganda makinesinin çarklarını döndürmek için hiçbir masraftan kaçınmadığına işaret eder. Aslında bu sıralar daha mühim başka bir işle meşgul. Eşitsizliklere rağmen umarsız bir refah sarhoşluğu içerisinde geçen iki küçük on yılın ardından hakiki bir tarihsel krizle burun buruna geldi: Haliyle "demokrasi" iddiasının bir tarafa bırakılması gündeme geldi. Zaten yabancılara karşı yükselen ve dikenli telleri sağlamlaştırılan duvarlarla, kokuşmuş yandaş medyası, hıncahınc dolu hapis-haneleri ve vicdansız yasalarıyla bir süredir yapılan da buydu. Gerçek şu ki yereldeki müşterilerine sus payı vermek ve yoksul kalabalıkları zapturapt altına alan Mübarek, Müşerref gibilerinin bekçilik ettiği zalim rejimleri uzaktan yönetmek artık pahalıya gelmeye başladı.

Peki, bizleri aydınlatan, yani kafamızı ütüleyen o

“yeni filozofların” otuz yıllık çalışmalarından geriye ne kaldı? Özgürlüğün, insan haklarının, demokrasinin, Batı’nın ve Batılı değerlerin o büyük ideolojik aygıtının enkazı altında neler kaldı? Her şey basit bir olumsuz cümleden, gün gibi aşikar şu mütevazı tespitten ibaret: Komünizm İdeasının aldığı yegane somut biçim olan sosyalizmler 20. yüzyılda tamamen başarısızlığa uğradılar. Eşitsizlikçi kapitalist dogmalara geri döndüler. İdeanın bu başarısızlığı bizleri tek seçenek olarak kapitalist üretim düzeni ve parlamenter sistem ile baş başa bıraktı: *İstesek de istemesek de* razı olmak zorundaydık. İşte bu nedenledir ki bugün bankalara el koymak yerine onları kurtarmalıyız, zenginlere milyarlar verip yoksullara hiç vermemeli, yabancı işçilere karşı milliyetçilik bayrağını mümkün merteye yükseltmeli, sözün kısası güçlülerin hayatta kalmasını garantilemek için sefaletin her türlüşünü yerinden yönetmeliyiz. Size söylediğim gibi, başka seçenek yok! İdeologlarımızın itiraf ettiği gibi, ekonomiye ve devlete yön veren bir avuç soyguncunun tamahkarlığı ile çığırından çıkmış özel mülkiyetin mutlak İyi’yi temsil etmesinden değil, başka seçeneğimiz olmadığı için böyle yapmalıyız, çünkü mümkün olan tek yol budur. Stirner anarşist kavrayışı içerisinde, insandan, Tarihın kişisel aktöründen, “Biricik ve Mülkiyeti” [*Der Einzige und sein Eigentum*] olarak söz etmişti. Bugün ise “biricik olan mülkiyet”tir.

İşte tam bu noktadan itibaren başarısızlık mefhumu üzerinde düşünmeliyiz. Komünist hipotezin şu veya bu biçiminin deneyimlendiği bir tarih sekansından bahse-

derken “başarısızlığa uğramak” sözcüğü tam olarak ne anlama geliyor? Bu hipotez altına yerleştirilen tüm sosyalist deneyimlerin “başarısızlığa uğradığını” ilan etmekle tam olarak ne söylenmek isteniyor? Acaba kökten bir başarısızlık mı bu? Yani bizzat hipotezin kendisini bir tarafa bırakmamızı, özgürleşme üzerine düşünmekten vazgeçmemizi gerektiriyor mu? Veyahut sadece biçime ya da izlenen yola mı ilişkin bu başarısızlık; yoksa bu yol asıl problemi çözmek için doğru yol değil mi?

Şu karşılaştırma aydınlatıcı olabilir: Bilimsel bir problem çözülemediği zaman basbayağı bir hipotez biçimini alabilir. Tıpkı “Fermat teoremi” gibi; şu şekilde formüle edildiği takdirde onun bir hipotez olduğu söylenebilir: Eğer $n > 2$ ve x, y, z tam sayılar ise, $x^n + y^n = z^n$ denklemi sağlanamıyor. Hipotezi ilk formüle eden Fermat’dan (kendisi onu tanıtladığını düşünüyordu ama neyse geçelim) birkaç yıl önce onu gerçekten tanıtlayan İngiliz matematikçi Wiles’a kadar arada sayısız tanıtlama girişimi oldu. Birçoğu problemin kendisine çözüm getirememekle birlikte uzun erimli matematik çalışmaları için birer başlangıç noktası oluşturdular. Yani üç yüzyıl boyunca tanıtlanamadan kalan hipotezi bir tarafa bırakmamak son derece önemli sonuçlar doğurmuştur. Diyebiliriz ki bu başarısızlıklar, tekrar tekrar yeniden incelemelere mahal vermeleri ve varılan sonuçların doğurganlığı sayesinde matematik dünyasını zenginleştirmiştir. Bu manada başarısızlık hipotezden cayılmaması kaydıyla, sadece hipotezin doğrulanmasının tarihidir. Mao’nun dediği gibi eğer emperyalistlerin

ve tüm gericilerin mantığı “kargaşayı provoke etmek, başarısızlığa uğramak, yeni provokasyonları denemek ve yeni başarısızlıkları tatmak ve kendi çöküşlerine dek böyle devam etmek” ise halkların mantığı da “mücadele etmek, başarısız olmak, yeniden mücadele, yeniden başarısızlık ve bir daha mücadeleye başlamak, ta ki zafer kazanılana dek” olmalıdır.

Burada görünüşte başarısızlığa uğramış, hatta kimi zaman oldukça kanlı sonuçlar doğurmuş olan üç örneği (Mayıs 68, Kültür Devrimi, Paris Komünü) ayrıntılı biçimde ele alarak aslında komünist hipoteze derinlemesine bağlı olan bu olayların söz konusu hipotezin tarihinin aşamalarını teşkil ettiğini savunacağım. En azından “başarısızlık” mefhumunun propogandacı kullanımına maruz kalıp kör olmamış kimseler nezdinde. Yani “komünizm” sözcüğünü kullansınlar ya da kullanmasınlar, “komünist hipotez”in, hâlâ siyasal özneler olarak harekete geçirdiği kişiler adına bunun öyle olduğunu savunacağım. Politikada düşünceler, örgütler ve eylemler hesaba katılır. Kimi zaman Robespierre, Marx, Lenin gibi özel isimler referans işlevi görür. Devrim, proletarya, sosyalizm gibi cins isimler ise gerçek bir özgürleşme siyaseti sekansını adlandırmaya daha az elverişlidirler, zira kullanımları daha ziyade içeriksiz bir enflasyon yaratır. Dirençli, revizyonist, emperyalist gibi sıfatlar da çoğu zaman yalnızca propaganda amaçlı kullanılır. Çünkü, bir hakikat-bünyesinin gerçek bir vasfı olan evrenselliğin yüklemlerle işi olmaz. Doğru bir politika çok çeşitli anlamlarda

kullanılan o nazik “komünist” kimliği de dahil, tüm kimliklere kayıtsızdır. Gerçeğin fragmanları dışında bir şey tanımaz, ve gerçeğin bir İdeası, kendi hakikatinin çalışma seyrine şahitlik eder.

2.

Yukarıda bahsettiğim “kıızıl yıllar”ın ortalarında ve sonunda bahsi geçen başarısızlığın kıyılarında dolaşmak, başarısızlığın olumlu anlamı ya da daha doğrusu diyalektik doğası üzerinde düşünmek için fazlasıyla fırsatım oldu. Hezimete uğramış bir devrim kendi içinde mutlaka olumlu ve olumsuz iki parçaya ayrılır. Olumsuz yanlar sıcağı sıcağına yapılan katı eleştirilerde (ölüler, hapsedilenler, ihanet, güç kaybı, parçalanma) ortaya serilirken, (taktiklerin ve stratejilerin muhasebesi, eylem tarzlarının değişmesi, yeni örgütlenme biçimlerinin bulunması gibi) olumlu yanlar genellikle uzun vadede kendini gösterir. 1972 ile 1978 yılları arasında *L'Echarpe rouge* [Kızıl Atkı] adında “romanopera” olarak adlandırdığım bir şey yazmıştım: 1979'da Maspero tarafından yayımlandı, 1984'de Lyon, Avignon ve Chaillot'da Georges Aperghis'in müzikleriyle Antoine Vitez opera olarak sahneye koydu. Bu eser kimi yerlerinde satır satır Claudel'in *Soulier du satin* [Saten Pabuçlar] piyesinin şemasını takip ediyordu (ki birkaç sene sonra Claudel'in bu eserini Avignon'da sahneye koyan yine Vitez olacaktı). Nihayetinde Claudel tarzı kâh modern kâh Hristiyan bir tiyatronun politik tiyatroya karşı giriştiği meydan

okuyuşa yanıt veriyordum. Nitekim 2. Perdenin VI. Sahnesinin adı *Choeur de la divisible défaite* [Bölünebilir hezimetin korusu] idi. Koronun o etkili müzikal gücünü hâlâ hatırlıyorum (herkes işçi-mavisi renginde giyinmişti). Müstesna bir tiyatro oyuncusu olan Pierre Vial, elindeki eski bir şemsiyeyle sahneyi arşınlarken inançla nostalji arasında gidip gelen kararsız sesiyle “Komünizm! Komünizm!” diye mırıldanıyordu.

Sahneyi yerli yerine oturtmanız için birkaç ayrıntı daha vereyim. Oyunun geçtiği kurmaca ülkenin işçi bölgesi olan kuzeydoğuda, partinin yerel yöneticileri “genel grev” çağrısıyla bir çeşit toplumsal ayaklanma başlatmışlardır. Bu saldırı 2. Perdenin tümüne adı verir: (*Sonbahar Saldırısı*). Ancak isyan denemesi tamamen başarısızlığa uğrar ve devrimci partinin tüm teşkilatlarında yürütülen hararetli tartışmaların, yapılan eleştirilerin ardından yerini ülkenin bu kez güneyinden başlatılacak bir silahlı isyan kararının alınmasına bırakır.

Az sonra alıntılایacağım sahne bu erken doğan “Sonbahar Saldırısı”nın başarısızlığa uğramasının hemen ardından geliyor. Sabahın erken saatlerinde SNOMA fabrikasının kapısında geçiyor. Yenilmiş işçiler başları önde çift sıra dizilmiş askerlerin ve polis kordonunun arasından geçiyorlar. Sahne talimatı [*la didascalie*] yazacak olursak, “askerlerin arasından sıkış tepiş yürüyen o küçük düşürülmüş işçi kalabalığı işçi korosunu oluşturacak” cümlesini kurabiliriz. Tüm koronun konusu, hezimetlerin nasıl daha üst bir düşünce içinde bölünebilir ve kapsanabilir olduğudur. Şöyle ki:

“Böylece ölü toprak rengindeki sabahlarda bir kez daha bayrağımızı büyük bir görkemle yere düşürdük. Kendi ayaklanmamızı önemsemedik.

Biz SNOMA işçileri, bir kez daha bu kan kaybetmiş, belı bükülmüş, yenik düşmüş şehirde,

Bir kez daha çabalarımızın anlaşmazlıkları aşmak için yeterince zorlayıcı olamadığına tanık olduk.

Mevkilerin alt üst oluşunun eşiğine geldik.

Burada, uyanıp ayaklanmamızın erken doğumunu sorguluyorum.

Burada, tekinsiz şehrimizde işçilerin tecrit edilmesini ve uzaklardaki saldırıları,

Hezimetı ve burukluğu dile getiriyorum.

Ama...

Kimsenin tarihin tekerleğini sonsuza dek tersine çevirtmeye gücü yetmez.

Şimdi hesap zamanı, bilme vakti; yenilenler için hezimet, bu gerilimin ardından, bilginin [*un savoir*] döğüşken gücüyle donanacak.

[...]

Yenilenler, efsanevi mağluplar, bizimdir karşı çıkışlarınızın o destansı mirası!

Siz! Eski zamanın ezilenleri! Mezarların ihtişamı uğruna sakatlanan o kutsal-güneşin köleleri! Derinizle aynı renkteki toprakla birlikte satılanlar, kara sabana koşulanlar! Otlaklar çitlerle çevrilince pamuk tarlalarında, kömür ocaklarında kan ter döken yerinden yurdundan edilmiş çocuklar!

Siz kabullendiniz mi bunu? Kimse kabullenmez asla bunu!

Spartaküs, Köylü Jacquou! * Thomas Münzer!

Ve sizler: Ovaların baldırı çıplakları, balçıklı çeltik tarlalarının Taipingleri **, Çartistler ve makine kırıcılar, kenar mahalle sokaklarının üçkağıtçıları, Babeufcu eşitlikçiler, Fransız Devrimi'nin donsuzları [*sans-culottes*] komüncüler, Spartakistler! Halk örgütlenmelerine ve büyük mahalle konseylerine katılan tüm o insanlar, Terör döneminin *hizipçileri*, yaba taşıyıp, mızrak kuşananlar, barikatlarda savaşanlar, şatoları ateşe verenler! Ne kadar da çok oldukları şiddetle keşfedilen, tüm diğer kalabalıklar.

Kendi faal bütünlüklerini tarih kıtalara ayırırken keşfedenler!

Subaylarını etçil balıklara atan denizciler, hudutlarının ileri karakolunda savaşan güneş ülkesi ütopyacıları, dinamitleri büyük bir iştahla kullanan And Dağları'nın Quechualı madencileri! Ve sömürgeci kokuşmuşlukta ışıldayan o panter desenli kalkanların arkasında dalga dalga yükselerek gelen Afrikalı asiler! Elbette, av tüfeğini çıkarıp, şüphe çekici bir yaban domuzu gibi Avrupa'nın ormanlarında işgalciye karşı direnişe başlayan yalnız adamı da unutmamalıyız.

Ve caddelere yayılan o büyük kortejleri: Tekinsiz görünüşlü öğrencilerin, hak talep eden kadınların, büyük illegal sendikaların flamalarının, genel grevleri hatırlayıp gelen eski tüfeklerin, başörtülü hemşirelerin, bisikletli işçilerin oluşturduğu o çeşitliliği es geçmeyelim!

Sayısız yaratıcılık ve kalabalık halk güçlerinin yalın

*Badiou burada IV. Henri ve XIII. Louis döneminde Güneybatıda ayaklanan köylüleri tanımlayan *croquant* sözcüğünü kullanıyor. [ç.n.]

**Taiping Tianguo (Tanrısal Büyük Barış Krallığı), 1850'de yoksul Çin köylüsü Hong Xiuquan önderliğinde çıkan 1864'e kadar devam eden ve Qing hanedanının yıkılış sürecini başlatan dini motifli ayaklanmadır. 1 Ocak 1851'de "Tanrısal Büyük Barış Krallığı" kurduğunu ilan eden Hong, "Tanrısal Kral" (Tianwang) unvanını almıştır. [ç.n.]

çeşitliliği bizimdir: Köylü saflarındaki savaşçılar, hatipler, *camisard** peygamberleri, kulüplerdeki, meclislerdeki, işçi federasyonlarındaki kadınlar, halk komitelerindeki, eylem komitelerindeki, üçlü birlikteki, büyük ittifaktaki liseliler! Fabrika ve askeri birlik konseyleri, halk mahkemeleri, toprağı paylaşmak ve barajlara su sağlamak, milis güçleri devşirmek için kurulan köy meclisleri! Fiyatların kontrolü, rüşvetçilerin infazı ve stokların denetimi için oluşturulan devrimci gruplar!

Ya da kimi dönemlerde akıntıya karşı kürek çeken bir avuç insan; bodrum katlarında matbaa gıcırıtları eşliğinde fikirlerini yayanlar, bambuları kuşanıp en kalantor polisi zımbalama maharetini geliştirenler ve bundan başka seçeneğı olmayanlar.

Hepiniz! Uçsuz bucaksız tarihten gelen kardeşlerimiz! Sizler bizim mağlubiyetimizi yargılıyor ve neden burada pes ediyorsunuz mu diyorsunuz? Söylenebilecek tüm sözler bir yana; yenilmedik mi biz? Sürekli olarak yenilmedik mi?

Bizim hezimetimizi mahkûm etmeye cüret eden kimse bırakın kalksın ayağı! Bırakın hiç de utanç duymasın!

Sizin müphem katiyetinizi biz doğurduk. Ve bugün sahip olduğunuz zafere yazgılı gücünüz, bizim size miras bıraktığımız girişimlerle aynı kumaştan ve aslında onların temize çekilmiş halinden ibaret.

Siz, tevekkül edenler! Gerici bir yargıya bel bağlayarak, mağluplar gibi başınızı eğip,

Yenilgiyi kabullenerek bizim devasa çabamızı yerle bir

*XIV. Louis'nin XVIII. yüzyılda Protestanlara karşı yaptığı baskı sonucunda Languedoc ve Cevennes bölgesinde silahlı ayaklanmaya girişen Calvinist hareket. [ç.n.]

mi edeceksiniz? Evrensel öcümüzün tarihsel doğumuna engel mi olacaksınız?

Hayır! diyorum, hayır!

Tuzu kurular ve korkaklar bizi ilgilendirmiyor. Halkların sebatkar hafızasıdır dünyadaki büyük boşluğu açan ve işte o boşluk içerisinde yüzyıllardır dikilmekte, komünizmin işaret feneri!

Bütün zamanların halkları! Her yerdeki halklar! Hepiniz bizimlesiniz!”

Bu metnin tümünde ifade edilen, öznelerin bir yenilginin üstesinden gelebilme olasılığı ile komünist hipotezin hem uluslararası hem de zaman-üstü yaşamı arasındaki ilişkiyi burada açıkça vurgulamak isterim. Başarısızlık üzerine tefekkür, bir politikanın salt içsellikğine, düşünsel ya da taktik yetersizliğine değil o politikanın tarihselliğiyle arasındaki ilişkiye bağlandığında baştan sona farklı olacaktır. Başarısızlık düşüncesi, bir politika Tarihin mahkemesi önüne çıktığı, kendisini orada gördüğü noktada ortaya çıkar. Ve Komünist Hipotez tarihin tutarlılığını tasarlar ve onu temsil eder.

3.

80’li yılların başında olan bitenin muhasebesini farklı bir şekilde yapmaya davet edilmiştik. “Kızıl yıllar” bas-bayağı son bulmuştu. Mitterand hükümeti “sol” yanıl-saması ya da hüsnükuruntusunu geri getirdi. Bir kısım küçük burjuvayı iktidarın yakınma yöresine toplayarak (Deleuze bile Başkan’a akşam yemeğine gitmişti) ve

onların o çok sevdikleri “derneklere” kredi dağıtarak esas itibariyle küçük burjuvaziye rüşvet vermiş oldu. “Kültür politikası” bu yanılsamalar bütününe gayet iyi adlandırıyor. İlk olarak hiçbir övünülecek tarafı bulunmayan bir hezimetten, yerini yadırgamadan yirmi yıldan fazladır süren ve güçlkle teşhis edilebilen bir başarısızlıktan söz etmeliyiz: Sosyalist Parti adlı şu hezimetten. Ah! Evet tıpkı seksen yıl önce Stalin’den cesaret alarak şu sözleri söyleyen Aragon gibi yapabiliyoruz: “Ateş, sosyal demokratların bilgiç ayılarına!”* Ama hiç kimse artık öyle yapmayı düşünmüyor.

Diğer yandan devlet sosyalizminin ve silahlı mücadelenin beklenmedik sıçrayışlarının kabul edilemez biçimde şiddet içerdiği de bir gerçek. Genelde kendi hallerine bırakılmış gençlerden oluşan Kültür Devrimi’nin Kızıl Muhafızları, devrimin en bulanık anlarında yaptıkları toplu eylemlerle sayısız ağır suça imza atmışlardı. Kamboçya’da Kızıl Khemerler, ezilen ve yok sayılan köylü halktan devşirip komando haline getirdikleri çocuk yaştaki erkek ve kız çocuklarının ellerine hayatı teslim etmiş, onlara eski toplumu hatırlatan her şeyi öldürme, yok etme gücünü bahşetmişti. Bugün benzerlerine Afrika’da hâlâ rastladığımız bu genç katiller tüm ülkeyi kendi kör intikam duygularına boyun eğdirdiler ve amansızca yakıp yıktılar. Peru’da Sentier Lumineux’nün [*Partido Comunista del Peru Sendero Luminoso*] isyan eden yerli köylüleri çelik bir disiplinle yola getirmek için kullandığı yöntem de pek farklı değildi: “Benden olmadığı şüphesi uyandıran herkes

*Aragon 1931’de yazdığı “Kızıl Cephe” adlı bu şiirle “öldürmeye teşvik etmek” ve “anarşizm propagandası yapmak”la suçlanır. Louis Aragon – *Poetik Bakış*, Çeviren Bahadır Gülmez, Dünya Kitapları – Akkor Kitaplar, İstanbul-2004. [c.n.]

öldürülmelidir” düsturuna göre hareket etmişti. Elbette “yeni filozoflar”ın propagandalarında bu korkunç dönemler fütursuzca kullanıldı.

Dolayısıyla başarısızlık mefhumunun bir nevi çifte kullanımıyla karşı karşıya kaldık. Şu klasik sağcı başarısızlık tam da gözlerimizin önünde vuku buldu; yani militan eylem yorgunlarının parlamenter sistemin harikalarıyla tanışması, eski komünistlerin, Maocuların aktif komünist siyasetten Gironde bölgesi sosyalist senatörlüğünün nazenin koltuklarına terfi etmeleri. Diğer yandan “aşırı-solun” başarısızlığı da es geçilemez. Bütün çelişkileri şiddet ve zor kullanarak ölümlüne aşmaya çalışan, tüm süreci terörün karanlık sınırlarına hapseden aşırı solun yenilgisi de takdire şayan. Bu nedenle bu gibi çifte başarısızlıklar; devrimler kendi geleceklerini kendi dinamik siyasetleriyle belirleyemedikleri, kendileri adına konuşamadıkları anlarda kaçınılmaz görünüyor. Örneğin Robespierre 1794 dolaylarında ilk kez başarısızlığa uğradığında iki cephede birden hem Danton’un izindeki “ılımlı-devrimcilere” hem de Hébert’in takipçisi çılgın “aşırı-devrimcilere” karşı savaşmak zorunda kalmıştı.

L’Incident d’Antioche [Antakya Vakası] adlı piyesimi bu duruma ithafen yazmıştım. Bir Claudel piyesi olan *La Ville* (Şehir) eserinin izinden gidiyordu. Piyeste Aziz Pavlus’un kehanetlerinin olduğu temel bölümlerden faydalanmış, özellikle, Pavlus ile Petrus arasında Antakya’da, [Hristiyanlık] mesajının evrensel olup olmadığına dair çıkan ihtilafı kullanmıştım. Fikrim

şuydu ki devrimci motif ne geleneksel bir tikelliğe kendisini bağlamalı (örneğin Havarî Petrus'un Yahudi olmanın ritüelleri içerisinde kalması, günümüzün çağdaş örneklerinin piyasa ekonomisinin ve temsili demokrasinin kurallarını aşılmaz bir eşik olarak benimsemeleri), ne de o (Hıristiyanların Yahudi karşıtlığı, ya da Kızıl Khemerlerin eski dünya savunucularını ölüme yollamaları gibi) tikelliklerinin yok edilmesini temel hedef olarak önüne koymalıydı. Piyeste evrenselliği Pavlus temsil ediyor. Evrensellik, aynı anda hem kurulu düzenin baştan çıkarıcılığına hem de onun başka bir şey doğuramayacak denli körçesine yıkılmasına direnmeyi gerektirir. Ne sütlüman bir gidişat ne de ölümüne bir kurban arayışdır politika. Daha ziyade bir inşa, şüphesiz kendisini hakim güçten –gerekirse zor kullanarak– ayıran ve bu ayrımı koruyan bir inşa sürecidir. Politika, eşitliğin hüküm sürdüğü, herkes için yaşanılabilir o ortak alana ışık tutar.

L'Incident d'Antioche muzaffer bir devrim hikayesi anlatıyor. Aynı zamanda korkunç biçimde yıkıcı sonuçlar doğuran bu devrimi yapanlar az önce kabataslak bahsettiğim sebeplerden dolayı daha önce örneği görülmemiş bir biçimde, ele geçirdikleri iktidardan vazgeçmeye karar veriyorlar. Birazdan aşağıda alın-tılayacağım ilk parça, korkunç yıkımlar pahasına devrimin ön saflarında yer alan Céphas'ın bütün devlet görevlerinden çekilmesini anlatıyor. Yönetimden el etek çekiyor çünkü yıkımdan gayrısını sevmiyor ve şimdi yeniden yapılanma, kurma, yeni bir devlet

yaratma zamanının geldiğini sezdiğinden daha başlamadan içini derin bir kasvet kaplıyor. Bunu şöyle ifade ediyor:

“Céphas. Bitti. Devletlerin külleri arasına uzanacağım. Eski metinleri de alıp çekip gideceğim buralardan. Elveda, gidiyorum, her şeyi bırakıyorum.

Camille. Nasıl! Céphas! Her şeyi yarı yolda bırakamazsın! Bunca felaketin ardından vazifenin tam ortasında girişimimizi başsız bırakamazsın!

David. Hiçbir açıklama yapmadan! Eleştiride bulunmadan! Tam da sapla samanı ayıklamanın zamanı geldiğinde sırtını dönüp gidemezsin!

Céphas. Sizlerle komuta kademesinde beraber olmamı gerektiren işi tamamladık. Ülkenin tükenişini hızlandıran, korku ve dehşet saçan kökenlerine değin götürdüğümüz o darbe, artık tamamlandı.

Zaferin ötesinde hezimetten başka bir şey yok. Yok, hayır, hayır, her şeyin birdenbire tersine çevrilmesiyle olmaz yalnızca hezimet! Yeniden yapılanma zorunluluğunda kendini gösteren, yavaş ve telafisi olmayan bir hezimet bu.

Yararsız ve muzaffer bir hezimet değil, efsanevi bir felaket değil bu! Aksine yararlı ve doğurgan bir hezimet; huzur içinde çalışmayı ve devlet iktidarının restorasyonunu içeren bir hezimet.

Böylesi muhteşem bir hezimetini sizlere bırakıyorum ve bunu kibrimden ya da sebat yoksunluğumdan değil, kişiliğim buna müsait olmadığı için yapıyorum.

Bugün bu abidenin inşasına mani oluyor benim kaotik

düşüncelerim.

[...]

Gene de, yalanın günyüzüne çıkarılmasını isterim! Ayaklarımız altında ezip yok ettiklerimizin, onların bu restorasyonda kutsal emanetler gibi saklanacak kalıntıları, sizin üzerinizde hükümranlılığını sürdürsün ve üzerinizde çürümüş kokuları baki kalsın!

Camille. Céphas, gitmeyin!

David. Kal. Şayet iktidar seni gocunduruyorsa, tedirginliğin ta kendisi sen ol.

Céphas. Başlangıçta lider olmak hoşuma gitmişti. Bu öyle utanılacak bir şey de değil: Bir aşk telgrafı kadar kısa olan o bildiri, ülkenin ta diğer ucundaki liselileri ayağa kaldırdı ve banliyölerde çoğalarak atölyelerde tam bir kargaşaya yol açtı.

Kızıl bayrakların ve devrimci liderlerin resimleri arasında, kitlenin muzaffer yazında tezahüratlarla karşılandı. Silahların, o uzun kış boyunca omuzlarda ateşe hazır taşınmasını sağladı.

Fakat tüm bunlar sonunda bir doygunluğa erişti ve geriye kaygı dolu bakışlar kaldı.

İşte bu nedenle de ben artık bu döngüden çıkıyorum, tam da zafer ipini göğüsledikten sonra..."

Görünen o ki, Céphas için başarısızlık, kendini ehil hissetmediği, ihtişamdan yoksun yeniden yapılanmalardan ve tekrarlardan ibaret "yavaşça" seyreden sağcı başarısızlıktır. Devrimden devlete dönüş momentidir bu.

Diğer bir başarısızlık da Paule'ün söz ettiği o kör öfke; Paule, Céphas'ın gidişinden sonra yönetici olan

oğluna iktidardan el çekmesini emrettiği zaman ortaya çıkıyor. Sahne şöyle:

“David. Tam olarak ne istiyorsun sen?

Paule. Sana daha önce de söyledim. İktidarı bırakmanızı istiyorum.

David. Fakat karşı-devrimci bir girişimin temel işlevini üstlenmek için bu hırs niye?

Paule. Karşı-devrim sizsiniz. Siz değil misiniz adalet istencini en ufak zerresine kadar yıpratan? Kaba kuvvete dayalı bütün politikanız.

David. Ya sen, sen bunun tamamen dışında mısın?

Paule. Beni dinle. Sesindeki o erkeksi tondan seni kurtarmama izin ver. Bizim hipotezimiz iyi yönetimle sorunların çözülebileceği ilkesine dayanmıyordu, hâlâ da dayanmıyor. Felsefecilerin ideal devlet üzerine yaptıkları spekülasyonlardan uzak duruyoruz. Dünyanın feshedilebilir bir politikanın, politikayla işi olmayan ve ona son verebilecek bir politikanın yörüngesine girebileceğini söylüyoruz. Yani tahakküme son noktayı koyacak bir politikadan bahsediyoruz. Senin de katıldığın gibi.

David. Seni dinliyorum profesör.

Paule. Bu tarihsel hipotez gerçekleştirilirken bizzat onun bile devlet tarafından yutulduğu anlar oldu. Özgürleştirici örgütlenmeler her yerde devletle hemhal oldu. Şunu söylemek gerekiyor ki yeraltında bulunan ve savaş koşullarında örgütlenen bu özgürleştirici yapıların hepsi devletin tümünden ele geçirilmesini buyurdular.

İşte böylece kurtuluş iradesi bizzat kendi kökeninden

çekip çıkarıldı. Şimdi yerli yerine oturtulmalı o irade.

David. Ne demek istiyorsun?

Paule. Onun *değiştirilmesi* gerekir diyorum.

Bugün hiçbir adil siyaset kendisinden önce başlayan bir işi sürdürdüğünü savunamaz. Bize adaleti, eşitliği, devletlerin sonunu veya emperyal akışı düzenleyen bilincin mührünü bir defada külliyen açma, zihnimizden, bütün enerjimizi tek başına emen iktidar kaygısını, o heyulanın kalıntılarını temizleme yolu bahşedildi.

Kolektif bilincin ve ona ait özneleştirmelerin yolunu izleyecek bir sadakat yemininin erimi ne olabilir ki? Devleti, onun merasimlerini ve ölümcül ahmaklığını sevenlere bırakmalıydınız.

David. Ardımızda, kendi irademizden üstün bir buyrukmuşçasına bizim zaferimizin biricik anlamını oluşturan binlerce insanın fedakarlığı ve ölümü var. İktidardan feragatin yüceliği uğruna koca bir ölümler halkını gün gibi aşık bir saçmalığın malzemesi haline mi getirelim?

Paule. Onlar halihazırda *parti des fusillés** kartını oynadılar. Siyasetin anlamını ölümlerin şahitliğine dayandırmak neye yarar? Yanlış bir adım bu. Bugün insanların zafer uğruna değil, zafer nedeniyle kitleler halinde öldüklerine dikkatini çekerim. Senin seçimin ne olursa olsun, cesetler arasından seni haklı çıkaracak olanları ayıklamak zorunda kalacağız.

David. Bu ahlakçı şantaj bizi nereye götürebilir ki? Merhamet bir işe yaramaz. Her şeyi yakıp yıktıktan sonra yapılması gereken yeniden inşa etmektir. Geçmişten öğreneceklerimiz varsa, bunu çekinmeden yaparız.

*İşgal sırasında direniş savaşçılarından kurşuna dizilenler konu ediliyor. *Les parti des fusillés* [Kurşuna dizilenlerin partisi]: Fransız Komünist Partisi. [ç.n.]

Böylesi bir sarsıntıdan sonra, eski yapıların sanki hiçbir şey olmamış gibi yeniden ortaya çıkabileceğini kim düşünebilir? Dünya sonsuza dek değişti artık. Buna güvenmek gerek. Benim çok sevgili annem, sen biraz eski kafalısın. Karar mercii değilsin ki sen.

Paule. Eski numara, David! Sana tam da mümkün olan tek kararı almanı öneriyorum. Geri kalan ne varsa, bazı zaruretlerin elinizde bulunan kaba kuvvet imkanlarıyla sevk ve idare edilmesinden ibaret artık. Elbette siz yenilerini de icat edeceksinizdir! Güneşin yüzünü balçıkla sıvayacaksınız.

David. Söyle bana, tam olarak kimsin sen? Yaptıklarımızı mahkûm mu ediyorsun? Sen de o bozguncu beyazlarla, eşelenip toprak altına gizlenen alçaklarla mı birliktesin? Sana karşı soğuyor kalbim yeniden, haberin olsun!

Paule. Yapılması gereken bir işi başardınız siz. İmparatorluk denilen o küçük hayvanı hakladınız; şimdi o iki sütunun arasında cansız yatıyor. Siz onu kurban edersiniz. Sizinle birlikte adalet tarihinin ilk devri de sona ermiş oldu. İşte bu nedenle, ikinci devr-i saltanatın başlangıcını ilan edebilirsiniz artık.

David. Bize önerdiğin kuşkusuz bu saltanat değil senin. Daha ziyade uzunca bir süre için ondan feragat etmemizi istiyor gibisin.

Paule. *(katlanmış büyükçe bir kağıt çıkarır ve onu açar).* Bu askeri haritaya bir bak. Bunu bana kardeşim Claude Villembray verdi, biz onu öldürmeden hemen önce. Bu bir düş, çocukluk bu. O da basbayağı herhangi bir eski zaman kralı gibi yeryüzünü fethetmeyi düşlerdi.

Sonsuza değin bu çocukça tutkunuzu sürdürecek misiniz? İnsan türünün kendine has büyüklüğü kuvvetinden ileri gelmez. Bu iki ayaklı tüysüz hayvan, kendine malik olmalı, her türlü hakikate, doğa yasalarına, tüm tarih yasalarına karşı, herkesin herkesle eşit olacağı bir dn-yaya giden yolu izlemelidir. Yalnızca hukuken değil, maddi gerçeklikte de bu böyle olmalıdır.

David. Amma heyecanlandın!

Paule. Yanılıyorsun. Aksine ben senin heyecanını söndürmeye uğraşıyorum. Alman gereken karar serinkanlı bir karar. Kendini imgelerin tutkusuna kaptırmış olanlar için anlaşılmaz bir karar. Bırak yıkılsın fetih ve bütünlük saplantısı. okluk damarını yakala.

(Uzun bir sessizlik)

David. Peki, söyle bana, Paule, bu bana almamı önerdiğin benzeri görülmemiş kararın ardından her şey darmadağın olmaz mı?

Paule. Sana bir reçete vereceğimi sanma. Ne de olsa uzun zamandan beri siyasetin merkezi ve tek temsilcisi devlet olageldi; ben size bu ıkmazı zorlayın diyorum. Siyaset bundan böyle içine devletin giremediği fabrikalara sırtını yaslamış bir halkın arasında dolaşıma girsin.

Siyaset bir olay gibidir, tıpkı tiyatrodaki oyunun her seferinde biricik olmasını sağlayan o temsil edilemez çalışma gibi.

David. *(ne söyleyeceğini bilemez durumda).* Peki, söylediğine göre hiçbir başlangıcı olmayana nereden başlamalı?

Paule. nemli kişileri ortaya çıkarın. Onların sözlerini dinleyin. Eşitlik temelinde kalıcılıklarını sağlayın.

Fabrikalarda siyasi kanaat çekirdekleri oluşsun. Şehirlerde ve köylerde halk iradesi komiteleri olsun. Varolan her şeyi dönüştürerek, genel fiili durum mertebesine yükselsinler. İçkin güçleri ve uygulamadan doğan düşünceleri ölçüsünde devlete ve özel mülkiyet hilebazlarına karşı çıksınlar.

David. Buradan bir strateji çıkmaz.

Paule. Gelecek siyaset, ancak öncelikle kendi formülasyonunu kendisi yaparak ve kendi köklerini kendisi oluşturarak kurulabilir. Siyaset devletin zihinsel hükümlerliğundan sıyrılarak insanları bir siyasal görüşün çevresinde birleştirmektir. Bana bu döngüyle ilgili daha fazla bir şey sorma, bu yeni filizlenmekte olan her düşüncenin döngüsüdür. Totolojiler üzerinden kurarız devirleri. Bu da çok doğal. Parmenides, kendisinden sonraki iki bin yıl için felsefeyi, gereken açıklıkla, yalnızca varolanın varolduğu, varolmayanın da varolmadığı beyanı üzerine kurmuştu.

David. Siyaset, siyasetin var edilmesidir, artık devletin olmaması için.

(Sessizlik)

Paule. Oğlum! Oğlum benim! Tarihin yolunu şaşırmış başıboş gezindiği ilk yarısından kalma eski bir varsayımın, ihtiyar bir yorumun yeniden hortladığı o düşünceye mi biat edeceksin?

David. Başım dönüyor, karar verilemezliği net biçimde görüyorum şimdi.

Paule. Bir politika, tek bir politika..

David. Evet, biat ediyorum.

Paule. Siyasetin ancak benim itibarımla gerçek oldu-

ğuna, devletin pençelerinden sıyrıldığına, temsil edilemez olduğuna ve sürekli olarak kodlarının çözülmemekte olduğuna inanıyorum.

İradesini idrak eden öznenin, bu iradenin işaret ettiği şeyi izleyerek yavaş yavaş kendisini Tahakkümden kurtaracağına inanıyorum.

Bu güzergahın, ancak kendi mukavemetinin biricikliğinde ve sebatlı bir incelikle izlenebileceğine inanıyorum.

Bitimsiz özgürleşmeye inanıyorum, bir bilinmeze inanır gibi değil, bir geleceğin maskesi olarak da değil; burada ve şimdi, insanın karıncaların hiyerarşik ekonomisinden bambaşka şeylere muktedir olduğunun tasavvuru ve etkin bileşimi olarak inanıyorum ona.

David. (*donuk bir sesle*). Tüm bunlar, tüm bunlar...

Paule. Kuşan kılıcını oğlum, tazelenen inancın için. Böylece binyıllık iktidar mücadelesi, binyıllık iktidarın yıkılışının mücadelesine dönüşsün. Onun sonu olsun.

David. Ah o büyük karar! Merhametsiz karakış gibi soğuk ve serinkanlı!

Yine de sabır telkin ediyorum kendime. Fakat canım annem, senin yerin neresi bu koşullarda?

Paule. Yapabileceğimi, diyebilirim ki gerçekten, tüm yapabileceğimi yaptım.

(*Sarılırlar*)”

Tüm bu metinde “başarısızlığa uğramak” her zaman “zafer kazanmanın” yanı başında duruyor. Kızıl yılların Maoçu şiarından biri “Savaşmaya cesaret edin ki yenmeye cesaretiniz olsun” idi. Ancak öznelere savaşmaktan değil kazanmaktan korktuğunda bu şiarın peşinden

gitmenin çok da kolay olmadığını hepimiz biliyoruz. Savaşmak bizi bir çeşit başarısızlıkla (saldırının mu-
zaffer olmaması gibi) karşı karşıya bırakırken, zafer ise
korkutucu biçimde kazanmanın boşuna olduğunun, sis-
temin tekrarını ve restorasyonunu hazırlayacağının ve
devrimin sadece devletin ara döneminden başka bir şey
olmayacağının anlaşılmasıdır. Devrimci girişimin hiç-
liğin ayartıcılığının kurbanı olabilmesi de bu yüzdendir.
Özgürleşme siyasetinin baş düşmanı kurulu düzenin
yönelttiği şiddet değildir. Nihilizmin içselleşmesi ve
onun boşluğuna eşlik eden sınır tanımaz gaddarlıktır.

4.

Eğer olan biteni daha az şiirsel ama daha betimleyici ve
tarihsel bağlamına yerleştirerek ele alacak olursak şüp-
hesiz özgürleşme siyasetleri oluşturulurken, iki değil,
üç çeşit birbirinden oldukça farklı başarısızlıkla karşı-
laşıldığını tekrar tekrar söylememiz gerekir.

En kolay kanıtlanabilen, sınırları en kolay çizilebilen
bir teşebbüsün başarısızlığı, tarihin belirli bir anında
bir ülke ya da bölgede güç sahibi olmuş devrimcilerin
buraya kendi yasalarını yerleştirmek isterken, silahlı
karşı-devrimciler tarafından mağlup edilmesidir. Tarihte,
bu şekilde biten birçok ayaklanma olmuştur, hiç şüphesiz
en iyi bilinenleri Berlin'de I. Dünya Savaşı'ndan sonra
Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht'in ölümüne mal
olan Spartakist ayaklanma ve yirmili yıllarda Çin'de
çıkan Şangay ve Kanton ayaklanmalarıdır. Başarısız-

lıkla sonuçlanan bu tip ayaklanmalarda sorun daima “güç ilişkileri”ne bağlı olarak ortaya konur. Başarısızlık bir yanıyla halk birliklerinin örgütlülük düzeyine, diğer yanıyla devlet iktidarının çözülüşü için harekete geçilen anın uygun olup olmadığına indirgenir. Hezimetin bilançosunun olumlu tarafı ayaklanmanın başarıya ulaşması için gerekli olan yeni disiplinlerin derhal ele alınmaya başlamasıdır. Daha sonra, oldukça tartışma götürür biçimde, ayaklananların geniş “sivil” halk kitleleriyle buluşması meselesi ele alınacaktır. Bu tartışmaların paradigmatik örneği Paris Komünü’nün bilançosunun tarihsel evrimidir. Komün’ün muhasebesi üzerine tartışmalar Marx’tan bugüne, Lissagaray’dan geçerek Lenin’e ya da 1971 dolaylarındaki Çinli devrimcilere kadar devam etti. Ben de kendi payıma kitabın ikinci bölümünde bu dosyayı açıyorum.

İkinci tip başarısızlık, içerisinde birbiriyle tutarsız fakat oldukça kalabalık güçlerin yer aldığı, hakikaten bir iktidar hedefi saptamadan gerici devlet güçlerini sürekli olarak savunma durumunda bırakan geniş kitle hareketlerinin akıbetidir. Hareket geri çekildiğinde ortaya çıkan soru, yapılan eylemin doğasının ve sonuçlarının eski düzenin topyekün restorasyonu açısından nelere yol açtığını en azından kaba batlılarıyla tarif etmekle ilgilidir. Hareketin birtakım kuruntulara sebep olmak dışında hiçbir etkisi olmadı mı, yoksa özgürleştirici siyasetin nasıl olması gerektiğine dair yerleşik anlayıştan belirgin bir kopuş mu yarattı? Cevaplar yelpazenin bu iki ucu arasında gidip gelir. Bu tip hareket-

lerin ilki olarak 17.yy'ın başlarında Fransa'da çıkan Fronde ayaklanmasını sayabiliriz. 1911'de Çin'de gelişen hareket de aynı çizgide sayılabilir. Çok daha güncel bir örnek olarak tabii ki o efsanevi Mayıs 68'i verebiliriz. Kırkıncı yılında üzerine hâlâ sayısız kitap yayımlanan ve kamuoyunda hararetle tartışmalara sebep olan Mayıs 68'i elinizdeki kitabın ilk bölümünde ele alacağım.

Üçüncü tip başarısızlık kendisini resmen sosyalist addeden bir devleti, komünist hipotezin Marx'tan beri kendini ortaya koyduğu biçimiyle doğrudan özgür katılım zemininde düzenleyerek dönüştürme teşebbüsünü kapsıyor. Bu girişim başarısızlıkla sonuçlandığında; parti-devlet terörizminin restorasyonu, saf bir sosyalizme veya komünizme atıfta bulunulmasından bütünüyle vazgeçilmesi, devletin kapitalizmin eşitsizlikçi dayatmalarıyla bütünleşmesi gibi tamı tamına aksi yönde sonuçlar doğuracaktır. Hatta ilk saydığım iki sonucun ister istemez üçüncüye yol açacağı da söylenebilir. Biraz cılız da olsa "Güleryüzlü Sosyalizm" adıyla Çekoslovakya'da denenen fakat Sovyet ordusu tarafından 1968'de bastırılan girişim buna örnektir. Çok daha kayda değer bir örnek de 14 Ağustos 1980 (Gdansk'taki tersane grevinin patlak verdiği tarih) ile 13 Aralık 1981 (sıkıyönetimin ilanı) arasındaki Polonyalı Dayanışma işçi hareketidir. Gerçekten devrimci biçim ise, 1965-1976 arasında Fransa'daki Maocuları cesaretlendiren Çin'deki Büyük Proleter Kültür Devrimi'dir (BPKD). En azından gerçekten kitlesel olduğu

ve ufkunun açık olduğu 1966-68 döneminde böyledir. Kitabın ikinci bölümünde bu dönemden uzun uzadıya bahsedeceğim.

5.

“Komünizm” sözcüğü ve onun gerçekleşebileceği tüm etkili siyasal yöntemleri kapsayan genel hipotez yakın zamanda yeniden dolaşına sokuldu. 13-15 Mart 2009’da Londra’da “Komünizm İdeası” genel başlığı altında bir konferans düzenlendi. Bu konferansla ilgili çok temel bir iki hatırlatma yapmak istiyorum. Öncelikle, Slavoj Žižek ve benim inisiyatifimle organize edilmekle birlikte, zamanımızdaki gerçek felsefenin en önemli isimlerinin de (bundan kastım çalışmaları salt akademik egzersizlere indirgenmeyenler veya hakim düzenin destekçisi olmayanlar) konferansta kuvvetle temsil edildiğini söylemek isterim. Judith Balso, Bruno Bosteels, Terry Eagleton, Peter Hallward, Michael Hardt, Toni Negri, Jacques Rancière, Alessandro Russo, Alberto Toscano, Gianni Vattimo konuşmacı olarak katılırken Jean-Luc Nancy ve Wang Hui prensipte katılmayı kabul etmelerine rağmen kendileri dışında gelişen olaylar nedeniyle iştirak edemediler. Hepsinin çok iyi anladığı üzere katılımcıların yerine getirmeleri beklenen tek bir koşul vardı: Yaklaşımları ne olursa olsun “komünizm” fikrinin bugün yeniden olumlu bir değer kazanabileceğini, kazanmak zorunda olduğunu savunmaktı bu. İkinci olarak Birbeck Enstitüsü’ne, bizim için gökten inmiş kadar mucizevi olan o sığınağa, çoğu genç-

lerden oluşan dinleyiciler için tahsis ettiği bin kişilik devasa amfiteyatroya için teşekkür ederim. Konferansa katılan filozoflarla dinleyicilerin komünizmi savunmak için gösterdikleri heves, onları otuz yılı aşkın süredir neredeyse ölüme mahkum edilmiş o sözcüğün çevresinde birleştirdi. Üstelik öleceğine dair emareler gösterdiğinden kuşkulananmamak epeyce güç iken. Konferansta Komünist Hipotez üzerine yaptığım sunumu kitabın son bölümünde bulabilirsiniz.

6.

Elinizdeki kitabın bir felsefe kitabı olduğunun altını ısrarla çizmek isterim. İlk bakışta sanıldığı gibi aksine doğrudan doğruya politikayı konu edinmiyor, olsa olsa politikaya bazı atıflarda bulunduğu söylenebilir. Politik koşullar ile felsefe arasında bağlantı kurmaya çalışsa da bir siyaset felsefesi kitabı olduğu da söylenemez. Politik bir metin örgütlü politik süreçlere içkindir. Düşünceler politik süreçler içerisinde ifade edilir, güçler yerli yerine oturtulur, inisiyatifler belirlenir. Bir siyaset felsefesi metni her zaman siyaseti hatta siyasallığı kendisinin keşfettiğini ve oracıkta kurduğunu ileri sürer; son tahlilde onlara “iyi” iktidar, “iyi” devlet, “iyi” demokrasi gibi birtakım ahlaki değerler atfeder ki bana kalırsa bu da onun oldukça temelsiz bir disiplin olduğunu gösterir. Kaldı ki siyaset felsefesi günümüzde parlamenter kapitalizmin bilgiç uşağından başka bir şey değildir. Benim asıl ilgilendiğim ise bambaşka bir şeydir. Politika içinde başarısızlık mefhumunun özel-

liklerini incelemem, bütün hakikat süreçlerinin, içinde oluştukları dünyaya ait olan engellerle karşı karşıya kaldıklarında aldıkları genel biçimi tanımlama çabasını temsil ediyor. *Logiques des Monde* [Dünyalar Mantığı] serisinin VI. kitabında geliştirdiğim “nokta” kavramıyla bu problemi örtük olarak biçimlendirmiştım. Nokta, iki seçenek arasında yapılacak bir tercihin (şunu veya bunu yapmanın), bir hakikat prosedürünün, örneğin bir siyasi özgürleşme sekansının tümünün geleceğine yön vereceği karar verme momentidir. İlerleyen çalışmalarda farklı *nokta* örneklerini ele alacağım. Fakat şunun anlaşılması gerekir ki bütün başarısızlıklar yanlış noktaya nişan alınmasından kaynaklanmaktadır. Bütün başarısızlıklar *bir nokta içinde* tespit edilebilir. İşte tam da bu nedenle bütün başarısızlıklar bir hakikat inşasının pozitif evrenselliğiyle iç içe geçen birer ders niteliğindedir. Bunun için seçimin yıkıcı sonuçlar doğurduğu noktayı saptamak, bulmak ve yeniden inşa etmek gereklidir. Bir başarısızlıktan herkesin payına çıkarılacak evrensel ders, eski jargonla söyleyecek olursak, taktik kararlar ile stratejik çıkmazlar arasındaki karşılıklı ilişkidir. Aynı şeyi, militer jargonu bir tarafa bırakarak söylemeyi denersek *nokta* meselesinin ardında şu temel önerme bulunur: Söz konusu hakikat olduğunda başarısızlığa uğramak sadece bir topolojiden hareketle düşünülebilir. Hangi dünya söz konusu olursa olsun dünyaya ilişkin muhteşem bir teoremle karşı karşıyayız: Dünyanın noktaları topolojik bir uzam oluşturuyorlar. Günlük dile tercüme edersek bir politikanın

zorlukları asla ona karşı yapılan propaganda gibi dünya ölçeğinde değildir. “Sizin komünist hipoteziniz uygulamaya geçirilemeyen boş hayallerden, dünyayla alakası olmayan bir ütopyadan ibaret” diyen karşı-propaganda daima bizi buna inandırmak, cesaretimizi külliyen kırmak ister. Karşılaşılan sıkıntılar bir ilişkiler ağı içinde yer almaktadır, bu ilişkiler ağında onların yerini, yakın ilişkilerini ortaya çıkarmak, onlara nasıl yaklaşılabileceğini bilmek çoğunlukla zor olmakla birlikte esasen mümkündür... Dolayısıyla burada bir nevi *olası başarısızlıklar uzamından* söz edilebilir. İşte bu alan içerisinde de başarısızlıklar bizi dur durak bilmeksizin o *noktayı* aramaya, düşünmeye çağırmaktadır.

HÂLÂ MAYIS 68'in ÇAĞDAŞLARIYIZ

Mayıs 68 üzerine olan bu bölüm üç ara başlıktan oluşuyor. İlki 2008'de "Les Amis du Temps de Cerises" [Kiraz Mevsimi Dostları] Derneği'nin davetiyle katıldığım Clermont-Ferrand'da düzenlenen konferansta yapmış olduğum sunumumdan, ikincisi 1968 Temmuz'unda sıcağı sıcağına yazdığım ve Texture adlı Belçika dergisinde 1968 kışında (no: 3-4) yayımlanan makalemden oluşuyor. Üçüncü ara başlık altında ise kapitalizmin sistematik krizleri üzerine yazdığım ve 2008 sonlarında Le Monde gazetesinde kısaltılarak yayımlanan makalemin tamamına yer verdim. Onu burada tekrar kullanıyorum çünkü ilk iki metin genel olarak kapitalizm ve onun parlamenter siyasal örgütleri meselesini ele alıyor.

40 yıl sonra Mayıs 68'e yeniden bakmak

Çok basit bir sorudan hareket etmek istiyorum: Neden kırk yıl sonra Mayıs 68 hakkında makaleler, programlar, tartışmalar ve çeşit çeşit anma etkinlikleriyle bunca gürültü koparılıyor? Otuzuncu ya da yirminci yıl dönümü için bu tür şeyler olmamıştı.

Birinci yanıt kesinlikle karamsar olacaktır. Bugün Mayıs 68'i anabiliyoruz çünkü öldüğüne eminiz. Kırk yıl sonra hiçbir kıvıldanma yok. İşte *önde gelen* eski 68'lilerin bizlere ilan ettiği bu. "*Forget Mai 68!*" [68'i unut] diye buyuruyor sıradan bir politikacı haline gelmiş olan Cohn-Bendit. Bizler, artık tamamen farklı bir dünyadayız, koşullar tamamen değişti, dolayısıyla güzel geçen gençliğimizi sakın sakın anabiliriz. O zaman olup biten hiçbir şeyin bizler için güncel bir anlamı yok. Sadece nostaljiden ve folklordan ibaret.

Daha da kötümser ikinci bir yanıt var. Mayıs 68'in asıl sonucu ve gerçek kahramanı zincirinden boşanmış liberal kapitalizm olmuştur. 68'in özgürlükçü fikirleri, ahlaki değerlerin dönüşümü, bireysellik, haz kültürü, postmodern kapitalizmde ve onun her türlü tüketime

batmış dünyasında karşılığını bulmaktadır. Nihayetinde Mayıs 68'in ürünü Sarkozy'nin ta kendisidir ve Glucksmann'ın bizi düşünmeye davet ettiği gibi Mayıs 68'i kutlamak aslında Amerikan ordusu tarafından barbarlara karşı cesurca savunulan liberal Batı'yı kutlamaktır.

Bu iç karartıcı görüşlere 68'i anmakla ilgili biraz daha iyimser hipotezlerle karşı çıkmak istiyorum.

Birincisi, 68'e özellikle gençliğin kayda değer bir kısmının gösterdiği ilgi, yukarıda söylenenin aksine, Sarkozy karşıtı bir canlanmadır. En çok inkar edildiği noktada, cesaret kazanmak ve içinde bulunduğumuz uçurumun en dibinden tekrar harekete geçmek için olası bir ilham kaynağı ve bir çeşit tarihsel şiir olarak Mayıs 68'e geri dönülmektedir.

Çok daha iyimser başka bir hipotezim daha var. O da, resmi, ticari ve deforme olmuş dahi olsa, bu anma vesilesiyle bir başka politik ve sosyal dünyanın mümkün olabileceği fikrinin alttan alta dillendiriliyor olması. İki yüzyıl boyunca devrim adını taşımış olan ve kırk yıl önce bu ülkenin insanların kapıldıkları o büyük kökten değişim fikri, bu fikrin kendisinin tümünden hezimete uğradığına dair resmi sahne dekorunun ardında sessizce yol alıyor.

Ancak biraz daha ileriye gitmek lazım.

İdrak etmemiz gereken esas nokta şu; eğer bu anma etkinlikleri bazı karmaşıklıklar ve çelişkili hipotezler barındırıyorsa, bu 68'in kendisinin de oldukça çetrefil bir olay olduğu içindir. Onun biricik ve aslına uygun bir resmini yapmak olanaksızdır. Sizlere bu içsel

bölünmeyi, Mayıs 68 denilen heterojen çokluğu aktarmayı deneyeceğim.

Aslında dört farklı “Mayıs 68” var. Fransız 68’inin gücü ve kendine has özelliği; oldukça heterojen dört farklı sürecin iç içe geçmiş, birbiriyle bağdaşmış, üst üste gelmiş olmasıdır. Mayıs 68’in sonuçlarının bu kadar çeşitlilik göstermesinin sebebi genellikle onun tek bir yönünün ele alınması ve ona büyüklüğünü kazandıran karmaşık bütünlüğünün göz ardı edilmesidir.

Bu karmaşıklığı biraz açalım.

68 öncelikle liseli ve üniversiteli gençliğin başkaldırısı, isyanıydı. Onun en göz alıcı, en bilinen, en güçlü imgeler bırakan yönü son zamanlarda sık sık *geri döndüğümüz* kitlesel gösteriler, barikatlar, polisle çatışma görüntüleridir. Şiddetin, coşkunun ve olayların bastırılmasına ilişkin görüntülerden bana kalırsa 68’in üç karakteristik özelliğini çıkarabiliriz. İlk olarak bu ayaklanmanın, o dönemde dünya çapında bir olay olduğunu (Meksika, Almanya, Çin, İtalya, ABD), dolayısıyla Fransızlara özgü olmadığını da görmeliyiz. İkinci olarak, o dönemde “üniversiteli ve liseli” gençliğin, gençliğin tamamı içerisinde küçük bir azınlığı oluşturduğunu hatırlamalıyız. 60’lı yıllarda belli bir yaş aralığının yüzde 10 ila 15’i [lise bitirme sınavı niteliğindeki] *Baccalauréat* sınavını geçiyordu. Söz konusu kesim gençliğin küçük bir kısmıydı ve genç halk kitlesinden oldukça ayrılmıştı. Üçüncü olarak, yeni unsurlar iki kategoriye giriyordu: Bir yanda ideolojinin ve sembol-

lerin olağanüstü gücü, Marksist lügat, devrim fikri; diğer yanda da şiddetin benimsenmesi –tamam belki sadece geri püskürtme ve savunma amaçlı ama ne de olsa şiddet şiddettir—. İşte bu ikisi 68 isyanına rengini veren öğelerdir. Tüm bunlar sözünü ettiğim birinci Mayıs 68'i oluşturuyor.

Tamamen farklı ikinci bir Mayıs 68, bütün Fransız tarihinin en büyük genel grevidir. 68'in çok önemli bir bileşeni de budur. Birçok açıdan oldukça klasik bir genel grevdi bu. Büyük fabrikaların çevresinde, sendikaların genel desteği, özellikle CGT [Genel İş Konfederasyonu] ile şekillenecektir. Kendisinin bir önceki büyük greve, Halk Cephesi'nin [*Front Populaire*] grevine atıfta bulunacaktır. Kapsamı ve genel özellikleriyle bu ortalama grevin tarihsel olarak gençlik isyanından çok farklı bir bağlama yerleştiğini söyleyebiliriz. Benim klasik anlamda “sol olarak” adlandıracağım bir bağlama aittir o. Yani; söz konusu grev de radikal yenilikçi unsurlardan esinlenmiştir. Bu unsurları üç başlıkta toplayabiliriz.

Öncelikle grev kararının ve grevin ilanının büyük ölçüde resmi işçi kurumlarının dışında gelişmesini ele alalım. Genç işçi grupları, çoğu zaman büyük sendika organizasyonlarından bağımsız olarak hareketi başlatmıştır. Sözü edilen büyük organizasyonlar grev başladıktan sonra onun kontrolünü ele geçirmek için sürece eklemlenmişlerdir. Dolayısıyla bu işçi Mayıs 68'inde de gençliğe ait bir isyan unsuru vardır. Bu genç işçilerin grevi, genellikle sendikaların geleneksel grev günlerinden ayırt etmek için adlandırıldığı üzere “yaban grev-

ler”den birisiydi. Bu yaban grevlerin 1967’den itibaren başladığını not edelim, o halde işçi Mayıs 68’i basitçe öğrenci Mayıs 68’inin bir etkisi değildir, onu öncelemiştir de. Eğitimli öğrenci gençlik hareketi ile işçi hareketinin arasındaki bu zamansal ve tarihsel bağ oldukça sıradışıdır. Radikalliğin ikinci unsuru ise fabrika işgallerinin sistematik kullanılışıdır. Elbette ki bu 1936 ya da 1947’nin genel grevlerinin mirasıdır, ancak 68’de kat be kat genelleşmişlerdir. O dönem fabrikaların neredeyse tamamı işgal edilmiş, kıvıllı bayraklarla donatılmıştı. Muazzam bir görüntüydü bu! Ülkenin bütün fabrikalarında kıvıllı bayrağın dalgalandığını görmenin ne demek olabileceğini bir düşünün! Bir kere gören bir daha asla unutamayacaktır bunu. Üçüncü unsur ise biraz “sertti”: O dönem ve sonrasındaki yıllardan itibaren oldukça sistematik hale gelen patronları alıkoyma uygulamasını ve fabrika güvenliği ya da CRS [toplum polisi] ile çatışmaları içeriyor. Az evvel belirttiğim noktaya dönersek şiddetin belli oranda kabul edilmesi hem üniversiteli ve liseli hareketinde hem de dönemin işçi hareketinde yaygın bir olguydu. İkinci Mayıs 68 konusunu kapatırken tüm bu unsurlar hesaba katıldığında, hareketin süresi ve kontrolü meselesinin epeyce öne çıkacağını hatırlatmalıyız. Tarihçi Xavier Vigna’nın “işçi-sınıfının itaatsizliği” olarak adlandırdığı pratikler ile CGT’nin grevlerin kontrolünü ele geçirme arzusu arasında bir karşıtlık vardı, ve grev hareketi içinde çatışmalar meydana gelecekti. Bunlar oldukça keskin olabiliyordu, Renault-Billancourt işçi-

lerinin Grenelle'de kabul edilmiş protokolleri reddetmesi bu tartışmaların sembolü olarak kalacaktır. Bu genel grevde klasik araçlarla denenen maaş arttırma görüşmelerine karşı asi bir tutum hep olmuştur.

Benim özgürlükçü Mayıs 68 diye adlandıracağım, üstelik heterojen üçüncü bir Mayıs 68 daha var. Bu da değerlerin ve âdetlerin dönüşmesi, yeni tip aşk ilişkilerinin kurulması ve bireysel özgürlükleri içeriyor; ki hem kadın hareketini, hemen ardından da eşcinsel hakları ve taleplerini gündeme getirecek olan konulardır bunlar. Tüm bunlar yeni bir tiyatro fikrinin, yeni politik ifade biçimlerinin, yeni tarz kolektif eylemin, izleyicinin de katılımıyla şekillenen doğaçlama sanatsal etkinliklerin öne çıkması ve sinemaya yansısıyla kültürel alanı da etkileyecektir. Mayıs 68'in bu tikel bileşeni, onun ideolojik de diyebileceğimiz bir yönünü oluşturur ve 68'in zaman zaman züppe ve şenlikli bir anarşizme kaymış olması da 68 olayına rengini veren tonlardan sayılabilir. Bunun için Mayıs 68'in afişlerinin grafik gücüne, güzel sanatlar akademisinin onları nasıl tasarladığına bakmak yeterli.

Bu üç bileşenin, aralarındaki kayda değer kesişmelere rağmen birbirine mesafeli durduğunu hatırmızdan çıkarmayalım. Hatta aralarında kayda değer çatışmaların olduğu da söylenebilir. Goşizm ile klasik sol arasında ciddi çatışmalar yaşanacaktır, aynı şekilde politik goşizm (Troçkizm ve Maoculuğun temsil ettiği) ile çoğunlukla anarşist olan kültürel sol arasında da. Tüm bunlar, Mayıs 68 imgesini keskin bir çatışma ve hiçbir

şekilde birliktelik arz etmeyen bir şenlik olarak üretir. Mayıs 68'de siyasal hayat oldukça yoğun ve karşıtlıkların çokluğu içinde geçti.

Bu üç bileşeni temsil eden önemli sembolik yerler vardır: Öğrenciler için işgal ettikleri Sorbonne, işçiler için büyük otomobil fabrikaları (özellikle Billancourt), özgürlükçü Mayıs için işgal edilen Odeon Tiyatrosu.

Üç bileşen, üç yer, üç türde sembolizm ve söylem ve buna bağlı olarak kırk yıl sonra üç farklı bilanço. Bugün Mayıs 68'den söz edildiğinde hangisinden söz ediliyor? 68'in tamamından mı yoksa onun diğerlerinden yalıtılmış üç bileşeninin yalnızca birinden mi?

Ben bu üç bileşenin hiçbirinin en önemlisi olmadığını iddia ediyorum çünkü dördüncü bir Mayıs 68 daha var ve bu da esas Mayıs 68'dir ve hâlâ geleceğe yazılıdır. Bu Mayıs 68 kolay kolay okunamaz; çünkü belirli bir anlık patlamadan ziyade zamana yayılmıştır. Dördüncü 68, o canlı Mayıs ayını takip eden yoğun politik yılları filizlendirmiştir. Başlangıçtaki koşullar göz önüne alındığında zar zor seçilebilen bu dördüncü 68 esas itibarıyla 1968 ile 1978 arasındaki dönemi belirleyecek, akabinde sol ittifakın zaferiyle ve pek de parlak geçmeyen "Mitterand yılları"yla geri püskürtülerek özüm-senecekti. Bu konudan "68 Mayısı" yerine "68 on yılı" olarak söz edersek daha iyi ederiz.

Dördüncü Mayıs 68 sürecinin iki yönü var. Öncelikle 60'lı yıllardan itibaren köhneleşmiş politika tasavvurunun sona erişine tanıklık etmişizdir. Ardından 1970 ile 80 arasındaki on yılın tamamı biraz el yorda-

mıyla da olsa başka bir politika anlayışının arayışıyla geçmiştir. Bu dördüncü unsurun daha önce saydığım diğer üçünden farkı, onun baştan sona bir soruya sapanıp kalmasıdır: “Politika nedir?” Bir yanıyla hayli teorik ve fazlasıyla zor olan bu soru aynı zamanda şevkle girişmiş olduğumuz bir yığın doğrudan deneyimin de ürünüdür.

Kopmaya çalıştığımız, (her türlü militan çevrede paylaşılan ve bu anlamıyla “devrimci” kamp içinde evrensel olarak kabul edilen) hakim olan fikir, bir kuruluş olanağını sunan tarihsel bir aktörünün olduğuna dayanıyordu. Bu aktör kâh işçi sınıfı, kâh proletarya, bazense halk olarak adlandırılıyor, bileşenleri ve kapsamı tartışılrsa da varlığı kabul ediliyordu. “Nesnel” bir aktör olduğuna dair paylaşılan bu kanı toplumsal gerçekliğin bir niteliği idi ve bu gerçeklik de kurtuluş olasılığının taşıyıcısıydı. Hiç şüphesiz bu o zaman ile bugün arasındaki önemli bir farktır. İki dönem arasında ise o uğursuz 90’lı yıllar bulunur. 60’lı yıllarda özgürleşme siyasetlerinin sadece bir fikir, bir irade veya reçete değil, neredeyse tarihsel ve toplumsal gerçekliğin programlanmış bir niteliği olduğu farz ediliyordu. Sözü edilen “nesnel” aktörün, öznel bir kuvvete dönüşmesi için bu toplumsal varlığın öznel bir aktör haline gelmesi gerektiği de bu inanışın bir sonucuydu. Bunun olması için, belli bir parti tarafından yani işçi sınıfının partisi ya da halkın partisi olarak adlandırılan özel bir örgüt tarafından temsil edilmesi gerekiyordu. Bu parti, iktidar alanları ve devreye girebileceği faaliyet alanları

her neredeyse orada hazır olmalıydı. Kuşkusuz bu partinin ne olup olmadığına dair “parti halihazırda var mı, onu kurmak mı yoksa en baştan yeniden oluşturmak mı gerekiyor, eğer öyleyse onun biçimi ne olmalı” minvalinde hatırı sayılır tartışmalar yapılıyordu. Ancak tarihsel bir failin varlığı ve örgütlenmesi konusunda temelde herkes hemfikirdi. Sözü edilen politik örgütlenme elbette ki toplumsal vekillere, kökleri mutlak toplumsal gerçekliğin derinlerinde gömülü duran kitle örgütlerine sahip olmalıydı. Sendikacılığın yeri, onun partiyle ilişkisi meselesi ve sınıf mücadelesi sendikacılığının ne anlama geldiği sorusu tamamen bununla ilintilidir.

Bu bize, bugün hâlâ varlığını sürdüren bir şeyi, özgürlükçü politik eylemin iki yüzü olduğu görüşünü bıraktı. Öncelikle belli taleplere bağlı toplumsal hareketler vardır ki bunların doğal örgütleri sendikalardır. Bir de parti bileşeni vardır, olası bütün iktidar alanlarında hazır bulunmak ve toplumsal hareketleri oraya bütün gücü ve kapsamıyla aktarmak amacıyla mücadele yürütür.

İşte klasik diyebileceğimiz kavrayış budur. 1968’de bu kavrayış büyük ölçüde bütün aktörler tarafından paylaşılıyordu, herkes aynı dili konuşuyordu. İster hakim kurumların aktörleri, ister onlara itiraz edenler, isterse ortodoks komünistler, *goşistler*, Maocular veya Troçkistler olsun hepsi sınıf, sınıf mücadelesi, proletarya öncülüğünde mücadele, kitle örgütü, parti örgütü dağarcığıyla konuşuyorlardı. Tabii ki, bu hareketlerin anlamı ve meşruiyeti konusunda şiddetli uyuşmazlıklar

yaşandı. Ancak konuşulan dil yine aynıydı ve kıızıl bayrak herkesin sembolüydü. Keskin tezatların ötesinde Mayıs 68'in bütünlüğünün kıızıl bayrak olduğunu memnuniyetle savunurum. 68 Mayıs'ında son kez, en azından şimdilik ve ne yazık ki yarına değin son kez, kıızıl bayrak ülkeyi, fabrikaları, mahalleleri kapladı. Şimdi kıızıl bayrağı açmaya zar zor cesaret edebiliyoruz. Mayıs'ın sonlarına doğru burjuva kesiminin apartmanlarında bile kıızıl bayrak görülüyordu.

Ancak hakikatin sırtı yavaş yavaş açığa çıktı, aslına bakarsanız kıızıl bayrağın simgelediği ortak dil ölmeye yüz tutmuştu. Mayıs 68 herkesçe paylaşılan dil ile o dilin konuşulmasının sonunun başlangıcı arasındaki temel bir belirsizliği sergiler. Başlayan ile sona ermiş olanın bir süreliğine ayırt edilemez oluşu Mayıs 68'e gizemli bir yoğunluk katar.

Ortak dil ölmek üzereydi çünkü Mayıs 68'de ve hatta onu takip eden yıllarda solun tarihsel örgütlerinin, sendikaların, partilerin, tanınmış liderlerin meşruluğunun muazzam bir sorgulaması yapılacaktı. Fabrikalarda dahi disipline, alışıldık grev tarzlarına, iş içerisindeki hiyerarşiye, sendikanın hareket üzerindeki otoritesine itirazlar yükselecekti. Akabinde işçi eylemi ya da halkçı eylem normal çerçevesinin dışına taşdı, anarşik ya da kanunsuz insiyatifler olarak değerlendirildi. Ve belki de daha da önemlisi, temsili demokrasinin ve onun seçimlere dayanan parlamenter çerçevesinin, "demokrasi"nin kökten kurumsal, yapısal ve devletsel eleştirileri söz konusuydu. Mayıs 68'in son sözü niteliğindeki

sloganın *élections piège à cons* [seçimler ahmaklara tuzaktır!] olduğunu bilhassa unutmamalıyız. Temsili demokrasiye gösterilen bu düşmanlık basit bir ideolojik öfkeden ibaret değildi, belirli birtakım sebeplere dayanıyordu. Bir aylık öğrenci eylemlerinin ardından gelen eşi benzeri görülmemiş işçi ve halk örgütlenmelerinin harekete geçmesinden sonra hükümet seçimleri organize etmeyi başardı ve sonuç gelmiş geçmiş en gerici kabine oldu! Öyleyse seçim düzeneğinin herkes için başlı başına ve de başlıca bir temsil mekanizması olmadığı, aynı zamanda hareketleri, yenilikleri, kırılma noktalarını bastırma tertibatı olduğu ayan beyan ortaya çıktı.

Tüm bunlar, –Çinli devrimciler gibi konuşacak olursak bütün bu “büyük eleştiriler”, öyle ki esas itibarıyla olumsuzdular– klasik vizyondan kopmaya çalışan yeni bir politik vizyonun gelişmesine yardım etti. Ben bu teşebbüse dördüncü Mayıs 68 diyeceğim. Klasik devrimciliğin sınırlarının ötesinde var olabilenleri arıyordu o. Körcesine yapılan bir arayıştı bu, çünkü uzaklaşmak istediği anlayışa hakim olan dili kullanarak gerçekleştiriyordu bu arayışını. Tam da bu nedenle şüphesiz çok yetersiz olan “ihamet” ya da “döneklilik” teması üzerinde duruyordu: Geleneksel örgütler adeta kendi dillerine ihamet ediyorlardı. Tekrar Çinlilerin o harikulade imgesel diliyle söyleyecek olursak “kıızıl bayrağa karşı kıızıl bayrağı kaldırıyorlardı”. Eğer biz Maocular Fransız Komünist Partisi (FKP) ve onun uydularına “revizyonist” diyorduksak; bunu tıpkı Lenin’in Bernstein ya

da Kautsky gibi sosyal demokratlar hakkında düşündüklerine benzer biçimde, bu örgütlerin görünüşte kullandıkları Marksist dili aslında tersine çevirdiklerini düşündüğümüz için yapıyorduk. O zaman göremediğimiz şey, bizzat o dilin kendisinin dönüştürülmesi gerektiği idi, ama bu defa pozitif biçimde. El yordamıyla yaptığımız arayışın ağırlık merkezini, farklı Mayıs'lar arasında kurulabilecek bağların çeşitli figürlerinin bir araya getirilmesi oluşturunuyordu. Dördüncü Mayıs diğer üçünü çaprazlama keserek onları birbiriyle ilişkilendiriyor. Bizim zenginliğimiz diğer üç heterojen hareket arasında özellikle de öğrenci ve işçi hareketleri arasında dolaşabilen yeni insiyatiflerden kaynaklanıyordu.

Bu noktada imgelerle konuşmalıyız.

68 başladığı zaman Reims'de okutmandım. Sadece üniversite hazırlık sınıflarından oluşan fakültede grev başladı. Bir gün şehirde grevde olan en büyük fabrikalardan biri olan Chausson fabrikasına yürüyüş örgütledik. Uzun ve kalabalık bir kortej halinde güneşin altında fabrikaya doğru yürüyorduk. Doğrusu, orada ne yapacağımızı bilmiyorduk. Kafamızda sadece öğrenci ve işçi hareketinin klasik aracı örgütler olmaksızın birleşmesi gerektiğine dair belli belirsiz bir fikir vardı. Barikatların kurulduğu, kıvılcık bayrakların dikildiği fabrikaya, parmaklıkların ardında tek sıra dizilmiş sendikacıların şüphe ile düşmanlık arasında gidip gelen bakışları altında yaklaştık. Sonra birkaç genç işçi yanıımıza geldi, sonra başkaları ve daha başkaları. Gayri resmi görüşmeler başlamıştı. Bir çeşit yerel kaynaşma

gerçekleşiyordu. Şehirde ortak toplantılar örgütlemek için anlaştık. Toplantılar başladı ve "Chausson dayanışma sandığı"nın kurulması için bir çerçeve oluşturdu. Bu yeni bir oluşumdu ve 1969'un sonunda Natacha Michel, Sylvain Lazarus, bizzat ben, ve azımsanmayacak kadar genç tarafından kurulan Maoçu örgüt *Union des Communistes de France marxiste-léniniste* (UCFml) ile bağları vardı.

Chausson fabrikasının kapısında olup bitenler bir hafta öncesine kadar düşünülemez, hayal dahi edilemezdi. Katı sendika ve parti *tertibatı* genellikle işçileri, gençleri, entelektüelleri birbirlerinden ayrı olarak kendi örgütleri içinde sıkı sıkıya hapsediyordu. Tek arabuluculuk yerel ya da ulusal yönetimler vasıtasıyla gerçekleşebiliyordu. Bu *tertibatın* gözümüzün önünde çaturdadığı bir durumda bulduk kendimizi. Bu tamamen yeni bir şeydi ve biz de bunun hem doğrudan aktörleri hem de gözleri kamaşan seyircileriydik. Felsefi anlamda bir olaydı bu: Bir şeyler cereyan ediyordu, ama sonuçları kestirilemiyordu. Peki, 1968'den 78'e bütün bu "on kızıl yıl"ın sonuçları nelerdir? Birkaç bin üniversitelinin, liselinin, işçinin, şehirli kadının, Afrika'dan gelen proleterlerin hep birlikte başka bir politika aramasıdır bu. Herkesi kendi toplumsal konumuna hapsetmeyi reddeden bir siyasal pratik ne olabilirdi? Daha önce denenmemiş yollar, imkansız karşılaşmalar, normalde birbirleriyle konuşmayan insanlar arasında yapılacak toplantılar nasıl olabilirdi? O zaman, elbette sadece Chausson fabrikasının önündeki o kısacık

momentte değil fakat sonrasında da, yeni bir özgürlük siyaseti eğer mümkünse bunun toplumsal sınıflandırmaları alt üst edebileceğini pek de anlamadan farkına vardık. Bunun, herkesi kendi yerinde örgütleyerek olmayacağını, aksine hem maddi hem de zihinsel sarsıcı hareketlilikler örgütlemekten geçtiğini anlamıştık.

Sizlere el yordamıyla yapılan bir yerinden etmenin hikayesini anlattım. Bize ilham veren şey bir inanç, alanları [*les places*] ortadan kaldırmamız gerektiği inancıydı. Genel anlamıyla bu “Komünizm” sözcüğünün kapsadığı şeydir: Bizzat kendi gücüyle hareket ederek duvarları ve ayrılıkları yıkan eşitlikçi bir toplum; hem işin hem de yaşamın çok çeşitli yollarının var olduğu çokdeğerliliğin toplumu. Ama “komünizm” aynı zamanda da mevkilerin hiyerarşisi üzerine kurulu modeli kullanmayan politik örgütlenme biçimidir. Dördüncü Mayıs 68 buydu: Toplumsal alanların altüst edilmesinin imkansızlığını altüst etmenin politik olarak mümkün olduğunu kanıtlayan ve el yordamıyla baştan sona yeni bir tarzda söz alma ve olayın yeniliğine uygun örgütlenme biçimlerini arayan tüm o deneyimlerdi.

On yıl sonra solda birlik süreci ve Mitterand’ın seçilmesiyle tüm bunlardan geri adım atıldı ve görünen o ki klasik modele dönüldü. Dönüp dolaşıp “herkes yerli yerine” tarzı, karakteristik özelliği sol partiler yönetebiliyorlarsa yönetsinler, sendikalar haklarını istesinler, aydınlar aydınlatsınlar, işçiler fabrikalarında

kalsınlar vs. olan modele geri geldik. Düzene geri dönüşlerin hepsinde olduğu gibi, aslında zaten ölü olan bu “sol” macera halkın geniş bir kesimini 80’li yıllarda, bilhassa 80 ile 83 arasında etkisi altına alan kısa ömürlü bir yanılsamaya yol açmıştı. Kimse solun, politik hayatın yeni bir şansı değil kokuşmuşluğun enikonu lekelediği bir hortlak olduğunu göremiyordu. 1982-83’den itibaren Talbot’un grevci işçileri Şii teröristler olarak tarif edildi. Halihazırda gözetim kamplarının kurulması, aile göçüne karşı çıkarılan karamameler ve Başbakan Pierr Bérégovoy’un başlattığı emsalsiz finansal liberalleşme Fransa’nın küreselleşen vahşi kapitalizme dahil olmasını sağlıyordu (bu vahşi kapitalizmin sistematik krizi hakkında ilerleyen sayfalara bakınız).

Bu parantezi kapatırken hepimizin hâlâ 68 Mayıs’ının doğurduğu zorlu sorularla cebelleştığımızı söyleyebiliriz. Politikanın görüş noktasından 68’in çağdaşız, politikanın tanımlanışı, politikanın (ve geleceğinin) örgütlenişi açısından kelimenin tam anlamıyla onun çağdaşız. Elbette dünya değişti, ve elbette kategoriler değişti. “Öğrenci gençlik”, “işçi” ve “köylü” kategorileri şimdi farklı anlama geliyorlar, o günlerin parti ve sendika örgütleri şimdi yıkıntı halindeler. Ancak *sorunumuz aynı*, 68’in gündemine aldığı sorunların çağdaşları, bu da ana hatlarıyla özgürlük siyasetinin klasik figürünün etkisizliği sorunudur. Bizler, 60’lı ve 70’li yılların militanları bunu anlamak için SSCB’nin yıkılmasına gerek duymadık. Sayısız yeni şey birbirine diyalektik olarak bağlanan düşüncede ve eylemde

deneyimlendi, denendi, sınandı. Bu süreç bariz bir yalnızlığın izlerini taşıyan bir avuç militanın, aydının, işçinin enerjileri sayesinde devam ediyor. Onlar geleceğin koruyucuları ve 68'in nöbetçileridir. Ancak sorunun çözüldüğünü söyleyemeyiz, politik antagonizmaları çağdaş biçimde ele almada gerekli olan yeni örgütlenme biçimlerine ilişkin sorun halen gündemde. Tıpkı bilimde olduğu gibi, bir sorun çözülemediği zaman da, araştırma sürecinin tetiklediği sayısız keşif yapılır, hatta başlı başına teoriler geliştirilir fakat sorunun kendisi hala bakidir. 68 ile olan çağdaşlığımızı da benzer şekilde tanımlayabiliriz, ve bu, 68'e olan sadakatimizi ifade etmenin başka bir yoludur.

Öncelikle belirleyici olan, kâr düzeni yasalarından ve özel çıkarlardan kurtulmuş bir dünya varsayımına yeniden sahip çıkmaktır. Dünyanın düzeninin bu olduğu ve bunu değiştiremeyeceğimiz kanısına boyun eğen zihinsel tasavvurlar içinde kaldığımız sürece, hiçbir özgürleşme siyaseti mümkün değildir. İşte ben bu olasılığa komünist hipotez demeyi öneriyorum. Bu hipotez büyük ölçüde olumsuzlayıcı, çünkü dünyanın böyle olmasının *zorunlu* olmadığını söylemek başka bir dünyanın mümkün olduğunu "içi boş" biçimde söylemekten çok daha güvenli ve önemli. Burada modal mantıkla ilgili şu soru politik olarak kendini dayatıyor: Zorunlu-olmayandan olasılığa nasıl geçilir? Çünkü oldukça basit biçimde söyleyecek olursak, zincirlerinden boşanmış kapitalizmin ve onu destekleyen parlamenter sistemin zorunlu olduğunu kabul edersek bu durumun

barındırdığı diğer olasılıkları göremeyiz.

İkinci olarak kendi dilimizin sözcüklerine sahip çıkmaya gayret etmeliyiz, nicedir onları telaffuz etmeye cesaret edemesek bile. Onlar 68’de herkesin kullandığı sözlerdi. Şimdi bize “dünya değişti, dolayısıyla artık bunları kullanamazsınız, ve biliyorsunuz ki onlar yanıl-samaların ve terörün diliydi” diyorlar. Ama hayır! Kul-lanabiliriz! Ve kullanmalıyız! Sorun hâlâ aynı yerde duruyor, o halde o sözcükleri telaffuz etmek zorunda-yız. Onları eleştirmek, onlara yeni anlamlar katmak bizim elimizde. Kendimizi demode hissetmeksizin hâlâ “halk”, “işçi”, “özel mülkiyetin kaldırılması”, vs. diye-bilmeliyiz. Kendi payımıza, kendi tarafımızda bunları tartışmalıyız. Bizi düşmanlarımızın eline teslim eden, dildeki bu terörizme son vermeliyiz. Bu dilden el etek çekmek, hakim duyarlılığı inciten bu sözcükleri bize sıkı sıkıya yasaklayan teröre razı olmak dayanılmaz bir cefadır.

Son olarak, farkına varmalıyız ki, hiç şüphesiz 1968’den beri çok çeşitli biçimlerdeki denemelerin çözmeye uğraştığı o en zor soru, ihtiyacımız olanın ne tip bir örgütlenme olduğu sorusudur ve bütün siyaset bunun etrafında düzenlenmektedir. Zira toplumsal fark-lılıklar arasında “mücadele”ye dayanan klasik parti dü-zeneginin en önemli vurgusu olan mücadeleyi seçimle-re saklama doktrini bize verebileceği her şeyi vermiştir. Her ne kadar, 1900-1960 arasında büyük işler başarsa ya da tanıtılsa da artık eskimiştir ve çalşmaz haldedir.

68 Mayısı’na olan sadakatimizi iki düzeyde tartış-

mamız gerekir. Öncelikle sosyalist devletlerin başarısızlığının ardından kendi yirminci yüzyıl bilançosunu çıkarmamız gerekir ki, kurtuluş hipotezini bugünkü koşullarda ideolojik ve tarihsel düzlemde yeniden formüle edelim. Diğer yandan da üzerinde yerel denemelere, politik mücadelelere girilen o zeminde yeni örgütlenme biçimlerinin yaratılmış olduğunu unutmamalıyız.

İçinde bulunduğumuz dönemi, karmaşık ideolojik ve tarihsel çalışmalarla, politik örgütlenmenin yeni biçimlerini içeren teorik ve pratik verilerin biraraya getirilmesi tanımlamaktadır. Bu benim seve seve *komünist hipotezin yeniden formüle edildiği dönem* olarak tanımladığım dönemdir. O halde bizim için en önemli olan erdem nedir? 1792-94 devrimcilerinin “erdem” kelimesini kullandığını biliyorsunuzdur. Saint-Just şu temel soruyu sormuştu: “Ne erdemi ne de terörü istemeyenler ne istiyor acaba?” ve şöyle cevaplamıştı: Onlar yozlaşma istiyorlar. İşte bugünkü dünyanın bize dayattığı budur: Metaların ve paranın boyunduruğu altındaki ruhların çürümesine sonuna kadar razı olmak. Buna karşın cesaret de günümüzün temel politik erdemidir. Sadece polisin önünde gösterilen cesaret değil, şüphesiz o da önemlidir ama düşüncelerimizi, ilkelerimizi ve sözlerimizi savunma, ne düşündüğümüzü ne istediğimizi, ne yaptığımızı kesin olarak, yüksek sesle söyleme cesaretidir. Bir cümleyle söyleyecek olursak bir ideamızın olmasına cesaret etmeliyiz. Hem de büyük bir ideamızın olmasına. Büyük bir ideaya sahip olmanın

ne gülünç ne de suç olduğuna ikna olalım. İçinde yaşadığımız kapitalist ve kibirli dünya bizleri adeta Guizot'nun "zenginleşin" buyruğunda formülleşen kapitalizmin doğduğu 1840'lı yıllara geri götürüyor. Bugün aynı buyruk "ideasız yaşayın" şeklinde tercüme edilebilir. Ideasız yaşanmayacağını söylemek zorundayız. "Bir fikri savunmaya cesaretiniz olsun ki bu fikir genel hatlarıyla komünist fikirden başkası olmayacaktır" demeliyiz. İşte bu nedenle Mayıs 68 bizim çağdaşımızdır. O, ideasız bir hayatın tahammül edilemez olduğunu kendi tarzıyla açıklamıştı. Sonrasında ise uzun ve dayanılmaz bir tevekkül gelip yerleşti. Günümüzde çok sayıda insan, kendisi için, kendi çıkarları için yaşamının dışında alternatifi olmadığını düşünüyor. Kendimizi o insanlardan ayırma cesaretini gösterelim. "Ideasız yaşa" buyruğunu 1968'deki gibi reddedelim. İçimdeki filozof sizlere Platon'dan beri sürekli yinelenmekte olan son derece basit bir şeyi söylüyor. Sizlere bir idea ile yaşamamız gerektiğini ve asıl politikanın buna inanmakla başlayacağını söylüyor.

Bir başlangıç taslağı

Öncelikle 1968'in sonlarında Textures isimli Belçika dergisinde yayımlanan bu yazıyı yeniden bulan arkadaşım David Faroult'ya candan teşekkürlerimi sunarım. Aslında belli belirsiz hatırladığım bu yazıyı ona bir derginin gelecek sayısında yayımlanmak üzere vermiştim fakat kendisi burada yayımlamamı istedi. Çinli Kızıl Muhafızların "devrimci fırtına" dedikleri 68 Mayıs'ından sonra sığağı sığağına yazılmış bu metni tekrar okurken beni çarpan üç şey oldu. Öncelikle yapılan çözümlemelerin günümüzde artık geçerli ve etkili olmayan biraz eski kategorilere ait olması (herkesin üzerinde uzlaştığı sınıflar arasındaki ayrım çizgileri, "ideoloji" sözcüğünün biraz yüzer gezer bir anlamda kullanılması, Marksist-Leninist bir "bilim"e yapılan atıf...). Neticede bütün bunlar kâh hareketin kararlılığını (istikrarını) kâh onun çıkmaz sokaklarını ve kendi payına temel varlık nedenlerini gösteriyor, hareketin sonunu getirecek olan belli başlı zaafı aydınlatıyor. Kayda değer olan bir başka nokta da 68 Mayıs'ının başlattığı dönemin sonu (70'li yılların ortaları) ile bugün arasında öznel düzeyde yaşanan gerilemenin boyutları. Metin ironik biçimde hâlâ (1968 yazında) Batı'nın özgürlüğün kalesi olduğunu söylemeye cüret eden var mı diye soruyor. Bugün, birçok insan, birçok entelektüel bu aptalca fikri ne yazık ki tereddütsüz sahipleniyor. Altını çiziceğim üçüncü şey, her şeyin anahtarı olan duruma karşı hiçbir

önlem alınmamış olması: Parti meselesine odaklanmış katı Leninizmin miadını doldurmuş olması ve bu odaklanmanın şimdi devletçiliğin güdümünde bir siyasete dönüşmüş olması. Şurası kesin ki farklı sosyal gruplar arasında siyasi bir birliğe ve pratiğe izin verecek tek şey olan örgütlenme konusu Mayıs 68'den alınacak derslerde merkezi önemdedir. Salt "hareket" tarihsel anlamda sorulmasına yardım ettiği hiçbir sorunu çözemez. Ancak o dönem yazdığım metinde "Marksist-Leninist parti" kalıbı bir tür sihirli sözcük işlevi görüyor gibi. Kısa zaman sonra birkaç arkadaşımla beraber kaleme aldığım "Yeni Tarz bir Marksist-Leninist parti için" başlıklı broşürde de bunun devamını getirecektim. "Yeni tarz" formülü açıkça bazı şüphelerimiz olduğuna işaret ediyor. Aslında parti formunun kendisinden vazgeçmek gerekiyordu: Rusya'da 1917'de ve Çin'de 1949'da zafer kazanmış olsa da, Stalinci dönem, parti örgütlenmesinin sorunlar karşısındaki yetersizliğini göstermişti. Diğer yandan Kültür Devrimi de yazdığımız metnin esasını oluşturmuyordu, zira sözü edilebileceklerin en uç sınırı olan öğrenci hareketinin sorunlarına odaklanılmıştı. İşçilerin ve entelektüel gençliğin partiye isyanı yine partiye toslayarak başarısızlığa uğradı. Mao şöyle dememiş miydi: "Bize ülkemizdeki burjuvazinin nerede olduğunu soruyorlar. İşte burada komünist partinin içinde." Burjuvazi orada kendisine uygun bir sığınak bulmuştu, onun yeni gücünü nasıl şekillendirdiğini 19. yy tipi sermaye birikimine teslim olan bugünün Çin'i de gösteriyor. Büyük 68 hareketini bu saptamanın ışığında tekrar okumalıyız: "Sınıf partisi" görkemli olduğu kadar miyadını doldurmuş bir formüldür. Özgürleştirici politikanın yeni biçimlerini bulma sorusu yaklaşımakta olan komünizmin merkezinde duruyor.

*Bizler çoğu zaman
gülünç bir çocuksuluk içindeyken
kitlelerdir tarihin asıl kahramanları.
Mao Zedong*

68 Hareketi başlamadan önce de kapitalist  niversite-
nin kendi içinden uzun yıllardan beri çeşitli itirazlar
yükseliyordu. 1948'in Fransa'sı, 1905-1917'nin Rus-
ya'sı, 1949'un Çin'i, Latin Amerika'sı, Japonya'sı hepsi
bizden önce burjuva dikdat rl ğ ne kahramanca baş-
kaldıran  ğrenci kitleleriyle karşılaştı. Başka yerlerde,
Örneğin Meksika'da olduğu gibi Babalar Oğulların gad-
darca dayatmalarına karşın kendi çıkarlarını garanti et-
mesini bildiler. Ancak silahların konuştuğu kanlı pro-
vokasyonlar aralarındaki dengenin ne kadar hassas ol-
duğunu kanıtlıyor.

Bir yandan bilimin gitgide üretici g  lere katılması
kitlelerin teorik bilincinin küresel ölçekte yükselmesini
getiriyordu. Aynı zamanda yeniden-dağıtılan zengin-
likten yararlanılabilmesi için (boş zaman, "kültürel zen-
ginlik", karmaşık nesneler) bir biçimde baskı ve zorla-
maların idrak edildiğini, reklamların dinlendiğini
ve okunduğunu, ince teşvikler ve yönlendirmeler kar-
şısında hassasiyet geliştirildiğini, vs. varsayıyordu.
Nihayet burjuvazinin kendisini sosyo-politik olarak

muhafaza etmesi, kısmen orta tabaka (çalışanlar, yöneticiler, gözetmenler, memurlar) ile proleterya arasında bir *mesafe* bulunduğu ideolojisine yaslanır. Bu iki grubun herhangi bir biçimde birleşmesi yönetici sınıfın iktidarı için ölümcül olacaktır. İşte bu mesafenin idrak edilmesi "kültür" aracılığıyla sağlanacak ve akademik abidenin kilit taşı olan kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlık ile de desteklenecektir. Demek ki, "orta sınıf"ların yaygın ama *ayırteci* "eğitim"lere tabii tutulması kaçınılmazdır. Ortaöğretimle cilalanacaklar, hatta yükseköğretimle işçilerle aralarındaki mesafenin asla kapanmayacağı tescillenecek ve işçileşmekten duydukları korku içlerinden asla silinmeyecektir.

Diğer yandan burjuva *ideolojisinin* tahakkümünün eldeki bütün araçlarla sağlanması söz konusuydu, bu yapılamasa bile onun halk kitleleri nezdindeki vekili olan sosyal demokrat parti ile küçük burjuva ideolojisi bu iş için hazır ve nazırdı. Gelin görün ki, bu tahakküm örgütlü cahilliğin hüküm sürdüğü geniş kesim üzerinde uygulanmak üzere tasarlanmıştı. Uzun zaman dini kurumlar aracılığıyla yürütülen tahakküm köylü kitlelerin sürekli cehaletini garanti altına alıyordu. Fransa'da 1794'den beri uygulanan bu burjuva stratejisinin kilit taşı kırsal üreticilerle kurulan ittifaktı. Kırsal alanda, belli bir dereceye kadar, laik eğitim aygıtları bu iş için yetkilendirildiler. O halde eğitim sistemi sürekli olarak karşısına çıkan şu çelişkiyi alt etmekle görevli kurumdur: *Burjuva ideolojisinin cehalete, ve düşüncenin bastırılması üzerine temellenen üstünlüğünü sorgulat-*

madan kitlelerin gittikçe genişleyen teorik bilincini nasıl yükseltebiliriz?

Bu soruya iki farklı doğrultuda yanıt verildi:

1. Ailevi belirlenimler temel alınarak, yani sınıfsal köken üzerine oynayan bir eğitim ile olabildiğince kalburüstü kalanlar seçildi. Eleme kriterlerinin burjuva ideolojisinin bazı spesifik seremonilerine, özellikle de özel alana mahsus kibarlığına sıkı sıkıya bağlı olmasına çalışıldı (düzgün konuşmasını bilmek, ortak alanların kullanımı, sözde bilimsel “sorunsallaştırma”lar, hızlı uygulamalar, tek amaca yönelik sınavlar).

2. “Saf” teorik faaliyet (fen bilimleri) ile ideolojik eğitim (sosyal bilimler) iki farklı özmüş gibi birbirinden ayrıldı ve sistemin saptamakla yükümlü olduğu sözde “kabiliyet”lere göre herkese ikisi arasında bir seçim dayatıldı. Bu “seçim” aslında bilimin kendisinin, içerisinde “liberal” düşüncenin büzüşüp kaldığı belli belirsiz bir hümanizmin hizmetkârı haline gelmesini de kapsıyordu. Hiçbir şey bilimin kritik iktidarına karşı bir bilimadamından daha kör değildir. Hiç kimse eğitim aygıtları tarafından yaratılan politik kulluğa “uzman”lar ya da tanımlanmış bir uzmanlığın uygulayıcılarından daha iyi hazırlanmış değildir.

Bu sistem büyük bilim okulları [*Grandes Écoles*] aristokrasisiyle Fransa'da doruk noktasına ulaştı. Bilimin yozlaştığı ve “kafa ütöleyici” kalıp düşüncelerle dolduğu yüksek burjuvazinin yemliği niteliğindeki bu okulların hazırlık sınıfları, ideolojik aptallığın titizlikle

organize edilmesine çanak tutuyordu.

Bununla birlikte sistemi koruyup kollayan tüm bu mevkiler bir süredir her yerde tehdit altında. Bunun en önemli nedeni tabiatıyla sistemin halk liselerinin ve üniversitelerinin oluşmasını engelleyememesiydi: Üretici güçlerin gelişimi bunu gerektiriyordu. O andan itibaren ilerici küçük burjuvazinin geniş bir kesimi (yani iktidardan dışlandıktan sonra proletaryaya yakınlaşma eğiliminde olanlar) yüksek öğrenime erişme hakkına sahip oldu ve onların hizmetkar akademizmleri üzerinde çok daha güçlü bir baskı uygulayabildi. Emperyalizmin yavaş ama kaçınılmaz çöküş evresi içinde burjuva ideolojisinin çürüyen karakterini, sloganlarının ne kadar da boş olduğunu ve bu içi boşluğun banal terörizmini devrimci entelektüeller gözler önüne serdi. (yalnızca 15 sene önce, yanılığa düşmüş geniş kitlelerin yinelediği gibi bugün hala Batı'nın uygarlığa sıçrama tahtası olduğunu düşünen var mı?) Vietnam halkının muzaffer mücadelesi Mao Zedong'un 20 yıl önceki şiarını daha da saydam kıldı: Emperyalizm, nükleer bombası dahil, gerçekten de kağıttan kaplanmış.

Hiç şüphesiz işçi sınıfının temel örgütü olan FKP'nin yönetimi revizyonizme ve parlamenter alçaklığa gömülmüştü: Dolayısıyla üniversite içindeki ideolojik mücadeleyi "kendi ellerine" alacağı bir evreden çok uzaktı. Ama uzaklardaki Büyük Kültür Devrimi radikal ideoloji eleştirisinin sıradışı devrimci gücünü gösteriyor, sınıf mücadelesi eksenli Marksizminin yalınkatlığı üzerine düşündürerek öğrenci isyanlarına hatırı sayılır

bir yer ayırıyordu. Git gide tekno-hümanist konformizme boyun eğen Sovyet devrimci kliğinin, küçük burjuva “barışçıl yol” ideolojisinin maskesini indiriyor, kafa emeği –kol emeği ile kent– köy karşıtlığının tez elden yıkılması gerektiğini savunuyor, kitlelerin yaratıcı gücüne büyük ölçüde güveniyordu

“İnsan bilimleri”nin baş döndürücü bir hızla gelişmesi, sonunda bu karışıklığı had safhaya çıkarıyordu. Bütün bu disiplinler, bilindiği üzere, sınıflı toplumun zorluklarına uyum sağlamak için geliştirilen teknik ve polisiye araçlardan başka bir şey değildi. Çeşitli telafi tedbirleri bilimin saygınlığı ile süsleniyordu. Giderek artan toplumsal güç eşitsizliği “sosyal tabakalar” sosyolojisi, çalışma koşullarının insanlıkdışılığı endüstriyel sosyoloji, ve teknik işbölümünün otoriter talepleri ise eğitici psikoloji oluveriyordu. Ancak onlar insan bilimleri (hümanizm) ile bilimler (teknoloji) arasındaki o çok kutsal farkı, ve yeri geldiğinde tehditkar “teknoloji hakimiyetinden” “insanlığı kurtarmaya” yönelen (bundan üretici güçlerin gelişimi, kapitalist merkezileşme, ve evrensel “özgür” birey ideolojisini ve genel oy hakkını muhafaza etmek gerektiğini anlamalıyız) o şatafatlı ayini yalanlıyordu. İnsan bilimleri, otantik teorik söylemlerin varlığını ve etkilerini negatif biçimde ortaya koyuyordu. Sözü geçen disiplinler tüm toplumsal sahayı kapladıklarını ileri sürüyor ve eleştirinin –özellikle de Marksizmin ve Freudculuğun– gücünü geri tepmeye çalışıyorlardı. Bu iki bilimin yeniden doğuşu üniversite dahilinde gerçekleşmedi

(hiç kimse Marksizm ve Freudculuktan sınava asla sokulmamıştır). Doğrusunu söylemek gerekirse politik açıdan absürd ama psikolojik açıdan harekete geçirici olan “Paralel” (alternatif) ya da “eleştirel” bir üniversite fikri hayata geçmeye başladı. Bu bakımdan Fransa’da Althusser ya da Lacan’ın seminerlerinin önemi yadsınamaz. Sadece konuşmalarının içeriğinde hüküm sürdüğü söylenen sözde yapısalcılıktan ötürü değil, aynı zamanda üniversite kurumunun içine gömüldüğü acınası itaatkarlığı ve boş mırıldanmaları pratikte kanıtlandıkları için de. Az çok duruma uygun bilimsel paçavra-lara bürünmüş *dogmatik şiddetin* bir kez daha öğrenilmesi kitlelerin birdenbire yükselen taleplerini tetiklemiş ve ayaklanmaya zihinsel olarak hazırlanmalarını sağlamıştı. Yeri gelmişken, teorik terörizm olmaksızın devrim de olmaz: Bunun içinse 10 yıldan uzun süren “diyalog” “yapısalcılardan” önce bu temel fikri tarihe gömmeye yetmişti.

Tanımladığım bu durum tablosu kapitalist hegemonya altında bulunan ülkelerdeki tüm öğrenci isyanlarına ışık tutar. Belli bir şiddet eşiğinin aşılmasıyla, aşırı-belirlenimin bu isyanı toplumsal düzen için tehdit haline getirdiği yere işaret etme olanağı verir: 1. Orada alınan coğrafi ayrıştırmâ (kampüs) önlemleri çelişkileri yalıtmaya ve etkilerini azaltmaya çalışsa da eylemlerin üniversite içerisindeki etkisini arttırmıştır. 2. Orada “sosyal bilimler” geliştirilmiştir, her ne kadar ilerici öğretmenler, bilerek ya da bilmeden, onlara karşı eleştirilerini derinleştirmiş olsalar bile. 3. Orada üniversite

geniş kitleleri biraraya getirmiştir. 4. Orada, öğrenci/işçi birlikteliği temasının elle tutulur, somut bir anlamı vardır. 5. Orada üniversite yönetimi kâh desteksiz demogojiye başvurması, kâh otoritesini uygulatacağı araçlardan yoksun olması nedeniyle zaaf içindedir. 6. Orada devrimci gruplar, pratik, çarpıcı ve anında etki eden girişimlere dayanan ideolojik mayalarını yayma olanağını bulmuştur.

İşte Nanterre orasıydı.*



Başlangıçta küçük burjuva ortamlarda gelişen çelişki De Gaullecülüğün “patolojik” taraflarını ağırlaştırıyordu. Ulusal Bonapartizm geleneğine bağlı bu rejim yüksek burjuvaziyle (iktidarını aracısız uygulayan Pompidou ve kligi) diğer sınıflar ya da geleneksel olarak örgütsüz olan sosyal katmanlar arasında *doğrudan* ittifak yapmaya çalıştı: Köylüler, parakende sektörünün asalakları, komünist imtiyazların gözünü korkuttuğu, ideolojiden destek almadan kendinden menkul bir ekonomiye (ekonominin kendiliğindenliğine) ve devlet otoritesi kültüne gömülen çalışan kitlelerin bir kısmıyla.

“Demokratik” talepler ve “kişisel iktidar” düşmanlığı, sosyal demokrat ve revizyonistlerin hep bir ağızdan söyledikleri nakarattı, aynı zamanda iktidardan dışlanan küçük burjuvazinin şikayetlerini de kapsıyordu:

*Mayıs 68’in başlangıcını Nanterre’deki üniversite binalarının işgali simgeler. [ç.n.]

Komünizm karşıtlığının ve baskının ağır bedeli pahasına Bonapartizmden önceki burjuvaziden hükümet çıngırağını aldıkları o mesut dönemin ardından, küçük burjuvazi feryat figan en son dileyeyeceği şey olan proletarya ile politik ittifak yapmaya doğru itildi. Bu ittifak sadece sistem içi düşünülmüştü yani bürokratik pazarlıklar ve seçim pazarlıkları açısından. Ancak nihayetinde küçük burjuvazi sonuca razı oldu. 1967'de merkeze oy veren geniş seçmen kitleleri ikinci turda oylarını Komünistlere verdiler: Bu durum Mitterand'ın, üç yıldan beri usul usul devam eden karmaşık hareketinin göstergesidir.*

Bu bağlam ortadaki sorunun önemini aydınlatıyor. Milli eğitim sistemi, tarihsel olarak küçük burjuvazinin kalesi ve onun sosyal yükseliş umutlarının aracıydı: *Grandes ecoles*'lerde matematik çilesini doldurup ticaret burjuvazisine, hukuk ya da insan bilimleri öğrenimi görerek siyasal saygınlığa erme aracı. "Milli eğitime öncelik" sloganı, okul fetişizmi, ve "toplumsal ilerleme"nin eğitimci ve reformcu bir nitelikte kavranması küçük burjuvazinin çimentosuydu. 1958'den itibaren eğitim sistemi, Bonapartizm'e karşı en güçlü direnişin mevkii haline geldi.

Üniversiteyi büyük sermayenin çıkarlarının hizmetine sunarak ve demokrasi ideolojisinin aktarılmasını sağlayan kurumsal destekleri (eğitim) unufak ederek bu direnişi azaltmayı hedefleyen De Gaullecü irade, kriz tartışmalarını keskinleştirdi: Eğitimin ilk devresi olan ilköğretimin fakirlere ve kadınlara ait bir alan

*1965'te de Gaulle'e karşı kaybettikten sonra, François Mitterand 1968'deki başkanlık seçimlerinde kendini radikal anti-Gaullecü olarak konumlandırdı. [ç.n.]

olarak etiketlenmesi, kitlelerin akın ettiği ortaöğretim ve lisenin teknokratik biçimde parsellenmesi; yüksek-öğretimde zalimce bir elemanın ve katı bir yönlendirmenin uygulanması. İşte bu politikanın çok açık bir ifadesi olan Fouchet'in planı 1966'da canlı bir direnişle karşılaştı ve o hengamede unutulup gitmesine kimse ses çıkarmadı.*

“Kriz olgunlaştı”: 1967-68 senesi oldukça kaotik olaylarla dopdolu geçti. Pusuda bekleyen küçük devrimci gruplar çelişkilerden beslendiler. Öğrenci ortamının faşistleşmesini önlemeye katkıda bulundular, ki faşizm küçük burjuva gazezinin diğer bir ifade kanalıdır. Devrimciler, kitlelere haklı antiemperyalist mücadeleleri anlatırken araya Marksizm-Leninizm'den bazı kavramlar serpiştiriyorlardı.

Böylece (tarihsel boyutta olmaktan çok vakayı adiyeden sayılabilecek) zincirleme beceriksizlikler, yalnızca geleneksel olarak öğrencilere yakın olan aydın zümresinin değil, bizzat burjuvazinin geniş kesimlerinin de kamu vicdanını rahatsız eden polisiye bastırma önlemleri karşısında öğrencilerin yanında yer almasına neden oldu. Bilinçli ya da değil –ve burada kitlelerin olağanüstü yaratıcı kapasitesini görebiliriz– öğrenciler bütün çelişki kaynaklarını kullandılar, ve özellikle de iktidarı küçük burjuvaziden kopma konusunda daha ileri gitmekten, örneğin kalabalığa ateş açmaktan kaçınmak zorunda bıraktılar. Aksi takdirde orada sınıflar arası bir *savaş hali* ve çok tehlikeli bir politik *durum* meydana gelecekti. Bu çerçevede öğrenciler yiğitçe

* “Fouchet reformları”nın taslağı katı bir üniversite seçme ve yerleştirme kriterleri öneriyordu. [ç.n.]

dövuştü, peş peşe yapılan fiili müdahaleler (iyi teçhizatlı gezici gruplar, barikatlar, iyi düşünülmüş küstahlıklar) polisi genel siyasal konjonktür içinde kendisine dayatılan “çok ileri gitmeme” sınırları dahilinde “çok ileri” gitmeye zorladı. Burjuva kamuoyu, burjuva basını ve radyosu bu “çok ileri”ye karşı birlikte saf tuttu, hükümet geri adım atmak zorunda kaldı.

Yeri gelmişken belirtelim, daha birkaç ay önce gerek Caen’ın, gerekse Redon’nun genç işçileri polisle Quartier Latin’deki grupların hiç yapmadıkları kadar şiddetli ve kararlı biçimde çatıştığında hükümetin açısından henüz korkulacak bir şey yoktu. O halde öğrenci çatışmalarının tek başına krizi tetiklediğini söylemek yanlışır: Nihayetinde şiddetin bir bedeli vardır ama yalnızca konjonktürün kendisine tahsis ettiği sınırı aştığında, yani güç dengelerinin tersine döndüğü noktada ödenir bu bedel. Kriz, küçük burjuvaziden ileri düzeyde kopuşun (öğrenciler) birikmiş gazezini kendi şiddetkarşıtlığı etrafında biçimlendirmesiyle devlet iktidarının sınıf temelini bölmesinden ileri geliyordu, üstelik her an tarihsel rakibinin içinde bulunduğu keşmekeşten istifade etmeye hazır olan proleteryanın destek kuvvetlerini harekete geçirme tehlikesini de taşıyordu. Diğer taraftan De Gaulle’cülük, kabul etmeliyiz ki, Caen, Redon, Mans işçilerine karşı öğrenciler dahil küçük burjuva yığınların desteğinden ya da kayıtsızlığından faydalanıyordu. Mayıs ayına gelindiğinde sınıf mücadelesinin anahtarı olan üçlü ittifak [öğrenci, işçi, aydın] yeni bir simge altında birleşebilirdi ve zaten kavram

itibariyle devrimci potansiyel tam da bu demektir.

Bu potansiyel *küçük burjuvazi yönetimindeki* bir kitle hareketine aittir ve *sonuna dek de öyle kalacaktır*. Devlet iktidarının Bonapartist *şeklinin* (legal olmayan) devrimci biçimde ters yüz edilmesi Mayıs ayında nesnel bir olasılıktı. Ancak hakiki bir Marksist-Leninist partinin yokluğu *her zaman için* proletaryanın kavganın ideolojik ve politik doğrultusu üzerinde hak iddia edebilmesini engelledi. Tam da bu nedenle burjuva iktidarının asla gerçek anlamda devrimci biçimde alaşağı edilmesi mümkün olmadı ya da konjonktür böylesi bir şeyin işaretini asla vermedi; Lenin'in çok sık betimlediği aşırı sol hülyalara kapılmış ateşli ve boşboğaz küçük burjuvaların muhayyileleri dışında. Doğru slogan "yaşasın demokratik halk devrimi" idi ve hâlâ öyle. Proletarya ancak kavganın daha sonraki aşamasında, sloganı gerçeğe dönüştürecek gücü ve politik kabiliyetini fiilen gösterdikten sonra hareketin öncülüğünü üstlenebilirdi. Faraziyeler, boş hayallerdi bunlar.

Bu burjuva hizbin dağılmasını getirebilecek gerçek bir risk karşısında devlet aygıtı önce geri çekildi. Bu geri çekilişin özel koşulları durumu parlak ve göz alıcı kıldı: Bu güç sınamasının can alıcı noktası *amacın berraklığıydı*: Fransa Öğrenci Sendikası'nın (UNEF) "üç koşulu" başbakan Pompidou'nun boyun eğdiği, tam destek verdiği şahane taktik kararlardı. Aktivist yöntemlerin ne kadar etkili olduğunun kamu nezdinde kanıtlanması işçi çevrelerinde yıllardır İşçinin Yolu Hareketi'nin Troçkistleri, UJCML'nin [Marksist-Leninist

Genç Komünistler Birliği] militan Maocuları gibi anarko-sendikalist *Force Ouvrière* [İşçi Gücü] ile bağlantılı ufak grupların savunduğu tezleri beklenmedik biçimde saldırganlaştırdı. Bu küçük gruplar aynı zamanda Sud-Aviation ve Renault grevlerinin patlak vermesinde de kritik rol oynayacaklardı.

Öğrencilerin “zaferi” ve art arda gelen işgaller aynı zamanda onları çözülmesi güç sorunlarla karşı karşıya getirdi: Hareketin örgütlenmesi, ideolojik çatısı ve stratejik hedefleri bunlardan bazılarıydı. İlk planda polislerin olumsuz ve insanlık dışı barbarlıklarına karşı birleşmişlerdi, sloganları her türlü reel politik içerikten sıyrılmış olan “CRS = SS” [CRS: Toplum Polisi Teşkilatı; SS: Nazi örgütü] idi. Bu slogana her seferinde hareket dağılıp un ufak olduğunda başvurulmuştur (UNEF’in “kara kitabı”na başvurulduğu gibi). Küçük burjuvazi böylelikle: Bilimsel sosyalizmin proletarya odaklı katıllığına düşmanlığını, sınıf örgütlenmelerine ve her türlü örgütlenmeye doğuştan güvensizliğini, devrimci coşku ile ihanetin melankolisine karışan kasvetli düşünceler arasında gidip gelen heyecanlı bireyciliğini her seferinde yeniden bulmaktadır.

İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun (CGT) başındakilerin teslimiyetçi hareketleri diyalektik olarak bu kaçınılmaz eksikliği besleyecek ve daha da önemlisi onu gerekçelendirecekti. O andan itibaren, 19. yüzyıldan beri Fransız işçi hakları ve demokrasi geleneğinin değişmez parçası olan ütöpik sosyalizmin şaşırtıcı biçimde yeniden dirilen çeşitlemelerine tanık oluruz.

Hem de etkinliğine mütemadiyen mani olan Marksizm-Leninizmden kurtulmuş olarak.

Güç ilişkilerini kavramaktan aciz, gerçekdışı "otonomi" biçimleri uyduran hukuki reformizm ile kent gerillası kisvesi altında koca devlet aygıtını kasketli ve sopalı birkaç grubun (ancak emsalsiz cesaretlerinden burada bahsetmiyorum) gülünç eylemleriyle devirmeyi hayal eden Blanqui'ci darbecilik arasındaki denge noktasında iki isim bulunuyor. Biri ideolojik olarak yaygın ve spontane biçimde başvurulmakla birlikte adı sessizce geçirilen Proudhon; diğeri ise en tutarlı "Marksist" devrimci grup Jeunesse Communiste Revolutionnaire'in eylemlerine ilham kaynağı olan Troçki. Özyönetim ve adem-i merkeziyetçilik Proudhon'dan geldi, genel grevin gücü ve "bürokrasinin" kesin biçimde mahkum edilmesi de Troçki'den. "Çoklu iktidarlar" fikri proleterya diktatörlüğünün temel konseptini parçalıyor. Stalin'in hatalarının ifşa edilmesi bireysel disiplinsizliğin, doktriner eklektizmin, devrim ve şenliğin mütemadiyen karıştırılmasının ambalajı haline getiriyor.

Paradokslara mahal vermeden, örgütlenme fikrinin kendisi nihayet ortaya çıktığında artık dar, aristokratik, "öncü" ve militer bir nitelik taşıyordu. Kitlelerin örgütlenmesi ve ideolojik olarak silahlanması gerekliliğinden önceleri bihaberdi. Küçük burjuvaların karakteristik kararsızlıkları kitlelerin kendiliğindenliğinin minimal bolşevikliği ile entelektüel öncülerin hiperbolşevikliği arasındaki sürtüşmede de böylelikle kendini

göstermişti. Yalnızca, Mao Zedung'un *kitle cephesinin* gerekliliğine dair düşüncesinin mutlak üstünlüğü bu gel-gitlere bir son verebilirdi. Ancak henüz o aşamada değildik.

İşçi sınıfının aniden sahneye çıkışı küçük burjuvaların mest edici şamatası arasında gerçekleşecekti. Hiç kimse bu sözsüz sarsıntıya şekil veremeyecek, onun sesi olamayacaktı. Fiili birliğin koşulları hiçbir zaman oluşmayacaktı.

Şimdi geriye yalnızca devrim fırtasının, komünist örgütlenmenin olmadığı bu merkezi boşluğun, nasıl bu çekim merkezinin çevresinde bir kasırga haline geldiğini söylemek kalıyor. Boşluğun çevresinde dönen bu kasırganın uzak çeperinde, gene organizasyon yoksunu ve soluğu tükenmiş devasa Waldeck Rochet ve Séguy* makinası çıkıyor karşımıza. Mao Zedung'un fikrini savunan silahlı militanların kavgayı şekillendireceği ve idare edeceği noktada *Pekin Haber*'in çok güzel dediği gibi sadece "tepinip durmakta" olan "revizyonist soytarılar"ı gördük.

Beyaz yüzlü palyaçolar, acıklı palyaçolar. Onların yüzlerinin hazin rengini, o güçlü kontrastıyla gözler önüne seren kıvılcık bayrak dalgasının yükselişi, geniş kitlelerin gözünde onları ve kartondan maskelerini Tarihin derin çöplüğüne fırlatıp attı.

*O zamanlar, sırasıyla FKP (Fransız Komünist Partisi) ve CGT'nin (Komünist Sendikalar Birliği) genel sekreterleri. [ç.n.]

Bu Kriz Gösteri: Gerçek Nerede?

Dünya çapındaki mali kriz, bize sunulduğu haliyle, şimdi “sinema” dediğimiz hazır bir *hit* makinesinin karıştırıp hazırladığı o kötü büyük filmlerden birini andırıyor. Adım adım yaklaşan felaketin seyirlik gösterisi, devasa iplerle yönetilen bir kukla tiyatrosu ve yarattığı gergin bekleyiş, aynının egzotizmi; hiçbir şey eksik değil. New York ile aynı seyirlik vitrine yerleştirilmiş bulunan Cakarta borsası, Moskova-Sao Paulo ekseni, her yerde aynı bankaları tutuşturan aynı ateş. Dehşet verici toparlanma ve doğrulma çabaları: İşte en âlâ “planlar” bile her şeyin çöktüğü ve çökeceği o Kara Cuma’yı engellemeye yetmiyor... Ancak umutlar baki: Bir felaket filmindeki gibi sahnenin en önünde afallamış ve tek noktaya odaklanmış duranlar, güçlülerin küçük kafilesi, mali yangının itfaiyecileri, Sarkozy’ler, Paulson, Merkel, Brown ve diğer hilekarlar krizin anaforuna binlerce milyarı boca ediyorlar. Bir gün kendimize o meblağın nereden geldiğini soracağız (bu, gelecek episod için), çünkü yoksulların en ufak bir talebini yıllardır ceplerini ters yüz edip ne kadar da beş parasız olduklarını göstererek yanıtlamışlardı. Ancak önemli olan şimdi bu değil. “Bankaları kurtaralım!” Bu

soylu, hümanist ve demokratik çılgılık siyasetin ve medyanın bağrından kopup geliyor. Ne pahasına olursa olsun onları kurtaralım! Yeri gelmişken söyleyelim, bunun karşılığında ödenecek bedel de hiç az değildir.

İtiraf etmeliyim ki şahsen ben hareket eden o rakamları görünce hemen herkes gibi bunun ne anlama geldiğini (dört yüz milyar avro tam olarak nedir?) tasavvur edemiyorum – ama onlara güveniyorum. İtfaiyecilere güvenim sonsuz. Hepsi birleşmiş, biliyorum, hiss ediyorum, bu işi başaracaklar. Bankalar eskisinden daha büyük olacak, öncelikle devletlerin gönüllü yardımları sayesinde ayakta kalan bazı kurtarılmış ufak ya da orta ölçekli bankalar yok pahasına büyük bankalara devredilecekler. Kapitalizmin yıkılışı mı? Güldürmeyin beni. Zaten bunu kim ister ki? Hem bunun ne demek olduğunu ya da olabileceğini kim biliyor? Az önce söylediğim gibi bankaları kurtaralım, gerisi gelir. Bugün dünyanın nasıl olduğu ve nasıl politikaların ortaya serildiğini hesaba katacak olursak bu filmin doğrudan aktörleri yani zenginler, onların hizmetçileri ve asalakları, onlara imrenenler ve onları göklere çıkaranlar açısından belki biraz melankolik ama yine de mutlu bir son kaçınılmazdır.

Birazcık da bu şovun izleyicilerine dönelim. Ancak fazlaca endişelenmeyen sersem sepelek kalabalık pek az şey anlıyor ve durumun gerektirdiği aktif yükümlülükten tamamen kopmuş durumda. Onlar umutsuz çaresiz durumda bulunan bankaların zafer naralarını çok uzaklardan kulaklarına çalınan bir gürültü patırtı

şeklinde algılıyorlar. Hükümet şeflerinin muzaffer küçük birliklerinin yorucu haftasonu tatillerini keşfediyor, karanlık astronomik rakamların önlerindeki ekranlardan geçişini izliyor ve onları mekanik biçimde kendi gelirleriyle karşılaştırıyorlar. Daha doğrusu, onları insanlığın çok büyük bir kısmı gibi kendi yaşamlarının da acı ama cesur arka planını oluşturan saf ve çıplak yoklukla, olmayan gelirleriyle karşılaştırıyorlar. İşte gerçeğin burada olduğunu söylüyorum. Bu gerçeğe ancak seyirlik ekrana sırtımızı dönerek erişebiliriz. Halihazırda yaşadıklarından daha beterine doğru büyük bir hızla yuvarlanmalarından az önce izleyicilere dönüp baktığımızda bu felaket filminin, pembe dizi gibi olan sonu dahil (Sarko Merkel'e sarılıyor ve herkes sevinçten ağlıyor) onlar için bir gölge tiyatrosundan başka bir şey olmadığını göreceğiz.

Geçtiğimiz haftalarda sık sık “gerçek ekonomi”den (malların üretimi ve dolaşımı) ve bütün kötülüğün kendisinden kaynaklandığı söylenen zannedersen “gerçek-olmayan ekonomi” denmesi gereken şeyden bahsedildi. Bu ikincisinin “sorumsuz”, “irrasyonel” ve “yırtıcı” hale gelen aktörleri, açgözlülük ve panik ortamında hisse alış-satışları, menkul kıymetleştirmeler ve para hareketlerinin oluşturduğu biçimsiz yığını öğütüyordu. Reel ve reel-olmayan ekonomi arasında yapılan bu ayrım saçmadır ve genellikle iki satır sonra tam ters anlamlı bir metafor tarafından yalanlanır. Madem ki finansal dolaşım ve spekülasyon ekonominin “kan dolaşımı” olarak takdim ediliyor o halde nasıl oluyor da

kalp ve kan bir bedenin yaşayan gerçekliğinden soyutlanabiliyor? Mali bir enfaktüsün ekonominin tamamının sağlığını etkilememesi mümkün mü ? Hiç şüphesiz finansal kapitalizm –ezelden beri, yani son 500 yıldır– genel olarak kapitalizmin kurucu ve merkezi bir unsuru olagelmıştır. Bu sistemin mülk sahiplerine ve işleticilerine gelirsek, onlar sadece kârdan “sorumludurlar”, “rasyonellikleri” kazançlarıyla ölçülür ve yırtıcıdırlar, çünkü öyle olmak zorundadırlar.

Yani kapitalist üretimin ambarında da, ticaret katında ya da spekülasyon kamarasında olduğundan daha “gerçek” hiçbir şey yoktur. Ayrıca, son ikisi ilkinin yozlaştırmaktadır da: Bu tarz bir makinesellik [*machinerie*] içinde üretilen nesnelerin ezici çoğunluğu, kâra ve kâra ilişkin en hızlı, en kayda değer spekülasyonlara göre üretildiklerinden çirkindirler, kalabalık ederler, kullanışsızdırlar, gereksizdirler. Böyle olmadıklarına insanları ikna etmek için zaten milyarlar harcamak gerekmektedir. Bu da insanları, varoluşları sürekli oyuncak değiştirmekten ibaret kalan kaprisli çocuklara dönüştürmeyi, hiç bitmeyen bir ergenliğe hapsetmeyi öngörür.

Gerçeğe dönüş elbette kötü ve “akıldışı” spekülasyondan sağlıklı üretime giden bir hareket değildir. Bu, dünyada yaşayan herkesin doğrudan doğruya kendi yaşamı üzerine düşünmesine dönüş anlamına gelir. Ona dönebilirsek, kapitalizmi ve hatta bizlere seyrettirdiği bir felaket filmini korkmadan gözlemleyebiliriz. Gerçek olan bu film değil: Sinema salonu.

Peki başımızı çevirdiğimizde ya da arkamıza dönüp

baktığımızda ne görürüz? Boşluğun verdiği o hafif ruh sıkıntısından sıyrılmayı başarırsak ne görürüz? Sonuçta bizim efendilerimiz boşluktan korkmamızı isterler, ve dolayısıyla bankaları kurtarmaları için kendilerine yalvarmamızı. Tüm göreceğimiz, aslında uzun zamandır bildiğimiz basit şeyler: Kapitalizm haydutluktan başka bir şey değildir, özünde akıldışı ve oluşunda yıkıcıdır. Tarihi boyunca zaten vahşice eşitsiz olan ve ancak birkaç on yıl sürebilen refah dönemlerini, astronomik miktarda değer kaybolduğu krizler, stratejik veya tehditkar görülen bölgelere düzenlenen cezalandırıcı hareketler ve ancak sayelerinde sağlığını yeniden kazandığı dünya savaşları izlemiştir. Bu, söz konusu bir film-kriz'e yöneltilecek tersine çevrilmiş bakışın gücüdür. Ne yani? Bunca insanın gözünün içine baka baka, ortak yaşamımızın örgütlenişini iştah, rekabet, kör bencillik gibi en alt düzeydeki içgüdülere bırakan bir sistemi övmeye mi kalkıyorlar? Bizden, yöneticileri daha yüz altmış yıl önce hükümetleri "sermayenin kurumsallaşmış iktidarı" olarak niteleyen Marx'ı bile şaşırtacak derecede özel teşebbüsün hizmetkarları haline geldikleri bir "demokrasiyi" övmemiz isteniyor. Bankaların açıkları için milyarlar dökülürken, vatandaşın Sosyal Sigorta fonundaki açığın kesinlikle kapatılamayacağını "anlaması" isteniyor. Şunu kabul etmeliyiz, bugün hiç kimse rekabet nedeniyle zor durumda kalan ve binlerce işçinin çalıştığı bir fabrikanın kamulaştırılmasını aklından bile geçirmezken, bunun spekülasyon hareketlerinin iflasa sürüklediği bir banka için yapılması olağan karşıla-

nyor.

Gerçek, bu bağlamda, açıkça krizden önce kendini göstermişti. Öyleyse finansal duruma dair yaratılan bu fantazmagori, dalınan bu rüya alemi de nereden çıktı? Kısaca, insanlara zorla satılanlardan diyebiliriz, ya da mucizevî kredilerle allanıp pullanarak, o şirin evleri almaya hiçbir şekilde durumları uygun olmayanlara zorla satılan şeylerden, cevabını verebiliriz. Ardından vaa-dedilen geri ödeme sözleri de bu insanlara bir kez daha satıldı. Vaatler özel hazırlanan bir iksir gibi çeşitli mali başlıklar altında karıştırıldı. Öngörülen tedbirlerse bir tabur matematikçinin bilgince ve gözlerden ırak çalış-malarının sonucuydu. Bütün bunlar gitgide artarak devam eden geri-alımlarla, en uzaktaki bankalardan do-laşım piyasasına girdi. Bu piyasanın maddi teminatı belki konutlardı tamam, ama gayrimenkul piyasasının sırt çevirmesi, alıcılar borçlarının daha azını ödeyebil-sin diye bu teminatların değerini düşürürken alacaklı-ların talebinin yükselmesi, krizin oluşmasına yetti de arttı bile. Nihayet alıcılar borçlarını ödeyemez hale gel-diğinde ilaç niyetine zerkedilen reçeteler ekonomi baş-lıklarını zehirliyordu: Evleriniz beş kuruş etmiyor. Görünüşte herkes kaybetmişti: Spekülatörler bahsi, alı-cılar kibarca kapı dışarı edildikleri evlerini. Bununla birlikte kaybedenlerin gerçeği, her zaman olduğu gibi günlük hayatta kendisini gösterdi. Sonuçta her şey, mil-yonlarca insanın maaşı ya da maaşsızlıklarının barın-malarına artık imkan vermemesinden kaynaklandı. Finansal krizin özünde konut krizi yatıyordu. Tabii ki

barınma sorunu yaşayanlar bankacılar değillerdi. Konuya her zaman sıradan hayatların başına gelenler açısından bakmalıyız.

Bu durumda umabileceğimiz tek şey söz konusu gerçeğin krizin sonrasında da varlığını sürdürmesidir. Tüm bu karanlık sahneden, özellikle halkın (bankacıların hizmetindeki hükümetlerin ve hükümetlerin hizmetindeki gazetelerin değil) alması gereken dersler noktasından bakarsak bunu söyleyebiliriz.

Gerçeğe bu dönüş bana kalırsa iki düzeyde gerçekleşiyor. İlki açıkça politik. Çünkü az önce bahsettiğimiz filmin gösterdiği gibi “demokratik” siyaset bankalara saygıda kusur etmeyen bir hizmetten başka bir şey değil ve onun asıl adı da “kapitalist-parlamentarizm”-dir. Yirmi yıldan beri üzerinde çok ciddi çalışılan ve uygulanmaya başlanan örnekler gibi, tamamen farklı tarzda politika ve örgütlenme modelleri üretmek gerekiyor. Bu politikalar hiç şüphesiz devlet iktidarına mesafelidir ve uzun süre de öyle kalacaktır, her neyse bunun pek önemi yok. Bu, doğrudan doğruya bu politikayı yaratmaya uygun insanlarla kurulan pratik ittifaklarla, gerçeğin düzeyinde başlayacak bir politikadır. Afrika ya da benzeri ülkelerden gelen yeni proleterler, geçtiğimiz birkaç on yılın siyasal mücadelesinin mirasçısı olan entelektüeller gibi. Ne yapabildiğine bakarak ve bir şeyler yapabildiği ölçüde adım adım genişleyecek bir politika olacaktır bu. Hiçbir şekilde varolan partilerle, onları besleyen seçim sistemi ve kurumsal ya-

pıyla organik ilişkisi bulunmayacaktır. Hiçbir şeyi olmayanlarla yeni bir disiplin yaratacaktır, zaferleri onların siyasal kapasitesi ve yeni fikirleri olacaktır.

İkinci düzey ise ideolojiktir. “İdeolojilerin sonunun geldiği”ne dair hükmü de tersine çevirmek gerekiyor. Bugün açıkça görülüyor ki bu sözde-son, ancak düzenin “bankaları kurtaralım” sözü kadar gerçeklikle alakalıdır. Hiçbir şey fikirlere olan tutkumuzu tekrar keşfetmekten ya da genel bir hipotezden başka şey olmayan bu dünyanın karşısına her şeyin bambaşka olabileceğine dair kesin inancımızı dikmekten daha önemli olamaz. Kapitalizmin bu kötücül gösterisinin karşısına, halkların gerçeğini, insanların yaşamlarını ve fikir hareketlerini koyuyoruz. İnsanlığın kurtuluşu fikri, gücünden hiçbir şey yitirmiş değildir. Uzun zaman bu gücün adı olan “komünizm” sözcüğü şüphesiz değer kaybetti ve orta malı oldu. Ancak bugün onun yokluğu, düzenin başını tutanlar, yani sözü edilen felaket filmi- nin aktörleri dışında hiç kimsenin işine yaramıyor. Komünizmi olanca berraklığı içerisinde yeniden dirilteceğiz. Onun eski erdemini de. Marx komünizmin “geleneksel fikirlerden kökten kopuş” olduğunu belirtmiş ve “bireylerin tek tek özgür gelişiminin herkesin özgür gelişiminin koşulu olduğu bir ortaklaşmayı” ortaya çıkaracağını söylemişti.

Kapitalist-parlamentarizmden kökten kopmak, halkın gerçeğinin düzleminde politika üretmek ve ideanın egemenliği: İşte olay budur, bizi kriz filminden çekip çıkaran ve ayaklanmamızı mümkün kılan budur.

II

SON DEVRÍM MÍ ?

Niçin “Kültür Devrimi” hakkında konuşmalıyız? (1956-1976 arasında Komünist Çin’in içinde bulunduğu o uzun karışıklık döneminin resmi adı buydu). En azından üç sebepten ötürü.

1. Kültür Devrimi, 1956-1976 arasında dünya çapında ama özellikle Fransa’daki militan eylemlerin sürekli ve canlı bir referans kaynağı idi. Bizim politik tarihimizin bir parçasıydı, Maocu akımın temellerini attı ve bana kalırsa 1960’lı ve 70’li yılların yegane politik yaratıcılığıydı. Kendim de içinde olduğumdan “biz” diyebilirim, bu anlamıyla Rimbaud’u alıntılarsak “oradayım, hâlâ oradayım” [*“j’y suis, j’y suis toujours”*]. Her türden öznel ve eylemsel parkur, Çin Devriminin yorulmak bilmez yaratıcılığında kendine ait *adını* buldu. Öznelliği değiştirmeyi, başka türlü yaşamayı, başka türlü düşünmeyi Çinliler —ardından biz— “devrimcileşme” olarak adlandırdı. Şöyle diyorlardı: “*İnsanı tepeden tırnağa derinlemesine değiştirmeli*”. Zaman zaman politik pratiğin “*hem oku hem hedefi*” olmak gerektiğini çünkü eski dünya görüşünü hâlâ içimizde barındırdığımızı söylerlerdi. 1960’lı yılların

'Bu metin 2001’de Natacha Michel ile organize ettiğimiz *Rouge-Gorge* konferanslarından sonra yazıldı.

sonunda hepimiz fabrikalara, şehirlere, kırlara dağılmıştık. On binlerce öğrenci ya proleter olmuştu ya da işçilerin arasında yaşıyordu. Bunun için de Kültür Devrimi'nin tabirleri var: *"Büyük deneyim alış-verişi," "halka hizmet"* ve hep en temel slogan: Kitlesele ittifak. FKP'nin (Fransız Komünist Partisi) acımasız ataletine, şiddetsele muhafazakarlığına karşı mücadele ediyorduk. Çin'de de Partinin bürokratikliğine saldırılıyor ve buna *"revizyonizme karşı mücadele"* deniliyordu. Farklı yönelimlerdeki devrimciler arasındaki bölünmeler ve karşı karşıya gelmeler Çinlilerce *"kara çeteyi def etmek"* şeklinde ifade ediliyordu. Son olarak bunun için *"görünüşte sol ama hakikatte sağ"* nitelemesini de kullanıyorlardı. Halkın içinde olduğu herhangi bir politik durumla karşılaştığımızda, bir fabrika grevi ya da faşizan arazi sahipleriyle olan çarpışmalarda, *"proleter solu keşfetmeyi, merkezi harekete geçirmeyi ve sağı yalıtıp ezmeyi"* çok iyi becermemiz gerektiğini biliyorduk. Mao'nun *"küçük kırmızı kitabı"* rehberimizdi. Budalaların söylediği gibi onu dini bir dogma gibi ezberlemiyor tam tersine bizi aydınlatması ve ne yapacağımızı bilemediğimiz tutarsız durumlarda kafamızda yeni ufuklar açması için okuyorduk. Bütün bunlar söz konusu olduğunda, ilham kaynaklarımızı zikretmekten ve Çin Devrimi'ne saygı duruşunda bulunmaktan başka yapacak bir şeyimiz yoktur.

2. Kültür Devrimi parti-devlet modelini doygunlaştıran politik deneyime tipik bir örnektir (burada tipik örnek deyişi yine Maocu bir kavram: Genelleştirilmesi

gereken bir devrimci buluş). Burada “doğunlaşma” kategorisini Sylvain Lazarus’un¹ verdiği anlamda kullanıyorum: Kültür Devrimi’nin parti-devlet tarzı (görünüşte Çin Komünist Partisi) içerisinde, başarısız olan son anlamlı politik sekans olduğunu kanıtlamaya çalışacağım. Zaten Mayıs 68 ve sonrası birazcık başka bir şeydi. Polonya ya da Chiapas hareketi de bambaşka şeylerdir. Siyasal örgütlenme tamamen başka şeydir. Ancak, 60’lı ya da 70’li yılların doğunluğu olmaksızın parti-devleti ya da partilerin-devletin hayaletinin dışında hiçbir şey düşünölemeyecekti.²

3. Kültür Devrimi tarih ve politika üzerine, politika-dan hareketle düşünölen tarih üzerine (tersi değıl) önemli bir derstir. Tabii ki, bu “devrimi” (sözcüğün kendisi doğunluğun tam kalbinde yer alıyor) hakim tarihyazımına bağılı olarak ya da gerçek bir politika sorusuna bağılı olarak incelediğimizde çok çarpıcı anlaşmazlıklara varırız. Şunu iyice görmeliyiz ki bu uyumsuzluğun doğası ampirik ya da pozitivist düzeyde kesinliğe ya da belirsizliğe ilişkin değıldir. Olgular üzerinde hemfikir olabilir ve tam tamına zıt yargılara varabiliriz. İşte tam da bu paradoks konuya giriş yapmamızı sağlayacaktır.

Anlatılar

Hakim tarihyazımı versiyonu çeşitli uzmanlar, özellikle Sinologlar tarafından 1968 itibariyle oluşturuldu, bir daha da değışmedi. 1976’dan itibaren Deng Xiaoping

¹ Sylvain Lazarus, *Anthropologie du nom*, Seuil, 1996, s.37.

² Bkz. yirminci yüzyıl politikasının merkezi figürü olarak parti-devlet ya da partiler-devleti üzerine Rouge Gorge serisinden bir önceki konferans, *Les trois régimes du siècle*, sunan Sylvain Lazarus (2001).

başta olmak üzere, Kültür Devrimi'nden sağ kurtulanların ve onun rövanşını alanların hakimiyetinde olan Çin Devleti'nin resmi versiyonu olarak sağlamlaştı.

Bu versiyon ne diyordu?¹ Devrim denilen şey, partidevlet bürokrasisinin zirvesindeki bir iktidar mücadelesinden ibaretti. "Büyük sıçrama" sloganında somutlaşan Mao'nun ekonomik iradeciliği tam bir fiyaskoyla sonuçlandı. Neredeyse açlığın tekrar köylerde baş göstermesini beraberinde getirdi. Bu başarısızlığın ardından Mao partinin yönetim kademesinde azınlıkta kaldı; "pragmatik" grup kendi kanunlarını dayattı; bu grubun önde gelen isimleri Liu Shaoqi (Cumhurbaşkanı oldu), Deng Xiaoping (Parti Genel Sekreteri) ve Peng Zhen (Pekin Belediye Başkanı) idi. Mao 1963'ten itibaren karşı-saldırı yürütmeye çalıştıysa da partinin alt kademelerinde başarılı olamadı. O zaman partiyle doğrudan ilgisi olmayan gerek dış (öğrenci kızıl muhafızlar) gerekse iç güçlere, özellikle de Peng Dehuai'nin saf dışı bırakılıp yerine Lin Biao'nun gelmesinden sonra kontrolünü yeniden ele geçirdiği orduya başvurdu.² Sırf Mao'nun iktidarı yeniden ele geçirme hırsı yüzünden kaotik ve kanlı durum ortaya çıktı ve bu durumun son bulup istikrara kavuşması suçlunun 1976'daki ölümüne değin mümkün olmadı. Bu versiyonda hiçbir şeyin tamı tamına yanlış olmadığına ikna olabiliriz. Ancak hiçbir şey tek başına onun hakiki anlamını da vermiyor, belli bir politik anlayışa göre geçmişe bakıp bütün bir dönem boyunca tek bir fikre odaklanıp kalma alışkanlığı halen

¹Kültür Devrimi'nin resmi ve "eleştirel" versiyonlarını (enteresan şekilde bu kez birbiriyle bağlantılı olarak) ele alan Simon Leys'in kitabı, *Les Habits neufs du président Mao*, [Başkan Mao'nun yeni kıyafetleri], LGF.

²Bu dönemler hakkında, özellikle dönemin önemli olayları hakkında s. 125'den sonraki kronolojiye başvurulabilir.

günümüzde de devam etmekte.

1. Hiç mi istikrar yoktu? Şüphesiz vardı. Ama parti-devlet çerçevesinde politik yeniliğin boy atmasının imkansızlığı açığa çıkmıştı. Ne öğrenci ve işçi kitlelerinin geniş yaratıcı özgürlüğü (1966-68 arasında) ne ordunun ideolojik, devletçi kontrolü (1968 ile 1971 arasındaki) ne de antagonist eğilimlerin karşı karşıya geldiği politbüro'nun günü gününe her soruna özel çözümler getirmesi (1972-1976 arasında) devrimci fikirlerin yerleşmesine ve Sovyet modelinden tamamen kopabilen yepyeni bir politik durumun oluşmasına imkan tanıyabildi.

2. Dış güçlere başvurma? Şüphesiz. Ancak bu başvuru –kısa ve orta vadede hatta hâlâ bugün bile– Partinin kısmen Devletle iç içe girmesini sağlamaya çalışmak zorundaydı ve bu yönde sonuçlar doğurdu. Bürokratik şekilciliği yıkmak, en azından hareketler büyüdüğü sürece, söz konusuydu. Aynı zamanda fraksiyonların yarattığı anarşi kışkırtılacak ve geleceğin temel siyasal sorusu ortaya konacaktı: Eğer doğrudan doğruya devletin biçimsel (*formelle*) birliği tarafından teminat altına alınmıyorsa bir politik birliğin kurucu unsuru nedir?

3. İktidar için mücadele? Elbette. “Devrim” sözcüğünden, antagonist politik güçlerin iktidar sorunu üzerine telaffuz ettiklerinden başka bir şey anlayamadığımıza göre “iktidar mücadelesi”yle devrimi karşıt olarak koymak gülünçtür. Kaldı ki, Maocular sürekli olarak Lenin’den alıntılar yaptılar. Lenin için devrim meselesi, son kertede açıkça iktidar meselesiydi. Asıl problem

çok daha karmaşıktı ve daha ziyade Kültür Devrimi'nin politika ve devlet arasına eklemlenen devrimci kavrayışa son verip veremeyeceğini bilebilmektir. Aslında Kültür Devrimi'nin en hakiki meselesi, merkezi ve en sert tartışması bu oldu.

4. “*Büyük sıçrama*” – korkunç bir başarısızlık? Birçok açıdan evet. Ancak bu başarısızlık Stalin'in ekonomi doktrininin eleştirel bir incelemesinin sonucudur. Bu başarısızlık hiçbir şekilde köylerin “totaliter” zorlamayla gelişiminde ortaya çıkan tekbiçim uygulamalara atfedilemez. Mao, Stalin'in kolektifleştirme kavrayışını ve bunun köylüleri ne derece hor gördüğünü derinlemesine incelemiştir (bu konuda aldığı çok sayıda not bunun kanıtıdır). Onun fikri şehirlerdeki birikimi her ne pahasına olursa olsun garantilemek için zor ve kuvvet kullanarak kolektifleştirmek asla değildi. Tam tersine köyleri, kırsal bölgeleri sanayileştirmek, oralara görece ekonomik özerklik kazandırmak istiyordu. Bütün bunları yaparken vahşi proleterleşmeden ve kentleşmeden, SSCB'deki gibi bir felakete doğru gidişten kaçınmaya çalışıyordu. Aslında Mao, köy-kent arasındaki çelişkiyi etkin biçimde çözümleyen bir komünist fikrin takipçisiydi, köylerin kentlerin lehine şiddetle silinmesine taraftar değildi. Eğer bir başarısızlık varsa, bu politik mahiyettedir ve Stalin'in başarısızlığından tamamen farklıdır.

Son tahlilde, olguların, aynı soyut tanımlamaları, farklı politik aksiyomlarca yapıldığında, hiçbir şekilde aynı düşünceye çıkmadığını söylemek gerekiyor.

Tarihler

Tarihler üzerindeki münakaşa sürüp gidiyor. Hakim bakış açısı, aynı zamanda Çin Devleti'nin bakış açısı, Kültür Devrimi'nin Kızıl Muhafızlar döneminde 1966'dan 1976'ya, Mao'nun ölümüne değin on yıl sürdüğünü söylüyor. 10 yıllık kargaşa dönemi, rasyonel bir gelişme için kaybedilmiş on yıl olarak lanse ediliyor.

Sonuçta bu şekilde bir tarihlendirme ancak, tarihe katı bakan Çin Devleti'nin toplumsal istikrar, üretim, yönetim kademesinde birlik, ordunun sadakati gibi kriterleri esas alındığı takdirde savunulabilir. Ancak bu benim aksiyomum değil ve bunlar benim kriterlerim olamaz. Tarihler meselesini siyasal açıdan, politik yenilik açısından incelersek temel kriter şuna dönüşüyor: Düşünce ne zaman siyasal mahiyette kolektif bir fikir yaratımı haline geliyor? Ne zaman pratikler ve sloganlar Çin parti-devletinin geleneği ve işleyişi üzerinden fazlasıyla doğrulanabilir hale geliyor? Evrensel geçerliği olan ifadeler ne zaman beliriyor? O halde "Büyük Proleter Kültür Devrimi" sürecinin ilerleyişini tamamen farklı saptıyoruz ve aramızda ona "BPKD" diyoruz.

Ben kendi payıma, Kültür Devrimi'nin 1965 Kasım'ından 1968 Haziran'ına giden bir sekans şeklinde kavranması gerektiğini söylüyorum. Aynı zamanda devrimci momenti tam olarak Mayıs 1966 ile Eylül 1967 arasına yerleştiren sınırlamayı da kabul edebilirim (bu siyasal teknikle ilgili bir tartışma).

Kriter, kitlesel politik etkinliğin, onun sloganlarının, yeni örgütlenmelerinin, kendine has ortamlarının var olup olmadığıdır. Adını hak eden bütün çağdaş siyasal düşüncelerin onun üzerinden oluştuğu (onun üzerine kurulduğu) çift yönlü ve yadsınamaz referanstır bu kriter. Bu anlamda “devrim” vardır, çünkü bunların hepsi var: Kızıl Muhafızlar, başkaldıran devrimci işçiler, sayısız örgütlenmeler ve “karargahlar,” hiçbir şekilde önceden kestirilemeyen durumlar, yeni politik söylemler, benzersiz metinler, ... vs.

Hipotez

Bu devasa başkaldırının düşüncelere yansıması ve bir anlam ifade edebilmesi için ne yapılmalı? Bir hipotez formüle edip, onu bahsettiğim kesite (1965 Kasım ile 1968 Haziranı arasındaki Çin) yerleştirerek olgusal ve metinsel boyutlarıyla incelemeyi deneyeceğim.

Hipotez şudur: Parti-devletin (Çin Komünist Partisi, 1949’dan beri iktidarda) köklü olarak bölündüğü bir durumdaydık. Ülkenin geleceğiyle ilgili önemli sorulara neden olduğundan bu bölünme oldukça köklüdür: Özellikle ekonomi ile köyler ve kentler arasındaki ilişki; ordunun geçirdiği muhtemel dönüşüm, Kore Savaşı’nın bilançosu; entelektüeller, üniversiteler, sanat, edebiyat ve son olarak Sovyet ya da Stalin modelinin değeri konularında. Aynı zamanda ve en önemlisi de parti bünyesinde azınlıkta kalan grubu, popüler ve tarihsel meşruiyeti en yüksek olan kişinin, Mao Zedong’un temsil etmesi idi. Partinin tarihsel gerçekliği

(önce Japonlara, daha sonra da Çan Kay-şek'e karşı uzun halk savaşı dönemi) ile onun devlet iktidarının iskeleti olarak etkinliğinin halihazırdaki durumu arasında derin bir uyumsuzluk vardır. Ayrıca, Kültür Devrimi sırasında özellikle ordu saflarından komünist politik özellik model olarak Yenani dönemine mütemadiyen atıflarda bulunulacaktır.

Bu fenomenin yol açtığı sonuçları kabaca; mevkiler arasındaki çatışmanın bürokrasinin formel işeyişi içerisinde çözülmemesi durumu olarak tanımlayabiliriz. Ancak bu çatışmanın Stalin'in 1930'larda uyguladığı gibi terör estiren ayıklama ve arındırma faaliyetiyle çözüldüğü de hiç söylenemez. Parti-devlet bünyesine sadece şekilcilik ya da terör hakimdi. Mao ve ekibi bu durum karşısında üçüncü bir yola başvurmak zorunda kaldılar. Çoğunluğun temsilcilerini, özellikle de partinin ve devletin üst kademelerinde bulunanları aşabilmek için çareyi kitleleri politikaya seferber etmekte buldular. Başvurdukları bu yöntem halk ayaklanmaları ve örgütlenmesinin kontrol-dışı kalmasına müsaade ediyordu. Mao'nun ekibi başlangıçta tereddütlere kapıldıysa da önce üniversitelerde sonra da fabrikalarda bu yöntemin benimsenmesini sağlayacaktı. Ancak aynı grup daha sonra çelişkili davranarak devrimci örgütlenmeye dair bütün yenilikleri tekrar parti-devlet bünyesinde toplamayı deneyecekti.

İşte şimdi hipotezin en can alıcı noktasına geliyoruz: Kültür Devrimi bir çelişkinin tarihsel gelişimidir. Bir yandan, mesele, kitlesel devrimci eylemin proletarya

diktatörlüğü devleti sınırlarında canlandırılmasıdır. Diğer bir deyişle, dönemin teorik jargonuyla söyleyecek olursak, devlet şekilsel olarak “proletarya” devleti olsa bile sınıf mücadelesi, kitlesel başkaldırı eylemleri dahil birçok alanda devam ediyordu diyebiliriz. Mao ve yandaşları sosyalist sistemde burjuvaların *Komünist Parti’nin bizzat içinde* yeniden yapılandığını ve örgütlendiğini söyleyecek kadar ileri gitmişlerdir. Diğer yandan iç savaşın yayılmasının önlenmesi için tam tamına parti ile devlet arasındaki ilişkinin genel seyrinin bilhassa gerici güçler konusunda değişmeden kalması gerektiği söyleniyordu. En azından partiyi gerçekten yok etmek söz konusu değilse. Mao “*kadroların ezici çoğunluğu iyidir*” diyerek bunu ifade ediyordu.

Bu çelişki kimi zaman, parti otoritesinin dışına çıkan art arda yaşanan yerel başkaldırıları da üretecekti. Parti otoritesinin tanınmamasının doğurduğu kıran kırana anarşi ortamının aşırılığını, sıradışı vahşet düzenine bir çağrının kaçınılmazlığı ve nihayetinde halk ordusunun sahneye çıkması takip etti.

Art ardayaşanan bu başkaldırıları Kültür Devrimi’nin kronolojisini (aşamalarını) belirlemiştir. İleri gelen devrimci grup isyanın önce eğitim-öğretim kurumları dışına taşmaması için çaba gösterecekti. Bu girişim 1966 Ağustosunda, Kızıl Muhafızların kentlerde güçlenmesiyle başarısız olmaya başladı. Akabinde isyanı okul ve üniversitede gençlik çerçevesinde tutmaya çalıştılar. Ancak 1966’nın sonundan itibaren, özellikle Ocak 1967’den sonra, işçiler isyan hareketinin temel

gücü haline geldi. Ardından arayış, parti ve devlet yönetimlerinin mesafeli tutulmasıydı, ancak onlar 1967'den itibaren "iktidarı ele geçirme" derdine düştüler. En sonunda amaç, yedek güç ve başvurulacak son çare olarak ordunun ne pahasına olursa olsun kontrol altında tutulması oldu. Ağustos 1967'de Wuhan ve Canton'da yaşanan zincirinden boşalmış şiddet eylemleri bunu neredeyse olanaksız kılsa bile. Kaldı ki silahlı kuvvetler gerçek bir bölünme tehlikesi karşısında 1967 Eylül'ünden itibaren bu riski önlemek üzere yavaş yavaş ve gitgide baskıcı biçimde süreci tersine evriltmeye çalışacaklardır.

Olayları yerli yerine oturtalım: Bu sekansa, yadsınmaz devrimci gidişatını kazandıran politik yenilenme süreci olmuştur. Öte yandan bu yeni politika ancak devrimin aktörlerinin (gençlik ve asi işçiler gibi çok sayıda grup) saptadığı hedefler doğrultusunda ve kesinlikle merkezi otorite dışına taşarak yürütülebilirdi. Tüm bu gruplar Mao ve dar çevresini doğal önderleri addediyordu. Birden bire bu politik yenilikler mahalli düzeyle sınırlandırılarak tekilleştirildi. Hakikaten stratejik ve yaygınlaşan önerilere dönüşemediler. Yani netice itibarıyla bu politik yeniliklerin stratejik anlamı (ya da evrensel menzili) olumsuzdu. Çünkü onların anlamı, ve tüm dünyanın militan zihinleri üzerinde güçlü bir şekilde etkileri, devrimci politik eylemin merkezi ürünü olan parti-devletin sonundan başka bir şey değildi. Daha genel biçimde ifade edecek olursak Kültür Devrimi ne devrimci kitlelerin eylemlerini ne de örgütsel

olguları katı bir sınıf temsiliyeti mantığıyla ayırmanın mümkün olmadığını gösterdi. İşte tam da bu nedenle bu süreç birincil önemde bir politik dönemdir.

Deneyssel sahalar

Yukarıda anlattığım hipotezi kronolojik sıraya göre seçtiğim yedi referans üzerinden denemek istiyorum.

1. 16 maddelik Ağustos 1966 genelgesinde Mao'nun fazlasıyla rolü vardır, bu, parti-devletin bürokratik biçimciliğinden en fazla kopan en temel yenilikçi belgedir.

2. Kızıl Muhafızlar ile Çin toplumunun ilişkisi (1966 Ağustos'undan en azından 1967 Ağustos'una uzanan dönem). Hiç şüphesiz politikanın ve koşullar ne olursa olsun az çok kendi haline bırakılmış liseli ve üniversiteli gençliğin kapasitesinin sınırlarının keşfedildiği dönem.

3. "Asi devrimci işçiler" ve Şangay Komünü (Ocak-Şubat 1967). Çok önemli ancak sonuca ulaşamamış bir dönemdir bu, çünkü esasen partinin merkeziyetçiliğine karşı alternatif bir iktidar şekli önermekteydi.

4. "İktidara el koyulması": Ocak 1967'den Mayıs 1968'e "büyük ittifak", "üçlü birlik" ve "devrimci komiteler". Hareketin hakikaten yeni örgütlenmeler mi yarattığına yoksa sadece partiyi yeniden diriltmekle mi sınırlı kaldığına bakmak gerekiyor.

5. Wuhan Vakası (Temmuz 1967). Burası hareketin zirve noktası, ordu bölünme riskiyle karşı karşıya kaldı, radikal sol eline geçirdiği avantajı fazlasıyla zorladı, sonunda dayanamayıp bitkin düşecekti.

6. İşçilerin üniversitelere girişi (1968 Haziran'ının sonu). Bu aslında bağımsız öğrenci örgütlenmelerinin son dönemidir.

7. Mao'nun etrafında yaratılan kült kişilik. Bu özellik sık sık Batı'nın alaylarına konu oldu. Ancak kendilerine o "kült"ün ne anlama geldiğini, özellikle de Kültür Devrimi sırasında onun parti muhafazakarlarına değil asi öğrenci ve işçilere bir bayrak işlevi görmesinin ne demek olduğunu sormayı unuttular.

16 Maddelik Karar

Bu genelge Merkez Komite'nin 8 Ağustos 1966'daki toplantısında kabul edildi. Belge dahiyane biçimde "Kültür Devrimi" olarak adlandırılan girişimin temel çelişkisini ortaya koyuyor: Bu çelişkinin en güzel göstergesi "kültür" sözcüğünün halihazırdaki politik sekans içerisinde ne anlama geldiğinin neredeyse hiç açıklanmaması; ama şu metafizik ve gizemli ilk cümlelerin dışında: *"Kültür Devrimi halkın en derininde olan şeyi değiştirmeyi hedefliyor."* Burada, özellikle radikal anlam içinde, "kültür" "ideoloji"nin eşdeğeri.

Metin genel olarak devrimlerin meşrulaştırılması geleneğine uygun biçimde yalın, katışıksız bir başkaldırı çağrısıdır. Muhtemelen illegal bir metindir, çünkü Merkez Komite'nin derlemesi Mao'nun ekibi tarafından ordunun (ya da Lin Biao'ya bağlı bazı birimlerin) desteğiyle "düzeltilmiştir". Militan üniversite öğrencileri oradadır, muhafazakar bürokratların katılımı ise engellenmiştir. Aslında bu karar Merkez Komitesi'nin

ve Parti Sekreterliği'nin esamisinin okunmayacağı uzun dönemin açılışıdır ve bu açıdan önemlidir. Merkezi önemde metinler bundan böyle dört kurum tarafından müştereken imzalanacaktır. Tabii ki, Merkez Komitesi, ama şimdi sadece bir hayaletten ibarettir; "Kültür Devrimi Grubu"¹, oldukça dar ve planlanmamış grup ama yinede isyancılar tarafından tanındığı için gerçek politik güçtür; Devlet Konseyi, Zhou Enlai'in başkanlığında; ve son olarak, asgari yönetim devamlılığının garantisi olan, korkutucu Merkez Komitesi Askeri Komisyonu, Lin Biao tarafından yeniden yapılandırılmıştır.

Genelgenin, hem doğrudan devrimci gereksinimi, hem de yeni biçim örgütlenmeyle partiye karşı çıkma ihtiyacını ilgilendiren bazı pasajları özellikle çok sert yazılmıştır.

Halkın mobilize edilmesini ilgilendiren, "Gözüpekliği Herşeyin Üstünde Tut ve Kitleleri Cesaretle Seferber Et" ve "Hareket içinde Kitlelerin Kendilerini Eğitmesini Sağla" başlıklı, bilhassa 3. ve 4. maddelerden alıntılایacağız. Örneğin:

"Parti Merkez Komitesi'nin her kademedeki Parti komitelerinden talep ettiği şey, haklı çizgiden ayrılınmaması, gözüpekliğin her şeyin üstünde tutulması, kitlelerin cesaretle seferber edilmesi, bu zayıf ve güçsüz

¹1967 Eylül'üne kadar maoist yönetici grup 12 kişiden oluşuyordu. Bunlar Mao, Lin Biao, Chen Boda, Jiang Quing, Yao Wenyuan, Zhou Enlai, Kang Sheng, Zhang Chunqiao, Wang Li, Guan Feng, Lin Jie, Qi Benyu'dur. Eski kıdemli asker Chen Yi'nin cesurca bir ironiyle: "Büyük Çin Komünist Partisi bu mudur? Bu 12 kişi mi?" dediği kaydedilir. Diğer yandan 1792 ile 1794 arasında Halk Kurtuluş Komitesi'nin çok daha dar olduğunu hatırlatmak isterim. Devrimler olağanüstü büyüklükteki kitlesel olguları genellikle oldukça dar kadrolu bir politik yönetimle düzenlerler.

durumdan bir an önce sıyrılınması, hatalar yapan yoldaşları cesaretlendirmeyi, onları düzeltmek isteyenlerin ise önce kendi hatalarının yükünden kurtularak mücadeleye katılmaları, kapitalist yola sapan yönetim kademelerinin saptanması ve onları proleter devrimcilerin saflarına döndürmek için yönetimin ele alınmasıdır."

Ya da tekrar:

"Kitlelere güvenmek gerekir, onları desteklemeli ve girişimci ruhlarına saygı duymalıyız. Çekinceleri bir tarafa bırakmalı işlerin karışmasından korkmamalıyız. Başkan Mao bize devrimin her zaman zarafet ve incelikle ya da nezaket, kibarlık, ruhun itidali ve cömertliğiyle yumuşacık tamamlanamayacağını öğretti. Kitleler bu büyük hareket içerisinde eğitilsin, doğruyu eğriden, haklıyı haksızdan ayırabilsin!"

Ve son olarak:

"Duvar gazeteleri yöntemi sıklıkla kullanılmalıdır. Duvar gazetelerinin yazıldığı büyük harfler ve başlatıkları büyük tartışmalar fikirlerin enine boyuna, açık yüreklilikle sergilenmesini, kitlelerin haklı görüşlerini ifade etmelerini, yanlış bakış açılarını eleştirmelerini ve zararlı tüm kötücül dehaları ele vermelerini sağlayacaktır. Bu şekilde geniş kitleler kavga içerisinde politik bilinçlerini yükseltecek, kapasitelerini ve yeteneklerini çoğaltacak, haklıyı haksızı, eğriyi doğruyu, dostunu düşmanını ayırabileceklerdir".

7. Maddenin bir ayrıntısı özellikle çok önemli ve ileride uçsuz bucaksız pratik sonuçlara yol açacak. İşte şu

ünlü *"hareket sırasında aralarında baş gösteren problemlerle ilgili olarak üniversite, enstitü, lise, ortaokul ve ilkokul öğrencilerine karşı hiçbir sınırlayıcı önlem alınmamalıdır"* maddesinden söz ediyorum.

Çin'deki herkes kentlerdeki devrimci gençliğin eylemlerinin, en azından yeni başlayan bu dönem boyunca cezasız kalacağını anlamıştı. Tabii ki öğrenci eylemlerinin tüm ülkeye yayılmasının ve 1967 Eylülüne kadar devrimci ruh taşınmasının sebebi buydu.

"Kültür Devrimi'nin Grupları, Komiteleri ve Kongrelerinin Örgütlenişine Dair" başlığını taşıyan 9. Madde hareket içerisinde oluşan yaratıcılığa, parti haricindeki farklı politik gruplaşmalara onay veriyor: *"Büyük Proleter Kültür Devrimi'nde birçok yeni şey göze çarpıyor. Kültür Devrimi'nin, diğer örgütlenme biçimleri gibi kitleler tarafından çeşitli okullarda ve organizasyonlarda yaratılan grupları ve komiteleri tamamen yeni bir tarzdadır ve büyük tarihsel öneme sahiptir."*

Bu yeni örgütlenmeler geçici olarak değerlendirilemez. Ağustos 1966'da Maocu grubun partinin politik tekeli ortadan kaldırmayı tasarlaması bunun kanıtıdır: *"Kültür Devrimi'nin grupları, kongreleri, komiteleri geçici örgütlenmeler değil, uzun vadeli işlev görecekalıcı kitle örgütleri olmalıdırlar."*

Neticede örgütlenmelerin açıkça kitle demokrasisine boyun eğmeleri söz konusu ediliyor, parti otoritesine değil. Zaten Paris Komünü'ne, yani Leninist Parti teorisini önceleyen bir proleter duruşa gönderme yapımları da bunu kanıtıyor: *"Kültür Devrimi gruplarının,*

komitelerinin üyeleri ile Kültür Devrimi'ni kongrede temsil edenleri seçmek için Paris Komünü'ndekine benzer bir genel seçim sistemi uygulamak zorunludur. Aday listeleri geniş istişarelerden sonra devrimci kitlelerce önerilmiş olmalıdır ve seçimler, halk bu listeler üzerine tekrar tekrar tartışmadan yapılmamalıdır.

Üyeler [komitenin] ve temsilciler [kongredekiler] seçimlerle değiştirilebilir ya da yapılan tartışmalar sonucu uygun olmadıkları sonucuna varan kitleler tarafından görevlerinden azledilebilirler."

Bu metni dikkatlice, komünist partinin yönetim kademesinden gelen "bir metni okumanın" ne manaya geldiğini bilerek okuyunca, metnin sürekli başvurduğu devrimci itkiye konulan bir çeşit kilidin, eleştiri özgürlüğü üzerindeki önemli kısıtlamalar sayesinde konulduğunu gözlemleyebiliriz.

Hepsinden önce, aksiyomatik olarak partinin özünün iyi olduğu savunuluyor. 8. madde ("Kadrolar Üzerine") Kültür Devrimi sürecinde dört tip kadro sayıyor ("Kadro"nun Çin'de asgari de olsa herhangi bir otoriteye işaret ettiğini hatırlayalım): *iyiler, görelî iyiler, büyük hatalar işlemiş ancak iyileştirilebilir olanlar ve son olarak "az sayıdaki anti-parti ve anti-sosyalist Sağcılar."* O halde tez şu "ilk iki kategori (iyiler ve görelî iyiler) büyük çoğunluğu oluşturuyor". Bu, devlet aygıtının ve onun iç işleyişinin (parti) iyi ellerde olması anlamına gelir. Öyleyse böylesi büyük çapta devrimci yöntemlere başvurulması oldukça paradoksaldır.

İkincisi, kitleler inisiyatif almalıdır denmesine rağmen

men, devlet ya da parti sorumlularının isimleri verilerek yapılan eleştiriler esas itibariyle “en tepeden” ciddi anlamda kontrol ediliyordu. Bu noktada partinin hiyerarşik yapısı şiddetli biçimde geri dönmektedir (11. madde: “İsim Vererek Basında Eleştirme Sorunu”): *“Basında yer alan tüm eleştiriler Parti Komitesi’nin konuyla ilgili tartışmalarına, bazı hallerde Parti Komitesi’nin icazetiyle bir üst kademede yürütülen tartışmalara riayet etmek zorundadır.”*

Bu emrin sonucu, henüz ana akım medyada isimlerine rastlanmayan, başta Devlet Başkanı Liu Shaoqi olmak üzere, partinin her kademesindeki kadrolarının, kitlelerin devrimci organlarında, “küçük gazetelelerinde”, afişlerinde, karikatürlerde şiddetle eleştirilmesi olacaktır. Fakat tam da bu nedenle bu eleştiriler yerel sınırlar içerisinde ve göz ardı edilebilir nitelikte kalacaklardı. Bu eleştiriler onlara tekabül eden *kararları* açık bırakacaklardır.

15. madde, –“Silahlı Kuvvetler”– zımnen kısa ve öz biçimde hayati bir soruna işaret ediyor: Bu baskıcı aygıt üzerinde otorite sahibi olan kim? Klasik Marksizme göre devrim, tepeden tırnağa dönüştürme amacı taşıdığı devletin baskı aygıtını parçalamaya yönelir. Şüphesiz 15. maddeden bu anlaşılmıyor: *“Silahlı kuvvetler içerisinde, Kültür Devrimi ve sosyalist eğitim hareketi, Merkez Komitenin Askeri Komisyonu’nun ve Halk Kurtuluş Ordusu’nun genel politik biriminin talimatlarına uygun olarak yönetilirler.”* Burada yeniden, partinin merkezi otoritesine geri dönüş yapılıyor.

Nihai olarak 16 maddelik protokol hâlâ farklı yönlerdeki eğilimleri içinde barındırır. Onun kavgacı çağrısından dolayı parti-devletle olan ilişkisinde hareketin çıkmazlarını peş peşe hazırlar. Şüphesiz kitle hareketlerinden yola çıkarak, partinin zirvesinde son yıllarda benimsenen ana akım dışında, farklı politika yollarının açılıp açılmadığı hâlâ cevaplanmaya muhtaç bir soru olacaktır. Ancak halihazırda şu iki esas soru da askıda durmaktadır: Düşmanları tanımlayan kim ve devrimci eleştirinin hedefini kim belirliyor? Son ve önemli olarak, o hatırı sayılır baskı aygıtının rolü nedir. Kamu güvenliğinden mi sorumlu, yoksa milis ve ordu mu o?

Kızıl Muhafızlar ve Çin Toplumu

Genç öğrencilerin Ağustos genelgesinin izinde öğütlenmesiyle “Kızıl Muhafızlar” fenomeni korkunç boyutlara ulaştı. Tiananmen Meydanı’ndaki büyük toplanmaları biliyoruz. Mao’nun sessiz kaldığı 1966 yılını takiben organize edilen tüm bu toplanmalara yüz binlerce genç kız ve erkek katıldı. Ancak çok daha önemlisi, eylemlere katılmak üzere devrimci örgütlerin ordunun verdiği kamyonları kullanarak şehirlere akın etmeleri, ardından tüm ülkedeki trenlerde “deneyim alışverişi” adına bedava seyahat etmeleri idi.

Hareketin Çin’in tamamına yayılmasının arkasında bir itici kuvvet olduğu kesin. Fakat şaşırtıcı bir özgürlük her şeye rağmen bu harekette hüküm sürüyordu. Hareket içerisindeki farklı eğilimler açıkça çarpışıyor; politik beyanların yanı sıra gazetelerle, el ilanlarıyla,

flamalarla, upuzun duvar ilanlarıyla da farklı şekillerde açığa vuruluyordu. Sert karikatürler kimse için hatır gönül dinlemiyordu (1967 Ağustos’unda Zhou Enlai’nin geceleyin asılan duvar ilanları sebebiyle sorgulanması “aşırı solcu” denilen eğilimin bitmesinin sebeplerinden biri olacaktı). Kortejler davullar ve gonklar eşliğinde gecenin geç saatlerine dek ateşli sloganlarla ilerliyorlardı.

Öte yandan kontrol edilemeyen, bir anda oluşan bu grupların eylemleri çok kısa sürede militarize olma eğilimine girdi. Genel slogan köhnemiş fikirlere ve eski adetlere karşı devrimci mücadeleyi başlatmaktı (devrimin “kültürel” sıfatı, Çinceye daha ziyade “uygarlığa dair” anlamında kullanılıyordu, yani eski Marksist jargondaki “üst-yapıya ilişkin olanlar” kastediliyordu). Birçok grup bu slogana korkunç bir şiddete, yıkıcılığa hatta kıyımlara yol açan yorumlar kattı. Saçlarını örgü yapan kadınların, okur-yazar aydınların, kararsız profesörlerin, belli bir grup gibi aynı dili konuşmayan bütün “kadroların” kovalanması, kütüphanelerin ve müzelerin talan edilmesi, küçük devrimci şeflerin kararsız kitleler karşısında kapıldıkları tahammül sınırlarını zorlayan kibirleri... Tüm bunlar kısa sürede sıradan insanlarda Kızıl Muhafızların aşırılıkçı kanadına karşı ciddi bir antipati ve tiksintiyi beraberinde getirecekti.

Kağıt üzerinde, problem, Mao’nun Merkez Komitesi’nin çoğunluğuna karşı ilk kez resmen isyan bayrağı açtığı 16 Mayıs 1966 Genelgesi ile çözülmüştü. Bu genelge açıkça “yıkmadan yaratılmaz” düsturunu

savunuyordu. Böylece iktidarlarının dayanağına yönelik her türlü yıkıcılığı engellemek için “yapıcı” ruhu göklere çıkaran muhafazakarları mahkum ediyordu. Ancak yıkıcılığın apaçık gerçekliği ile yapıcılığın ağır ağır işleyen niteliği arasında dengeyi kurmak zordur.

Hakikat şu ki “*yeninin eskiye karşı mücadelesi*” sloganının yegane silahını kullanan çok sayıda Kızıl Muhafız devrimlerde aşına olduğumuz o olumsuz eğilimlere saptı: İkon kıncılık, gereksiz yere insanlara zulmedilmesi, barbarlığa göz yumma hatta onu üstlenme. Aynı zamanda o âna dek kendi haline bırakılmış olan gençlik giderek alçaldı. Buradan bütün politik örgütlenmelerin nesiller ötesi olması gerektiği ve gençliğin farklı bir politik grup olarak ayrıştırılmasının yanlış olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Kuşkusuz anti-entelektüel devrimci radikalizm ruhunu Kızıl Muhafızlar icat etmedi. Fransız Devrimi esnasında kimyager Lavoisier ölüm cezasına çarptırıldığında onu halk adına suçlayan Fouquier-Tinville “*Cumhuriyetin bilimcilere ihtiyacı yok*” demişti. İşte hakiki bir devrim ihtiyaç duyduğu her şeyi kendisinin yarattığı ve kendisinin bu mutlakiyetine saygı duyulması gerektiği kanısındadır. Bu pencereden bakıldığında Kültür Devrimi, hakiki bir devrimdir. Bilim ve teknik konularında yürürlükte olan temel slogan önemli olanın “uzman” değil “kızıl” olmak gerektiğidir. Veyahut daha “ılımlı” söyleyecek olursak “kızıl ve uzman” olunmalıdır ama kızıl olmak önceliklidir. Aniden ortaya çıkan bazı grupların barbarlığını önemli ölçüde ağırlaş-

tıran olgu toplumda gençlik hareketleri ölçeğinde öne sürülecek politik iddiaların zemin bulabileceği, yeniyi olumlu biçimde yaratabilecek bir politik alanın var olmamasıydı. Eleştiri ve yıkıcılığın devletin zirvesinde sürüp giden amansız kavgalara takılıp kalan yaratıcılıktan daha fazla gerçekliği vardı.

Şangay Komünü

1966 yılının sonu ve 1967 başları Kültür Devrimi'ne damgasını vuran güçlü bir dönemdir. İşçilerin kitlesel ve azimli biçimde sahneye çıktıkları dönemdir bu. Bu güçlü dalgada Şangay pilot bölgedir.

İşçilerin bu şekilde sahneye çıkışlarının paradoksu resmi olarak zaten Çin Devleti'nin "yönetici sınıfı" olmalarında yatıyor. Resmi işçi sınıfı deyim yerindeyse Sağ'dan meydana gelmekte. Aralık 1966'da yerel bürokratlar, partinin muhafazakar yönetimi ve belediye –özellikle de sendikacılar– Kızıl Muhafızların Maocu hareketinin karşısında olan bir işçi portföyüne sahiptiler. Fransa'da Mayıs 68'de ve takip eden yıllarda olanlara benzemiyor değildi bu; FKP genç işçilerle birlik olan devrimci öğrencilere karşı CGT'nin (Conseil Générale du Travail/Genel İş Konfederasyonu) eski korumalarını kullanmaya yeltenmişti. Partinin ve Şangay Belediyesi'nin kodamanları ülkedeki kaygan zeminden faydalanarak işçileri çalıştıkları sektörlerle ilgili salt ekonomik taleplere ittiler ve onları devrimci gençlerin fabrikalara ve yönetime ne şekilde olursa olsun müdahil olmamaları gerektiği konusunda galeyana getirdiler

(her şey Mayıs 68'de FKP'nin fabrika önlerinde barikat kurarak her gelen "solcuyu" avlamaya hazır beklemesi gibiydi). Sertlikle idare edilen bu sendikal hareketler oldukça büyük çaptaydı, özellikle taşımacılık ve enerji alanlarındaki grevler kaotik bir atmosfer yaratmayı ve kargaşayı mümkün mertebe yaymayı hedefliyordu ki parti kodamanları kendilerini düzenin kurtarıcıları olarak takdim edebilsinler.

İşte tüm bu sebeplerden ötürü devrimci azınlığın bürokratik formaliteye indirgenen grevlere müdahale etmek zorunda kaldıkları görülüyor. Çünkü onlar "ekonomizme" ve "ekonomiyi canlandıracak mal" taleplerine karşıydı. Komünist çalışmanın bu en çetin kampanyasında, hepsinden önemlisi tikel hak taleplerinin üzerinde ve ötesinde olan küresel bir politik bilincin önceliği idi. İşte Lin Biao'nun savunduğu "*Egoizme karşı savaşmak ve revizyonizmi eleştirmek*" dediği o büyük sloganın esası budur ("Revizyonist" in Maocular nezdinde SSCB'nin, ona bağımlı olan komünist partilerin ve Çin'deki kadroların büyük çoğunluğunun izlediği tüm devrimci dinamiklerin terk edilmesi anlamına geldiğini biliyoruz).

Maocu işçi grupları başlangıçta zayıftı. 1966 sonlarında 4000 işçiden söz ediliyordu. Kuşkusuz onlar Kızıl Muhafızlara bağlanacak ve aktivist azınlığı oluşturacaklardı. Doğrusunu söylemek gerekirse fabrikaları kapsayan eylemlerin çapı bir kaç yedek parça fabrikasının dışında hiç de büyük değildi. O fabrikalardan birinde olduğu gibi, zafer kazanıldığında devrimciler

arasında yıllarca ballandıra ballandıra anlatıldı. Tabii ki öyle olacaktı, çünkü bence işçilerin doğrudan eylemleri fabrikalardaki bürokrasinin somut direnişine tosladığı için (bürokrasi oralarda çok köklüdür) Maocu aktivistler kendilerini şehir gücü olarak koymuşlardı. Bunun için uzun zamandır Mao'ya bağlı parti kadrolarının bir kısmından ve ordunun içindeki bir fraksiyondan yardım alarak belediye yönetimini ve partinin yerel komitesini saf dışı bıraktılar. Bu nedenle Kültür Devrimi fırtınasında “Şangay Kömünü” olarak tarihe geçen bu hamleyi “iktidara el koyma” olarak adlandıracam.

İktidara bu şekilde “el koyulması” da paradoksaldır. Bir yandan –16 Maddelik Genelge gibi– parti-devlet modelinin tam bir karşı-modelinden feyz alıyordu. Tıpkı Marx'ın etkisiz anarşi yaratmakla eleştirdiği Paris Komün'ünü oluşturan farklı örgütlenmelerin uyumsuz koalisyonu gibi. Öte yandan bu karşı-modelin ulusal gelişmeyi sağlaması mümkün değildi. Çünkü geleneksel bazı organları kriz içinde olsa da, Parti, ulus çapında kabul edilmiş tek figür olmayı sürdürüyordu. Devrimin uzun çalkantılı dönemleri boyunca Zhou Enlai, devletin birliğinin, asgari idari işlerliğinin garantisi olarak kaldı. Bildiğimiz kadarıyla onu devletin daha da yakınına, hatta sağcılarının dolaylarına doğru yelken açmak zorunda bırakan bu görevi asla Mao tarafından kabul görmedi (Devrimin içi boş parlak vaatlerine göre 70'li yılların ortalarından itibaren “*partinin ikinci büyük üst düzey sorumluları kapitalist yola saptı*” diyerek Deng Xiaoping'in işlerinin tıkırında gitmesini sağlayan

da oydu). Öte yandan Zhou Enlai Kızıl Muhafızlara “deneyim alışverişleri”nin tüm ülkede meşru olduğunu açıklarken ulus çapındaki devrimci örgütlenmelerin buralardan çıkacağını tahmin edememişti.

Dolayısıyla yerel işçi ve öğrenci örgütlenmelerindeki uzun tartışmalarından hareketle kurulan Şangay Komünü olsa olsa kırılğan bir birlik oluşturabilirdi. Hatta bu (devrimcilerin “iktidara el koyması”) oldukça temel ve kurucu bir hareket olsa da politik uzamı oldukça dardı. Hareket; işçilerin sahneye çıkışının, aynı zamanda devrimin kitle tabanının göz alıcı biçimde genişlemesinin, bürokratik iktidar biçimlerinin uzun uza-dıya ve kimi zaman şiddetle sınanmasının ve halkın politik inisiyatifi ile iktidarı arasında yarını düşünmek-sizin yeni bir eklemlenme denemesinin sonucuydu.

İktidara El Koyulması

1967'nin ilk aylarında, devrimcilerin Mao karşıtı belediye yönetimini alaşağı ettiği Şangay olayları sırasında tüm ülkede “iktidara el koyulan” bölgeler çoğaldı. Bu hareketin somut biçimde çarpıcı bir yönü var: Küçük gruplar ve “vurucu timler” şeklinde örgütlenen, temel olarak öğrenci ve işçilerden oluşan devrimciler her nevi yönetim binalarını işgal ettiler, iki belediye ve bir parti binası buna dahildir ve oralara Diyonisosvari bir cuncuna içerisinde yerleştiler. Şiddet ve yıkım yoksa yeni bir “iktidar” da yoktur şıartıyla. Eski rejimin döneke taraftarları “kitlelere sık sık gösteriliyordu”. Ancak bunun masumane ve tehlikesiz bir ayin olduğu zanne-

dilmemeli. Bürokrasi ya da bürokrasi olduğu varsayılan kişi günah keçisi ilan edilir, uzun kulaklı eşek takkesi giymeye ve “işlediği suçun vebalini” boynunda asılan pankartta taşımaya zorlanırdı. Kalabalık önünde başını eğmek zorundaydı ve eğer şanslıysa sadece birkaç tekme ile kurtulabiliyordu.

Bu ve benzeri şeytan çıkarmalar herkesçe bilinen devrimci pratiklerin geri kalanını oluşturuyor. Küstahlıklarına sessizce katlanılmış olan o eskinin dokunulmazları, şimdi, sıradan insanların arasında çeşitli aşağılanmalara maruz kalsınlar diye dolaştırılıyordu. 1949’daki zaferden sonra Çinli komünistler “yerel despotlar ve soylu bozuntularının”, ülkenin bu eski sahiplerinin moralini çökertmek için her yerde bu tip ayinler düzenlenmişlerdi. Binyıllardır hiçe sayılan her bir Çin köylüsüne dünyanın “temelden değiştiğini”* ve bundan böyle ülkenin gerçek efendisi olduğunu gösterdiler.

Ancak Ocak ayından itibaren yeni yerel iktidarları tanımlayan bu “komün” lafını kullanırken ihtiyatlı olunmalı, çünkü “devrimci komite” tabiri yavaş yavaş onun yerini almaya başlıyor. Bu değişiklik kuşkusuz kayda değer, zira “komite” daima partinin taşra ya da yerel teşkilatının adı olagelmıştır. Dolayısıyla tüm yerelliklerde yeniden “devrimci komiteler”in vücuda gelmesinin eskinin, köhnemiş o korkunç “parti komitelerinin” basit bir tekrarı mı olduğu açıkça belirtilmemiştir.

*Badiou, Enternasyonal marşının “*Le monde va changer de base. Nous ne sommes rien, soyons tout!*” Dünya temelden değişecek. Hiç sayanlar bilsin artık her şey biziz” dizelerine atıfta bulunuyor. [ç.n.]

Aslında tanımlanmasındaki muğlaklık komitelerin politik çatışmanın saf olmayan ürünleri olduklarına işaret ediyor. Eski kadroların neredeyse tamamına yakınının tasfiyesinin ardından yereldeki devrimciler için partinin farklı bir politik iktidarla ikame edilmesi söz konusudur. Kendilerini adım adım savunan muhafazakarlar içinse söz konusu olan, yapılan düzmece eleştirilerin ardından kadroların yeniden toparlanmasıdır. Parti kadrolarının büyük çoğunluğunun iyi olduğu yollu Merkez Komitesi deklarasyonlarıyla bu yolda cesaretlendirildiler. Ulusal Maoçu liderlik alabildiğine dar kadro bir oluşum görüntüsündeki “Kültür Devrimi Merkez Komite Grubu”na odaklanmıştı. Amaçları yegane parti olarak gördükleri partinin genel yürütme kadrosunu muhafaza ederek 12 kişilik ekiple devrimci örgütlerin “iktidara el koyma” hedefini saptamak ve rakiplerine kalıcı biçimde korku salmaktır.

Yavaş yavaş uygulamaya geçirilen bu formül çeşitli birleşmelere ayrıcalık tanıyacaktır. Komitelerin çeyreğinin yeni katılan devrimcilerden diğer bir çeyreğinin halihazırda özeleştirisini vermiş eski kadrolardan ve militanlardan oluşacağı “üçlü birlik”ten bahsedeceğiz. Bu arada “büyük ittifak”tan tabii ki söz edemeyiz. Bu ittifak, yerel devrimci örgütlerin birleşmeleri ve aralarındaki (kimisi zaman silahlı) çatışmalara son vermeleri anlamına gelmektedir. Bu elbette birleşme için gitgide daha geniş çapta zorlayıcı tedbirlerin alınmasını da beraberinde getiriyordu. Bu tedbirlere tartışmaların içeriklerinin önceden belirlenmesi, şu veya bu inisiya-

tifin, kanaatin çevresinde özgürce örgütlenme hakkının gitgide daha sert biçimde sınırlandırılması da dahildi. Fakat başka türlü nasıl yapılabilirdi? Göz göre göre ülkenin iç savaşa yuvarlanmasına ve kaderinin baskı aygıtının ellerine teslim edilmesine mi razı olunsaydı? Bu tartışma her açıdan belirleyici olacak 1967 yılı boyunca kafaları meşgul edecektir.

Wuhan Vakası

1967 yazı oldukça ilginç bir dönemdir, zira devrim halinin tüm çelişkilerini arz eder. Devrimin zirve noktası ve inişe geçtiği yıldır.

1967 Temmuz'unda muhafazakar askerlerin desteklemesiyle bürokratların yaptığı karşı-devrim koca bir sanayi şehri olan ve en az beş yüz bin işçinin bulunduğu Wuhan'a egemen oldu. İktidar fiilen Chen Zaidao adlı bir subayın elindeydi. Var olan iki işçi örgütü birbiriyle hâlâ çatışıyordu ve Mayıs, Haziran aylarında bu çatışmalarda onlarca kişi ölmüştü. "Milyonlarca Kahraman" adındaki ilk grup yerel kadrolar ve eski sendikacılarla bağlantılıydı ve ordu tarafından fiilen destekleniyordu. İkincisi oldukça azınlıkta kalan Mao-cu saflardan doğan "Çelik" grubuydu.

Şehirdeki hakim gerici gruplarla meşgul olan merkezi yönetim oraya Kamu Güvenliği Bakanı'nı ve "Kültür Devrimi Merkez Komite Grubu"ndan çok ünlü bir ismi, Wang Li'yi göndermişti. Wang-Li Kızıl Muhafızlar arasında oldukça popülerdi ve tumturaklı "solcu" nutuklarıyla biliniyordu. Zaten orduyu temizlemek

gerektiği fikrini destekledi. Sonuçta oraya gönderilen kişiler Zhou Enlai'nin emrini yerine getiriyorlardı. Söz konusu olan emir, asi "Çelik" grubunun desteklenmesiydi. Bu emir aynı zamanda genel kadrolara ve özellikle de askerlere gönderilen "proleter solu ayırt etmeye ve desteklemeye çalışın" direktifine uygundu. Şunu da belirtmeden geçmeyelim, Zhou Enlai farklı fraksiyonlar, rakip devrimci gruplar arasında aracılık yapmak gibi ağır bir görev üstlenmişti. Bunun için gece gündüz taşradan gelen delegeleri ağırlıyordu. Dolayısıyla "büyük ittifak"ın gelişmesinde, "devrimci komiteler"ın birleşmesinde ve de gitgide daha karışık ve şiddet içerir hale gelen durumlarda "*proleter sol*"ın kim olduğunun *teşhis edilmesinde*" en büyük sorumluluk ondaydı.

Taşra delegeleri geldiği zaman merkezi iktidarın delegeleri, asi örgütler ile stadyumda büyük bir miting yapıyorlardı. Devrimci coşku her tarafı kaplamıştı.

Devrimin bu en zinde evresinin tüm aktörlerini orada yerli yerinde görebiliriz: Hiç de yabana atılır olmayan kitleleri seferber etme kapasiteleriyle muhafazakar kadrolar, öncelikle köylerde (taşradaki banliyölerden gelen milisler Kızıl Muhafızların ve 1968 fırtınasından arta kalan asi grupların bastırılmasına katılacaklardı), fakat aynı zamanda işçiler arasında ve elbette yönetimde de etkiliydiler. Asi öğrenci ve işçi örgütleri muhafazakarları yerlerinden etmek için eylemciliklerine, cesaretlerine ve merkezdeki Maocu Grubun desteğine güveniyorlardı, her ne kadar bu küçük grup genellikle azınlıkta olsa da. Ordunun kimi desteklediğini seçmesi

gerekiyordu. Merkezi iktidar, politikasını koşullara uydurmaya çalışıyordu.

Bazı kentlerde bu aktörler oldukça sert koşullarda bir araya gelmişti. Özellikle Kanton'da rakip örgütlenmelerin silahlı grupları arasındaki çatışmalar artık gündelik hale gelmişti. Ordu, yerelde suya sabuna dokunmamaya karar verdi. Bölgedeki ordu komutanı 16 Mayıs Genelgesi'nin "hareket içerisinde baş gösteren sorunlara müdahale edilmemeli" maddesini bahane ederek bir sokak kavgası sırasında sadece kendisinin önünde bir "devrimci kavga tutanağı" imzalanmasını istemekle yetindi. Takviye güçlerin gelmesi engellendi. Netice onlarca ölüydü. O yaz Kanton'da her gün onlarca insan hayatını kaybetmişti.

Bu bağlamda, Wuhan'da işler kötüye gitmeye başladı. 20 Temmuz sabahı ordudaki bazı birimlerin de desteklediği "Milyonlarca Kahraman" vurucu timi stratejik noktaları işgal etti ve asilere karşı tüm kentte sürekli avı başlattı. Merkezi iktidarın gönderdiği temsilcilerin yerleştiği otele saldırdılar. Bir grup asker Wang Li'yi ve Kızıl Muhafızlardan bazılarını yakalayıp hiç çekinmeden onlara ulu orta kaba davrandı. Bu "goşist", –ironik biçimde– "revizyonist" olarak gördüğü insanlar tarafından boynuna asılan pankartla "revizyonist" olarak damgalandı ve kitlelere teşhir edildi. Güvenlik Bakanı yasalara aykırı olarak zorla odasına hapsedildi. İsyanın merkez üssü üniversite ve çelik dökümhanesi, tanklarla korunan silahlı grupların yaptığı baskınla ele geçirildi. Bu arada haberler yayılır yayılmaz ordunun

geri kalan birimleri muhafazakarların ve Komutan Chen Zaidao'nun karşısında yer aldı. "Çelik" örgütü karşı-saldırıları düzenledi. Devrimci Komite gözaltına alındı. Bazı askerler Wang Li'yi kurtarmayı başardılar. Li, serbest kalır kalmaz arkasına bakmadan şehri terk edecekti.

Ülke açıkça iç savaşın kıyısındaydı. Merkezi iktidarın soğukkanlı tavrı ve ordu içerisindeki çok sayıda birliğin bütün yerelliklerde yaptıkları kararlı açıklamalar sayesinde gidişata dur denildi.

Öyleyse gelecek için bu bölümden çıkarılması gereken ders nedir? Yüzü gözü şiş haldeki Wang Li, ilk zamanlar Pekin'de bir kahraman gibi karşılandı. Mao'nun eşi Jiang Quing, aynı zamanda asilerin yöneticilerindendi ve onu bağrına basmakta gecikmedi. 25 Temmuz'da bir milyon kişi Lin Biao'nun önünde onu alkışladı. Aşırı-sol akım, rüzgarını arkasına aldığı düşünüyordu ve ordu içerisinde kökten bir temizlik yapılmasını talep etti. İşte, Zhou Enlai'yi sağcı olarak mimleyen afişler de bu Ağustos ayına denk gelir.

Fakat tüm bunların sadece anlık bir görüntü olduğu unutulmamalı. Şüphesiz, Wuhan'da asi grupların desteklenmesi zorunlu oldu ve Chen Zaidao görevden alınacaktı. Sadece iki ay sonra Wang Li de birden bire yönetici gruptan çıkarılacak, ordunun içerisinde ciddi anlamda bir temizlik hareketine girilmeyecekti. Zhou Enlai'nin önemi ağırlığını koruyacak hatta artacak, düzenin yeniden tesisini sağlayacak uygulamalar Kızıl Muhafızlar ile bazı asi işçi örgütlerine karşı yürütül-

meye başlanacaktı. Halk Ordusu'nun, Çin Parti-devletinin temel dayanağı olduğu bu kez apaçık biçimde gözler önüne serilmişti. Devrim sırasında ona "dengeleyici" olma rolü biçilmişti, isyankar solu desteklemesi istenmişse de ne ordunun bölünmesi öngörülmişti ne de ülkeyi iç savaşa sürükleyecek böylesi bir bölünmeye izin verilebilirdi. İşlerin oraya varmasını arzulayanların tamamı yavaş yavaş elendi. Onlarla anlaşma yapmış olması bizzat Jiang Qing'in, Mao tarafından bile, uzun süre şüpheyile karşılanmasına neden oldu.

Mao Kültür Devrimi'nin bu evresinde asiler, özellikle de işçiler arasında birliğin sağlanmasının üstün geleceğini umuyor, bölücü zihniyetin tahribatlarından ve Kızıl Muhafızların kibirinden korkmaya başlıyordu. "1967 Eylül'ünde taşra gezilerinden birinde "temelde hiçbir şey işçi sınıfını bölemez" talimatını yürürlüğe koydu. Bu talimat iyi okunursa öncelikle asi örgütler ile muhafazakar örgütler arasında sert anlaşmazlıklar olduğunu ortaya koyduğu anlaşılır. İkinci olarak da bu anlaşmazlıkların bir an önce son bulması için örgütlerin silahsızlandırılması ve baskı aygıtının yeniden yasal güç tekeline kavuşması ve politik istikrarı sağlaması gerektiği görülmektedir. Aşına olduğumuz kendi kavga ve isyan anlayışına uygun olarak Mao, Temmuzdan itibaren, (bu sırada hâlâ büyük bir zevkle "tüm ülke kavga-dövüş halinde" ve "kavga sert olsa da iyidir; çelişkiler bir kez gün yüzüne çıktığında onları çözmek daha kolaydır" diyordu) fraksiyonlar savaşından endişe etmeye başlamıştı. "Devrimci komiteler kurulur kurul-

maz küçük burjuva devrimcileri doğru dürüst yönetim altına alınmalıdır” şeklinde açıklamalar yapıyordu. Solculuğu “sağcılık” olarak damgalıyor ve hepsinden önemlisi Şangay’da iktidarı ele geçirdikleri Ocak ayından beri olan bitene sinirlenerek “entelektüeller ve gençler arasında süratle gelişmekte olan burjuva ve küçük burjuva ideolojisi vaziyeti harap etti” tespitinde bulunuyordu.

İşçilerin Üniversiteye Girişi

1968’den itibaren, 1967 yazındaki hareketliliğin gerilemesini fırsat bilen muhafazakarlar rövanş saatinin gelip çatıldığını düşünüyorlardı. Fakat Mao ve ekibi her zaman için teyakkuzdaydı. “Şubat karşı akımını” kınayan bir kampanya başlatıldılar, devrimci gruplara ve yeni iktidar organlarına olan desteklerini yinelediler.

Bununla birlikte üniversitelerin rakip küçük öğrenci gruplarının elinde bulunmasının düzenin yeniden tesisinin genel mantığı içerisinde artık ilertutar yanı yoktu. Parti kongresinin perspektifi devrimin bilançosunu çıkarmaktı (bu nedenle bu kongre 1969 başlarında toplanacak, aldıkları kararlar Lin Biao ve askerlerin iktidarını onaylayacaktı). Örnek vermek gerekirse, son kalan tek tük Kızıl Muhafız’ın yok edilmesinden kaçınarak sadece Pekin Üniversitesi’nin binalarına odaklandılar. Çözüm baştan sona harikuladeydi: Binlerce işçiye silahsız olarak üniversitelere müdahale etmeleri, fraksiyonları silahsızlandırmaları ve doğrudan kendi otoritelerini sağlamaları çağrısı yapıldı. Yönetici grup daha

sonra bunu “işçi sınıfı herşeyi yönetmelidir” ve “işçiler uzun zaman ve aslında her zaman için üniversitelerde kalacaklardır” şeklinde ifade edecekti. Bu bölüm, bütün sürecin en şaşırtıcı bölümlerinden birisidir, çünkü gençlerin anarşik ve şiddetli güçleri karşısında, kendi üzerlerinde yalnızca meşru yöneticilerin kurumsal otoritelerini değil, “kitlenin” otoritesini tanımalarının gerekliliğini görünür kılmaktadır. Bu hem trajik hem dramatik bir andır, bazı öğrencilerin işçilere ateş ettiği, ölümlerin meydana geldiği o hercümerç içerisinde Mao ve ekibinin tüm yönetici kadroları, Pekin Üniversite’sinde Kızıl Muhafızların büyük saygı duyulan ve ülke çapında tanınan şefi Kuai Dafu gibi ünlü öğrenci liderlerini toplantıya çağırdı. İnatçı genç devrimciler ile eski muhafız arasındaki bu görüşmenin kayıtları yeniden deşifre edilerek düzenlendi.¹ Orada Mao’nun, gençlerin fraksiyonlara ayrılması nedeniyle yaşadığı büyük hayal kırıklığı kadar gençlerle kurduğu ahbaplık ve bir çıkış yolu bulma iradesi göze çarpıyor. İşçilerin üniversiteye gelmesini sağlayarak Mao’nun sürecin “askeri kontrol”e doğru evrilmesini engellemek istediği açıkça görülüyor. Başlangıçta ittifak yaptığı aynı zamanda politik coşku ve yeniliğin taşıyıcısı olan kesimleri kollamak istemişti. Fakat Mao da parti-devletin adamıydı. Parti-devlet’in gerektiğinde şiddetle yenilenmesini istiyor fakat tamamen yok edilmesini istemiyordu. Nihayetinde, başkaldıran “solcu” gençle-

¹Kayıtların özeti Sandra Russo tarafından İtalyancaya çevrildi ve uzun uzadıya yorumlandı. Kuşkusuz Kültür Devrimi’yle ilgili konularda en yetkin ve doğru çözümlemeler yapan odur. Bkz. Örneğin “The conclusion scene. Mao and the Red Guards in July 1968” in Positions, 13:3, 2005.

rin son kalesini fethederek Kültür Devrimi'nin önderlerinin 1968'deki çizgisiyle ki söz konusu olan partinin yeniden yapılanma çizgisidir,  akışmayanlara tanıdığı son serbestliği de ortadan kaldırdığını gayet iyi biliyordu. Bunu biliyordu ama geri adım atıyordu.       devletin olup olmaması konusunda alternatif bir hipotezi yoktu, –hiç kimsenin yoktu– ve coşkulu fakat zorlu geçen iki yılın ardından halkın büyük çoğunluğu devletin varolmasını ve varlığının gereğini adamakıllı yerine getirmesini istiyordu.

Kişi Kültü

Mao kültünün Kültür Devrimi sırasında olağanüstü şekillere büründüğünü biliyoruz. Yalnızca devasa heykeller değil, küçük kırmızı kitap, başkanın adının her fırsatta zikredilmesi, “d menin başındaki o büyük kapitana” söylenen marşlar ama her şeyin ötesinde referansların eşi benzeri görülmedik ölçüde bir ve aynı olma sıydı söz konusu olan. Sanki Mao'nun yazdıkları ve söyledikleri, domates fidelerinin büyümesi ya da piyanonun senfonik konserlerde kullanılıp kullanılmayacağı dahil, her koşulda yeterliymiş esine ona atıfta bulunuluyordu.¹ En sert asi grupların, bürokratik düzenden en fazla kopanların bu tarz şeyleri en ileriye götürenler olması da ayrıca çarpıcı. “*Mao Zedung'un*

¹ rnekler gerçektir ve Pekin Information dergisinde Fransızca'ya çevrilen makalelerin yazılmasına vesile olmuşlardır. O makalelerden domateslerin nasıl maocu diyalektikle serpildiğini veyahut piyanonun Çin senfonik müziğinde tam olarak nerede  alınmasının doğru olduğunu öğreniyoruz. Kaldı ki bu metinler oldukça ilginç ve ikna edici. Elbette açıkça dışavurdukları amaçlarıyla değil, baştan sona yeni bir düşünce yaratma girişimi olmaları noktasından değerlendirilirlerse.

düşüncesinin mutlak otoritesi" formülünü ortaya atanlar ve anlamadıkları zaman bile o düşünceyi benimsemek gerektiğini bildirenler onlar olmuştur. Tüm bu açıklamalar, itiraf etmeliyiz ki tam tamına gericiliktir.

Şunu da eklemeliyim ki karşı karşıya gelen farklı fraksiyonlar ve örgütlerin sıkışınca Mao'nun düşüncelerini imdada çağırmaları, onun düşüncesinin bütünüyle birbiriyle çelişen eğilimlere işaret edebilmesiyle ve dolayısıyla taşıdığı tüm anlamın yitip gitmesiyle sonuçlanmıştır. Bol keseden kullanılan alıntılarla, metinler durmaksızın farklı biçimlerde yorumlanmıştır.

Yeri gelmişken birkaç hatırlatma daha yapayım. Bu tarz bir sofuluk ve ayrıca çatışık yorumlar bizimki de dahil tüm kurumsal dinlerde tamamen olağandır, patolojik olarak görülmez. Üstüne üstlük, büyük tek tanrılı dinler bu konuda eleştirilemez kurumlardır. Oysa Mao bizim ülkemizin yakın tarihinde adı geçen tek tanrılı dinlerin kurmaca ya da ruhani kişiliklerinin hiçbirinin yapmadığı ölçüde halkına gerçekten hizmet etti. Ülkeyi Japon işgalinden, "Batılı" güçlerin azgın sömürgeciliğinden, taşradaki feodalizmden ve pre-kapitalist yağmadan aynı anda kurtarmıştır o. Diğer yandan büyük sanatçıların ve onların hayat hikayelerinin kutsallaştırılması "kültürel" pratiklerimizde hayli sık rastlanan bir durum; şu veya bu büyük şairin çamaşırhane faturalarına bile önem atfederiz. Politika eğer benim düşündüğüm şekliyle, şu hayattaki her şeyin olabileceği gibi, bir şiir olarak, diğer bir deyişle sahiden hakikatin bir izleği gibi düşünülebilse, o halde politik yaratıcılığı

kutsamak sanatsal yaratıcıları kutsamaktan daha budalaca değildir. Hatta belki daha az budalaca olduğu bile söylenebilir çünkü sonuçta yeni bir politika yaratmak çok daha nadir başarılabilen, riskli bir girişimdir. Üstelik sanattan çok daha fazla herkese ama özellikle de 1949 öncesinde Çin'deki köylü ve işçiler gibi, genellikle varlığı hiçe sayılanlara doğrudan hitap edebilir, onları güçlü kılabilir.

Tüm bunlar bizleri, Kültür Devrimi'nde ayyuka çıkarılmış olan ve ayrıca komünist parti ve devletlerin değişmez bir değeri olan politik kültürün acayip fenomenini aydınlatmaktan asla ve asla alıkoymaz.

"Kişi kültürü" genellikle işçi sınıfının, temsilcisi olan partinin politikanın hegemonik kaynağı olarak, kaçınılmaz biçimde doğru çizgide durduğu teziyle bağlantılıdır. 30'lu yıllarda söylendiği gibi "*parti her zaman haklıdır*". Sorun şudur ki hiçbir şey böylesi bir temsili garanti edemeyeceği gibi bu denli abartılı bir tutum da hiçbir şekilde akla mantığa sığmaz. Dolayısıyla böylesi bir garantinin yerine benzersizliğini tam da "*temsilin temsili*" olarak meşrulaştırılmasında bulan bir tekilliğin geçmesi önemlidir. Sonuçta bir kişi, tekil bir insan klasik anlamda dahiyane yetenekleri çerçevesinde azami güvence veren bir merci işlevini üstleniyor. Sanat alanında gösterilen dehanın politikada belirmesinden bunca hoşnutsuzluk duymamız oldukça tuhaf. 1920'ler ile 1960'lar arasındaki komünist partiler için kişisel deha yalnızca tek bir noktaya odaklanıyordu, o da partinin şu oldukça müphem kalan temsil kapasitesinin so-

mutlaştığı noktaydı. Zira yerel şeflerini gayet iyi tanıdığımız aygıtın hakikatine ve saflığına inanmaktansa, uzaklardaki yalnız bir adamın sağduyusuna ve entelektüel gücüne inanmak daha kolaydır.

Çin'deki durum ise çok daha karmaşıktı. Kültür Devrimi esnasında Mao'da cisimleşen, partinin temsil kapasitesinden ziyade parti içindeki tehditkar "revizyonizm" in saptanması ve ona karşı verilen mücadele idi. Mao ya da onun adına konuşanlar burjuvazinin partide politik olarak aktif olduğunu söylüyordu. Mao Parti Başkanı olarak göklere çıkarıldığı zaman bile asileri yüreklendiren, "başkaldırmaya hakkımız var" sloganını yayan ve kargaşaları destekleyen kişiydi. Parti Başkanı ünvanıyla devrimci kitleler nezdinde halihazırdaki partinin teminatı olmaktan çok, Mao'nun şahsında geleceğin işçi sınıfı partisinin cismanileşmesi söz konusudur. Mao, temsil üzerinden yürüyen tekilliğin rövanşı gibidir.

Elbette, "Mao" ismi her açıdan devrimci politika saf larındaki çelişkileri içinde barındıran bir isimdir. Bir yandan parti-devletin üst düzey ismi, onun yadsınamaz askeri lideri ve rejimin kurucusu olarak Komünist Partinin meşruiyet kaynağıydı. Diğer yandan "Mao" partinin devlet bürokrasisine indirgenemeyen ismiydi. Gençliği ve işçileri başkaldırmaya sevk ettiği ama bunu da partinin meşruiyeti içerisinde yaptığı için öyledir. Çoğu zaman geçici olarak azınlıkta kalan hatta neredeyse ayrılıkçı denilebilecek kararların alınması sayesinde Mao, Çinli Komünistlerin 1920'ler ile 1940'lar

arasında yaşadıkları benzersiz politik deneyimin sürekliliğini sağladı (Sovyet Halk Komiserlerinin bakış açına duyulan itimatsızlık, ayaklanma modelinin bir tarafa bırakılması, “kırlardan kentleri kuşatma” fikri, kitlelerle kurulan bağın mutlak üstünlüğü, vb). Her açıdan “Mao” bir paradoksun adıdır: İktidara başkaldıran bir asi, “gelişimin” sürekli kendini dayatan gereklilikleriyle yüzleşen bir diyalektikçi, parti-devletin aşılmasını isteyen simge, otoriteye itaatsizliği salık veren askeri liderdi...¹ Onun “putlaştırılmasının” bu denli hezeyana yol açmasının sebebi budur. Çünkü o, Stalinci devletin şaşaasına verilen onay ile halihazırdaki durumun tatmin etmediği, gerçek komünizme doğru ilerlemek isteyen devrimci gençliğin coşkunluğunu kendi şahsında bir araya getiriyordu. “Sosyalizmin hem inşasının”, hem de yıkılışının adıydı “Mao”.

Velhasıl, Kültür Devrimi, saptığı bu çıkmaz yolda bile, politikanın gerçekten ve küresel olarak, onu hapseden parti-devlet çerçevesinden kurtarılmasının imkansızlığına şahitlik eder. Eşi benzeri olmayan bir doygunlaşma deneyimidir bu, çünkü iç savaşa doğru gidişin önünü kesme ve düzeni yeniden tesis etme zorunluluğu yüzünden parti-devletin genel hatlarıyla muhafaza edilmesi sonucunda sosyalizmin formel koşullarında siyaset yapmanın yeni yollarını arayıp bulmaya, devrimi yeniden başlatmaya ve işçi mücadelesinin yeni biçimlerini yaratmaya dair gösterdiği kati iradenin hezimete uğrayışına tanıklık eder.

¹ Mao'nun paroksu üzerine Henry Bauchau'nun şahane kitabı *Essai sur la vie de Mao Zedong*, Paris, Flammarion, 1982 okunabilir.

Bugün her türlü özgürleşme siyasetlerinin parti veya partiler modelinden vazgeçmek zorunda olduğunu biliyoruz. Ancak komünist partilerin salt içi boş bir eleştirisi hatta ikizi ya da gölgesi olan anarşist biçimlere gömülmeden yani kırmızı bayrağın ikizi/gölgesi olan kara bayrağa sarılmadan “partisiz” bir politika izlenmesi gerektiğini de biliyoruz. Bununla birlikte Kültür Devrimi'ne olan borcumuz sonsuzdur. Zira bu cesur ve büyük parti motifinin doygunluğa ermesine bağlı olarak –günümüzde hâlâ açıkça sınıflarla ve sınıf mücadelesiyle ilintili görülen son devrim budur– bizim Maoculuğumuz da temel bir geçiş sürecinin deneyimi ve adı olmuştur. Şayet hiç kimse bu geçiş sürecine sadık kalmasaydı yeni hiçbir şey var olamayacaktı.

ANA HATLARIYLA KÜLTÜR DEVRİMİNİN KRONOLOJİSİ

1. Yakın Tarih-Öncesi (“Yüz Çiçek”ten “Kara Çete”ye)

a) “Yüz çiçek açsın” kampanyası (1956). 1957 Hazi-
ran’ında bu kampanyanın “kötücül dehalar” addedilen
“sağcı entelektüellerin” çok sert ve zalimane biçimde
teşhir edilmesine dönüşmesi. 1958 Mayıs’ındaki “bü-
yük sıçrama” ve Ağustos ayındaki “halk komünleri”.
Ağustos 1959’da kolektifleştirme hareketini eleştiren
Savunma Bakanı Peng Dehuai’ye görevden el çektilir-
mesi. Yerine Lin Biao’nun geçirilmesi.

b) 1961’den itibaren iradeci ekonomik kalkınmanın
[*volantarisme économique*] felaket bilançosunun tes-
piti. Merkez Komite’nin hedeflerini “yeniden belir-
meye” karar vermesi. Mao Zedung’un yerine Liu
Shaoqui’nin Cumhurbaşkanı seçilmesi. 1962 ile 1966
arasında Çin’de Liu Shaoqui’nin eserleri 15 milyon sa-
tarken Mao’nunkiler 6 milyon satmaktadır. Wu-Han’ın
(Pekin Belediye Başkan yardımcısı) tarihsel tiyatro
oyunu *Hai Rui’nin tahttan indirilmesi* (dolaylı yoldan
Peng Dehuai’nin tahttan indirilmesi eleştirilir) eserinin
kitap olarak yayımlanması. 1965 Eylül’ünde politbü-
ronun bir konferansında Mao, Wu-Han’ın mahkûmiye-
tini talep eder fakat sonuç alamaz. Şangay’a çekilir.

2. Açılış (Yao Wenyuan'ın 16 Maddelik Karar Hakkındaki Makalesi Üzerine)

a) Yao Wenyuan, Mao'nun eşi Jiang Qing ile işbirliği yaparak Şangay'da Wu-Han aleyhinde çok sert bir makale yayımlar. Bu makalede Pekin Belediye Başkanı Peng-Zhen "kara çete"nin şefi olarak hedef gösterilir. 1966 yılının Ocak ve Şubat aylarında bu vakanın yargılanması için oluşturulan "Merkez Komite Kültür Devrimi Grubu"nun başına çelişkili şekilde yine Peng Zhen getirilir. "Beşler" adıyla da anılan bu grup eleştirilerin önünü kesmeye yönelik "Şubat Tezleri" denilen zayıf ve etkisiz tezleri yayımlar.

b) Bu sırada Şangay'da Lin Biao ve Jiang Qing yönetiminde "ordu içerisindeki edebi ve sanatsal etkinlikler üzerine tartışmalar" yürüten bir grup kurulur. Metinler Merkez Komite'nin (en önemli organı olan) Askeri Komisyonu'na aktarılır. Partinin bölünmesi engellenmiş gibidir.

c) Mayıs 1966'da "genişletilmiş" Politbüro toplantısı. Merkez Komite'ye bağlı yeni bir "Kültür Devrimi Grubu"nun atanması. Hareketin bütününün geleceği için son derece belirleyici olacak olan "16 Mayıs Genelgesi" adıyla bilinen kararlarla Peng Zhen grubunun hararetle saf dışı bırakılması. Metinde "*partiye, devlete, orduya ve kültürel ortama sızan burjuvazinin temsilcilerini eleştirmek*" gerektiği söylenecektir. 25 Mayıs itibarıyla Beida Üniversite'sinden yedi öğrenci rektör aleyhinde çok büyük bir afiş asarlar. Öğrencilerin harekete geçmesinin gerçek başlangıcı budur.

d) Mao Pekin'i terk eder. Otoriteler hareketi kontrol edebilmek için üniversitelere "çalışma grupları" gönderirler. Mayıs sonu ile Temmuz sonu arasında "elli gün" adıyla anılan dönemde üniversiteler bu "çalışma grupları" tarafından hoyratça kuşatılır.

e) 18 Temmuz'da Mao Pekin'e döner. Çalışma grupları feshedilir. 1-12 Ağustos arasında "genişletilmiş" Merkez Komite toplantısı yapılır. Toplantı usule uygun yapılmaz. Lin Biao düzenli olarak katılan üyelerin gelmesini engellemek ve öğrenciler arasındaki devrimcilerin katılımını sağlamak için orduyu kullanır. Bu düzenlemeyle Maocu çizgi kısa süreliğine çoğunluğu elde eder. Mao alenen Beida Üniversitesi'ne asılan afişi destekler. 9 Ağustos'ta halkın arasındadır. Devrimin temel politikası: "16 Maddelik Genelge"dir. Genelgede özel olarak "*Büyük Proleter Kültür Devrimi'nde kitlelerin kurtuluşu yalnızca kendi ellerindedir ve hiçbir şekilde onların adına hareket edilemez*" ifadeleri yer almaktadır. Bu da öğrenci gruplarının girişimlerinin geri püskürtülmeyeceği anlamına geliyordur.

3. "Kızıl Muhafızlar" Dönemi

a) 20 Ağustos'tan itibaren "Kızıl Muhafızlar"ın lise ve üniversitelerden gelen aktivistlerinin "*köhnemiş düşünceleri, kültürü, adetleri ve yaşayışı tepeden tırnağa yıkmak için*" şehirlere yayılmaları. Bizzat Mao'nun ağzından bir kez daha "kötücül dehalar" addedilen entelektüellerin ve profesörlerin yoğun baskı ve eziyetlere maruz bırakılması. Kızıl Muhafızların Pekin'de peş

peşe toplantılar düzenlemeleri ve “büyük deneyim alış-verişi” adına onlara trenlerde bedava seyahat hakkı tanıyan yasanın çıkarılması. Lui Shaqoi ve Deng Xiaoping’in afişlerle, el ilanlarıyla, karikatürlerle küçük gazetelerde eleştirilmesi...

b) Kasım’den itibaren Kızıl Muhafızların üretim yerlerine müdahalesine bağlı olarak ilk politik olayların vuku bulması. Mao karşıtlarının resmi sendikaları kullanması ve karşı-devrimci bazı köylü milislerinin bile kendi içlerinde küçük gruplara bölünmeleri (“fraksiyonculuk”). Her halükarda şiddete başvurulması.

4. İşçilerin Sahneye Çıkması ve “İktidara El Koymaları”

a) Şangay’daki otoritelerin işçilerin bulunduğu her ortamda her türlü “ekonomist” talebi teşvik etmeleri. Özellikle, mevsimlik köylü-işçilerin maaşları ve prim konusunun sivrilmesi. Taşımacılık alanındaki grev ve öğrencilere karşı süreklilikli avı başlaması. Ocak 1967’de ordunun bir kısmının desteklediği bir grup Kızıl Muhafız ile “asi devrimci” işçinin idari binaları işgal edip iletişim araçlarına el koyarak “fabrika komitesi” oluşturmaları ve “iktidara el koyması”. Parti Komitesi’ni devirerek “Şangay Komünü” kurmaya karar vermeleri. Gruplar arasında uzayıp giden tartışmalar. İşçi gruplarının üstün gelmesiyle, partinin ve ordunun eski kadrolarının sayısının Komün’de oldukça sınırlı kalması.

b) “İktidar mücadelesi”nin 1967 Şubat’ından itibaren tüm ülkeye yayılması. Devlet ile ekonomi arasında

ciddi uyumsuzluklar. Anarşik ve eğreti yeni iktidar organlarının devreye sokulmasının eşitsiz siyasallaşmaya sebep olması. Bütün eski kadroların görevlerinden azledilme ve “yargılanması” eğiliminin doğması. Ya da tam aksine naylon “devrimci” grupların söz konusu kadroları manipüle etmesi. Devrimci coşkuya boyanmış hesaplaşmaların yaşanması.

c) Merkezi otoritenin bir yanda “Kültür Devrimi Merkez Komitesi Grubu”nu, Zhou Enlai yönetimindeki Devlet işleri şurasını, diğer yanda Lin Biao’nun elindeki askeri komisyonu tek çatı altında toparlama gayreti. “Üçlü birlik” adıyla devrimci kitlelerden, ıslah olduklarını kanıtlamış parti kadrolarından ve militanlardan eşit sayıda oluşturulması öngörülen yeni iktidar formülünün bulunması. Devrimci “kitle” örgütlerinin kendi aralarında bir an önce birleşmesinin gerektiğinin anlaşılması (“büyük ittifak”). “Üçlü Birlik Merkez Komitesi” adıyla yeni bir iktidar organının oluşturulması. Bu şekilde oluşan ilk taşra komitesi 13 Şubat’ta Guizhou yerelinde devreye girer.

5. Kargaşa, Şiddet ve Amansız Bölünmeler

a) Resmi basında Liu Shaoqi’nin (isim verilmeden) eleştirilmesiyle eşzamanlı olarak çıkan kargaşanın her tarafa yayılması. Maocuların kâh muhafazakarlar, kâh güvenlik güçleri ve ordu karşısında veyahut kendi aralarında, kimi zaman silahlı, şiddete başvurmaları. Bu sırada kitle örgütlerinin durmaksızın bölünmeleri. Devrimin yönetici kadrosunda da aynı şekilde bölünmeler

yaşanması. Bir an evvel bütün devrimci örgütleri birleştirme ve eski kadrolarla doldurulan yeni komitelerle her yeri donatma eğilimi bu sırada doğar. Aslında bu eğilim partiyi ivedilikle yeniden yapılandırmanın peşindedir. Bu işle görevlendirilen Zhou Enlai devletin temel işlevlerini gerçekten elinde tutan ve yeniden yapılanma doğrultusunda çalışan en etkin isimdir. Diğer bir eğilim kadroların büyük çoğunluğunu tasfiye etmek ve ordu dahil tüm yönetim kademesinde esaslı bir temizlik hareketına girişmek yönündedir. Wang Li ile Qi Benyu bu eğilimin en bilinen temsilcileridir.

b) Temmuz ayında Wuhan Vakası bölgeyi ve nihayetinde ülkeyi iç savaş atmosferine sokar. Ordu Wuhan şehrinde geleneksel kadrolarını ve onlara bağlı işçi örgütlerini koruma yoluna gider. Merkezden yollanan ve “asileri” desteklemek isteyen Wang-Li dövülür ve zorla alıkonulur. Dışarıdan gelen silahlı kuvvetlerin müdahalesi gerekir. Ordunun birliği de aynı şekilde tehdit altındadır.

c) Zhou Enlai karşıtı afişler görülmeye başlanır. Ağustos ayı boyunca özellikle Canton’da anarşik şiddet olayları yaşanır. Silah depoları yağmalanır. Her gün onlarca insan ölür. Pekin’deki Britanya elçiliği ateşe verilir.

6. Düzenin Tesisi Üzerine Tartışmalar ve Devrime Son Noktanın Koyulması

a) 1967 Eylül’ünde bir taşra gezisinden dönen Mao’nun “yeniden yapılandırma” çizgisinden yana

ağırlığını koyması. Mao asıl olarak Zhou Enlai'yi destekler ve ordu bu süreçte büyük rol oynar (fraksiyonlar anlaşmayı başaramayınca "askeri kontrol" devreye girecektir). Ardından aşırı sol cenahın (Wang Li) merkezi iktidar organlarından tasfiyesi devreye girecektir. Genellikle askerin güdümünde yürütülen "herkes için Mao Zedong düşüncesini öğrenme evreleri"nin düzenlenmesi. Slogan *"Fraksiyonları değil solu desteklemek"* cümlesi ile Mao'nun raporlarında yer verdiği *"hiçbir şey işçi sınıfını temelden bölemez"* tespitidir.

b) Bu sloganın geliştirildiği bir çok yerde Kızıl Muhafızların, hatta asi işçilerin şiddetli baskılarıyla uygulamaya geçirilmesi ve politik rövanş fırsatı olarak algılanması (1968 Şubatı'nın "karşı-akımı"nın rövanşı). Mart ayı sonlarında Mao'nun yaptığı yeni eylem çağrıları: *"Ne kargaşadan ne fraksiyonculuktan korkmadan devrimci komiteleri savunalım"* demesi.

c) Aynı zamanda son "kitlesele" çarpışmadır bu. Merkezi otorite, küçük grupların kimi zaman kanlı biten savaşlarına terk edilmiş bulunan öğrenci ayaklanmasının son kalesini doğrudan askeri güç kullanmaktan kaçınarak düşürmeye karar vermiştir. Üniversiteye işçi grupları gönderilir. Kültür Devrimi Merkez Komite Grubu işçilerin girişini engellemeye çalışan en ünlü "solcu" öğrencileri ağırlar. Fakat sağırklar diyalogu olmaktan öteye gidemez bu buluşma. En ünlü asilerden Kuai Dafu tutuklanır.

d) "İşçi sınıfı her şeyi yönetmelidir" sloganı Kızıl Muhafızların, asi devrimcilerin amacını böler ve

“mücadele, eleştiri, reform” başlıkları altında partinin yeniden yapılanması gündeme gelir. Çok sayıda genç devrimci kırsala ya da uzaklardaki kamplara yollanır.

7. Sonrasındaki ana noktalar

a) Nisan 1969'da yapılan partinin dokuzuncu kongresi, büyük ölçüde Lin Biao komutasındaki ordunun şekillendirdiği (merkez komite üyelerinin yüzde 45'i) otoriter düzene dönüşün resmen kabul edilmesidir.

b) Bu korkunç baskıcı militarist dönem parti saflarında başlayacak kıran kırana çatışmalara zemin hazırlar. 1971'de Lin Biao tasfiye edilir (muhtemelen öldürüldü).

c) Mao'nun ölümüne dek geçen uzun karmakarışık döneme Zhou Enlai'nin hamiliğinde görevine dönen Deng Xiaoping ve eski kadrolar ile Kültür Devrimi'nin hatırasını tazeleyen “dörtlü çete” (Yao Wenyan, Zhang Chunqiao, Jiang Qing ve Wang Hongwen) arasında aralıksız devam eden çatışmalar damgasını vurur.

d) Dörtler tam da Mao'nun ölümünden hemen sonra tutuklanırlar. Deng uzun bir dönem iktidarı elinde tutmuştur; parti-devlet muhafaza edilerek (Kültür Devrimi sırasında “*partinin üst düzey ikinci sorumluları kapitalist yola saptı*” şeklinde değerlendirilen) kapitalist yöntemlerin uygulamaya konduğu dönemdir bu.

III

PARÍS KOMÜNÜ:

SÍYASET ÜZERİNE SÍYASÍ BİR
BİLDİRGE

İşçilerin¹ ve halkın sesi olduklarını söyleyen partiler, gruplar, sendikalar ve fraksiyonlar uzunca bir zaman, Paris Komünü'ne, resmen bağlı olduklarını iddia ettiler. Marx'ın o hayranlık uyandıran *Fransa'da İç Savaş* kitabının şu sözlerini şiar edindiler: "*Paris, yeni bir toplumun görkemli öncüleri olan işçileri ve komünüyle hiç olmadığı kadar ünlü olacaktır.*"

Yirmi bin kişinin 1871 Mayıs'ında kurşuna dizildiği *Mur des fédérés* düzenli olarak ziyaret ediliyordu. Marx "*Komün şehitlerinin hatırası işçi sınıfının kalbinde yaşıyor, minnet ve şükranla anılıyor.*" diye yazıyordu.

Peki, işçi sınıfının gerçekten bir kalbi var mı? Ne olursa olsun Paris Komünü bugün pek az hatırlanıyor, çoğunlukla da yalan yanlış bilgilerle. Kısa bir süre önce tarih kitaplarından neredeyse tamamen çıkarıldı. [Anmalarda] kaldırımları dolduranlar komünizmi mücrim bir ütopya, işçiye modası geçmiş Marksist bir icat, devrimi kanlı bir alem ve parlamento dışı siyaseti kutsala saygıda kusur eden despot bir yönetim olarak gören Versaylıların öz be öz torunları.

Ama, her zaman olduğu gibi mesele hafıza değil hakikattir. Bugün Komünün siyasal hakikati üzerine nasıl düşünebiliriz? Felsefenin yardımıyla, ama elbette Komünün dayandığı olguları, metinleri ihmal etmeksiz, tarihimizin bu bölümünün indirgenemez gerçekliğinin yeniden oluşturulması gerekmektedir.

Elbette "bizim" tarihimiz diyorum, buradaki "biz" siyasal özgürleşme isteyenler, 1871 baharında kan

¹Bu metin *Rouge-Gorge Konferansları*ndan doğmuştur.

dökenlerin elindeki üç renkli bayrağı değil hâlâ kıvılcık bayrağı sahiplenmektedir.

İşaret Noktası 1: Olgular

Genel hatlarıyla bazı tarihlerden söz ederek başlayacağız. Bu sadece ilk izlediğimiz olacak, zira daha ileride bazı yeni kategorilerden (koşullar, belirleş [apparaitre], site, tekillikler, olay, var-olmayış [inexistent]...) hareketle anlatıyı yeniden düzenleyeceğiz.

III. Napolyon, 19. yy.da Fransa'da iktidarı tam anlamıyla ele geçirdi. Kendisi Şubat 1848'deki Cumhuriyetçi Devrim sonrasında biriken çıkarıcı ve otoriter yönelimleri temsil ediyordu. 1848'in Haziran ayında hemen Louis-Philippe'in devrilmesinden sonra Cumhuriyetçi küçük burjuvazi de buna ikna olmuş, hatta Cavaignac Birlikleri'nin işçileri katletmesini desteklemişti. Aynı şekilde 1919'da Rosa Luxemburg öncülüğündeki Spartakist Hareketin bastırılmasını organize eden Alman küçük burjuva Sosyal Demokratları da gelecekte Nazi hipotezinin gerçekleşme ihtimalini hazırlayacaklardır.

19 Temmuz 1870'de rejim kendisinden emin olmasına emindi ancak Bismarck'ın manevralarının kurbanı olup Prusya'ya savaş ilan etti. Sedan felaketinin* yaşandığı 2 Eylül'de İmparator esir alındı. Tehlike karşısında ulusu savunmak için Parisliler işçi sınıfı öncülüğünde silahlanmaya başladı. Neticede Fransa'nın o dönem içinde bulunduğu toplumsal koşullar belirleyici oldu. Büyük sokak gösterileriyle Belediyenin işgal

*Sedan Savaşı Eylül 1870, III. Napoleon'un yenilmesi ve ardından Prusyalıların Paris'e yürümleriyle sonuçlandı. [ç.n.]

edilmesinin ardından 4 Eylül'de İmparator tahtından indirildi. 1830 ve 1848'de olduğu gibi bir kez daha iktidar "Cumhuriyetçi" gruplar Jules Favre'ler, Jules Simon, Jules Ferry (Henri Guillemin buna Jules Cumhuriyeti diyecekti), Emile Picard, -Adolphe Thiers henüz kuliste hazırlanıyordu- arasında pay edildi. Hepsinin biricik dileği halkın kabaran politik arzusunu bastırabilmek için Bismarck ile anlaşma yapmaktır. Değişiklik yapmak zorunda olduklarından -politik olarak belirleyici olmak isteyen Paris halkını tavlama için- anayasal içeriğini hazırlamadan anında Cumhuriyet ilan ettiler. Yurtseverleri yanıltmak için de kendilerini "Ulusal Güvenlik Hükümeti" ilan ettiler. İşte bu koşullar altında kitleler onlara icazet verdi ve Paris'in Prusyalılar tarafından kuşatılmasıyla şiddetlenecek direnişe doğru gidildi.

Ekim ayında Bazaine ve beraberindeki Fransız Birlikleri utanç verici koşullarda Metz'de teslim oldu. Henri Guillemin'in 1870 Savaşı ve Komünün kökenlerine adanmış o mükemmel kitaplarında hükümetin çevirdiği her türlü dalavere en ince ayrıntısına kadar anlatılır. Hadiseler, Paris'in teslim olması ve 28 Ocak 1871'de silahların karşılıklı olarak bırakılmasıyla sonuçlanır. Çok açık ki uzun zamandan beri Parislilerin büyük çoğunluğu için gerçekte bu "ulusal saftan ayrılışın" hükümetidir.

Ancak aynı zamanda da halk hareketlerine karşı burjuvaziyi savunmanın hükümetidir. O, Ulusal Muhafız Güçleri'nde görev alan Parisli işçilerin silahsızlandırıl-

masının derdindedir. İktidardaki politikacılar durumun en azından üç sebepten ötürü kendi lehlerinde olduğunu düşünürler. Birincisi taşra ve kasaba gericiliğinin hâkim olduğu bir meclisin, lejitimist [meşruiyetçi] ve intikamcı “bulunmaz”* sağ bir kabinenin oluşturulmasıdır. Devrimin en iyi ilacı elbette seçimlerdir: Bunun en iyi örneklerinden birini de De Gaulle ve Pompidou’nun 1968 Haziran’ında resmi sol müttefikleriyle aldıkları seçim kararında göreceğiz. Her neyse konumuza dönersek, devrimin ünlü şefi Blanqui hapistedir. Nihayet mütarekenin koşulları Prusya birliklerinin Paris’i kuzeyden ve doğudan kuşatmalarına oldukça elverişlidir.

18 Mart sabahının erken saatlerinde müfrezeler Ulusal Muhafız Ordusu’nun elindeki topları ele geçirmeye çalıştılar. Bu girişim Paris halkının, özellikle işçi mahallelerindeki kadınların etkileyici biçimde kendiliğinden seferber olması karşısında engellendi. Birlikler geri çekildi, hükümet Versay’a kaçtı.

19 Mart’ta, muhafız birimlerince seçilen işçilerin yönetimindeki Ulusal Muhafızların Merkez Komitesi, siyasi bir deklarasyonda bulundu. Bu temel metnin ayrıntılarına daha sonra döneceğim.

26 Mart’ta Paris’in yeni otoriteleri doksan üyelik bir Komün seçilmesini sağladılar.

3 Nisan’da Prusyalıların izniyle hükümetin Paris’e saldırmak için yeniden topladığı birlikleriyle çarpışmak

*Fransızca *legitimist* sıfatı, *legitimate* (meşru) Bourbon Hanedanı taraftarları *Legitimist*lerden geliyor.

·Badiou, Restorasyon döneminde XVIII. Louis’in Ekim 1815 seçimlerinde kraliyet yanlılarının zafri üzerine parlamentoyu “bulunmaz kabine” (*Chambre introuvable*) olarak adlandırmasına atıfta bulunuyor. [ç.n.]

üzere Komün ilk askeri hücumunu gerçekleştirdi. Hücum başarısızlıkla sonuçlandı. Askerlerin aldığı esirler katledildi, aralarında komünün en ünlü üyelerinden Flourens ile Duval da vardı. Komünün vahşice bastırılacağı artık sezinlenmeye başlamıştı.

9 Nisan'da Komünün en başarılı askeri yöneticisi, Polonyalı bir Cumhuriyetçi olan Dombrowki, Asnières'in ele geçirilmesi gibi bazı başarılarla imza attı.

16 Nisan'da Komün genel seçimleri sükunet içerisinde önceden kararlaştırıldığı gibi yapıldı.

9 ile 14 Mayıs arasında Komünün askeri gücü bilhassa güneybatı banliyölerinde büyük kayıplar verdi. Issy ile Vanves kaleleri düştü.

Tüm bunlar olurken (Mart sonundan Mayıs ortalarına kadar) Paris halkı oldukça yaratıcı ve barışçıl biçimde hayatını sürdürüyordu. Çalışma hayatı, eğitim, sanat ve kadın konularında alınacak her türlü toplumsal tedbir tartışılmış ve karara bağlanmıştı. Temsiliyet düzeyi hakkında bir fikir vermesi açısından örneğin 18 Mayıs'ta -Hükümet ordusunun topyekün Paris'e gireceği 21 Mayıs'tan üç gün önce- ilkokullarda oluşturulacak sınıfların sayısı hakkında oylama yapıldığını söylemek sanırım yeterli olur.

Paris sessiz sedasız fakat inanılmaz derecede siyasallaşmıştı. Olup bitenleri salt betimleyici üslupla anlatan tanıklar yok denecek kadar azdı: Militan olmayan entelektüeller genellikle Versay'ı tutuyordu ve içlerinden çoğu (Flaubertler, Goncourt, oğul Dumas, Leconte de Lisle, George Sand...) kısa süre sonra rezilce sözler

edecekti. Entelektüellerin hiçbirisi Komünün partizanları ilan edilen Rimbaud ve Verlaine'den fazla hayranlık uyandırmıyordu ve Hugo pek bir şey anlamadan soy-luca ve içgüdüsel olarak baskıya karşı çıkacaktı.

Komünle ilgili tarihsel kayıtların birisine burada değinmeden geçemeyeceğim. Uzunca bir süre bel-gelerin Villiers de L'Isle-Adam'a ait olduğu reddedilse de sonradan ona ait olduğu doğrulandı. Onun tanıklığı, bizi Komünün Paris sokaklarında yarattığı o capcanlı politik ortama götürüyor:

"Serbestçe geziniyor, sokaklara girip çıkıyor, iste-diğimiz yerde toplaşıyoruz. Politik tartışmalarımız Parisli çocukların kahkahalarıyla bölünüyor. Hey mil-let buraya yaklaşın ve beni dinleyin. Burada bütün bir halk ciddi işlere giriştik, ilk defa işçilerin önceleri sadece filozofların üzerinde fikir beyan ettikleri konu-larda yaptığı değerlendirmeleri duymaya başladık. Gözetimcilerden eser yok; yolları tıkayan ve gelen geçeni rahatsız eden polisler yok. Yine de güvenlik tam tamına sağlanıyor.

*Önceleri, aynı halk sarhoş halde bals de barré'den** çıktıklarında burjuvalar onların yanından uzaklaşarak alçak sesle şöyle diyorlardı: 'Eğer bu insanlar özgür olsalardı halimiz nice olurdu?' Peki ya onlar ne halde olurdu? Şimdi özgürler ve artık dans etmiyorlar. Özgür-ler ve çalışıyorlar. Özgürler ve dövüşüyorlar.

Bugün onların yanından geçen iyi niyetli bir adam görecektir ki, yeni bir yüzyılın şafağındayız ve bundan kuşku duyan hayal aleminde yaşıyor demektir."

*XIV. Louis zamanında şehrin varoşlarında açılan genellikle alt sınıfların gittiği geleneksel dans salonları. [ç.n.]

21 ile 28 Mayıs arasında Versay Birlikleri Paris'i barikat barikat ele geçirdiler. Son çarpışmalar Kuzey-doğu bölgesindeki işçi tabyalarında meydana geldi: 11., 19., 20. bölgelerde. Katliam "Kanlı Hafta" dışında da kesintisiz devam etti. En az 20 bin kişi kurşuna dizildi. 50 bin kişi tutuklandı.

İşte bugün hâlâ bazıları tarafından "vatandaşlığın" altın çağı addedilen III. Cumhuriyet böyle başladı.

İşaret Noktası 2: Olguların klasik yorumu

O dönemde Marx, Komünün tamamen devlet sorununa odaklanan bir bilançosunu çıkarmayı önermişti. Marx'a göre proletarya tarihinde ilk defa tüm toplumun geçici yönetim ve idare işlevini üstlenmişti. İnisiyatiflerin yetersizliği ve Komünün çıkışsızlığından Marx'ın çıkardığı sonuç, devlet makinesini "ele geçirmek" veya "işgal etmek" değil parçalamak gerektiğini anlaması oldu.

Bu çözümlemenin temel eksiğinin iktidar mevzuunun sahiden 1871'in Mart-Mayıs aylarında gündemde olduğunu varsayması olduğunu söyleyerek başlayacağım. Tam da o noktada yapılan "eleştiriler" ısrarla aynı konuda hemfikirler: Komünün başarısızlığının sebebi karar alma kapasitesinin zayıflığıydı. Eğer derhal Versay üzerine yürünseydi, eğer Merkez Bankası işgal edilseydi... gibi. Bana kalırsa bu "eğerler" içi boş laflardan ibaret. Hakikatte Komünün ne bunları gerçekleştirebilecek ne de düşünebilecek araçları vardı. Netice itibariyle Marx'ın çıkardığı bilanço belirsizliklerle dolu. Bir taraftan kendisine devletin ya da daha açık

söyleyecek olursak ulus-devletin çözülmesine doğru gidiyormuş gibi gelen süreci övüyor, aynı doğrultuda her türlü profesyonel orduyu halkın doğrudan doğruya silahlanması adına reddediyor, bütün memurların seçilmişlerden oluşmasını ve görevlerinden alınabilir olmasını, hem oy verme (*deliberative*) hem de yürütme gücünü doğrudan kendi elinde tutacak bir yetke lehine kuvvetler ayrılığına son verilmesini, enternasyonalizmi (Komünün maliyeden sorumlu delegesi Alman, askeri şefleri Polonyalıydı) savunuyor. Öte yandan Komünün tam kapasiteli bir devlet teşekkülü olmamasından kaynaklanan yetersizliklerini eleştiriyor. Özellikle de askeri merkezileşmenin zayıflığı, Prusya ile olan savaş hakkında söylenenler ve söylenmeyenler, mali önceliklerin tanımlanmasının olanaksızlığı ya da başka şehirlere hitap etme veya kırsaldaki kitlelerin bir araya toplanması konusunda gösterilen milli hassasiyetin cıvıllığı konularında.

20 sene sonra, 1891’de metnin yeni baskısının ön-sözünde, Engels’in de Marx gibi Komünün çelişkilerini aynı şekilde değerlendirdiğini görmek çarpıcı. 1871 hareketinin iki hakim politik gücü olan Proudhoncular ile Blankicilerin, açıkça ideolojilerine tam ters olan şeyleri yapmaya yöneldiklerini gösteriyor. Blankiciler partizanca aşırı merkezileşme yanlısıydı. Silahlı kom-plo ile bir avuç insanın iktidarı ele geçirmesi ve işçi kitlesi lehine otoriter biçimde kullanması taraftanydılar. Ama bunun yerine, komünlerin özgür federasyonunu ve devlet bürokrasisinin yıkıldığını ilan etmeye sürük-

lendiler. Proudhoncular üretim araçlarının her türlü kolektif mülkiyetine düşmandılar, küçük fabrikaların “özyönetimi”ni savunuyorlardı. Ancak büyük sanayiye doğrudan yönetmek amacıyla geniş işçi örgütlerinin oluşturulmasını desteklemek durumunda kaldılar. Engels’in mantıklı olarak bundan çıkardığı Komünün güçsüzlüğünün, onun ideolojik biçimlerinin devlet kararları almaya uygun olmamasından kaynaklandığıydı. Fikirleri ile fiiliyatta yaptıkları arasındaki zıtlığın muhasebesi Blankiciliğe ve Proudhonculuğa “Marksizm” lehine basitçe son noktayı koymuştur.

Ancak Marx ve Engels’in 1871’de ve hatta çok daha sonrasında temsilcisi oldukları bu akımın görüşleri, mevcut duruma ne kadar uyuyordu? Onun [bu akımın] kurduğu varsayılan hegemonya komünü hangi ek araçlarla donatacaktı?

Sonuç itibariyle Marx’ın bu muğlak değerlendirmesi, yüzyıldan uzun bir zaman boyunca, önce sosyal-demokrat düzenek tarafından, daha sonra da onun Leninist köktenciliğe dönüşen konumlanması tarafından, yani partinin temel motifi içinde taşınıyor [*sera levée*] olacaktır.

Nitekim “sosyal-demokrat” parti de, “işçi sınıfının” veya “proleteryanın” partisi de hatta daha sonraları “komünist” adını alan parti de hem devletten bağımsızlardı, hem de kendi iktidarlarını uygulamak üzere düzenlenmiş örgütlerdi.

Parti, [resmi] ideolojiden kopmuş öznelerin katılımı ile oluşan katışıksız bir siyasal organdı ve bu haliyle devletin dışındaydı. Devletin tahakkümünden azadeydi, zira

Burjuva devletinin yıkılmasını savunan devrimci tematiğin taşıyıcısıydı.

Ama parti aynı zamanda devlet iktidarının ele geçirilmesine yönelik merkezileşmiş ve disipline edilmiş bir kapasitenin düzenleyicisidir. Yeni bir devlet temasının, proletarya diktatörlüğünün devletinin taşıyıcısıdır.

O halde partinin, Komüne ilişkin Marksist muhasebenin taşıdığı muğlaklığı *ete kemiğe hüründürdüğünü* söyleyebiliriz. Parti, siyasal özgürleşmenin devletçi olmayan hatta devlet-karşıtı niteliği ile zaferin ve ona giden siyasal sürecin devletçi niteliği arasındaki temel gerilimin politik yeri haline geliyor. Hem zaten bu "zafer" in seçim ile ya da ayaklanma ile kazanılması fazlaca önem arz etmiyor çünkü kafalardaki şema aynı.

İşte tam da bu nedenle parti (Stalin döneminden sonra tamamen) parti-devlet figürüne hayat verecektir. Parti-devlet Komün'ün sürüncemede bıraktığı sorunları çözme yolunda kalıcı bir kapasiteyle donatılmıştır: Polisiye ve askeri savunmanın merkezileştirilmesi; burjuva ekonomik kararlarının tamamen yerle bir edilmesi; kırsal bölgelerin işçilerin hegemonyasına bağlı veya tabi kılınması; uluslararası bir gücün oluşturulması, vs.

Bolşevik iktidarı 72. güne ulaştığında Lenin'nin kararları üzerinde dans ettiğine dair anlatılan efsane boşuna değildir ve bolşevik iktidarı 72. günü geçtiği zaman Paris Komünü'nün makus talihini de yenmiştir.

Komün'nün çözemediği devlet sorununu çözmek için bir çıkış yolu sunan parti-devletin, bunu başaramak için Komün'ün az çok öngörebildiği birçok başka

siyasal sorunu da tümüyle giderebilmiş olup olmadığı sorusu ise baki kalmaktadır.

Herşeyden önce parti-devletin geriye dönük tutumunda Komün'nün iki parametreye indirgenmiş olması oldukça çarpıcı: İlki Komün'ü tanımlarken işçi toplumu ibaresinin kullanılması, ikincisi de kahramanca bir deneyim olmakla beraber iktidar açısından yetersiz olduğunun belirlenmesi.

Komün'ün politik içeriği böylece boşaltıldı. Şüphesiz anıldı, kutlandı, öncü addedildi ama katıksız devlet iktidarının toplumsal doğasının bir ara eklemi olarak. Bundan başka bir şey olmadığı için politik olarak aşılmış bir deneyimdi artık Komün. Partinin, siyasal hayatın yegane yeri olduğunu savunan ve Sylvain Lazarus'un Stalinci politika olarak adlandırdığı model tarafından aşılmıştı.

İşte bu nedenle Komün'ü *anmak* aynı zamanda onun *yeniden canlandırılmasını* engellemektir.

Bu konuyla ilgili Brecht'in başından geçtiği söylenen ilginç bir hikaye anlatılır. Savaşın sonra biraz da çekinerek, yasaları Sovyet askeri birliklerinin yaptığı "Sosyalist" Almanya'ya dönmeye karar verir. Uzaktan uzağa Almanya hakkında bilgi edinmeye başlar, önce 1948 yılında İsviçre'de konaklar. O sıradaki kız arkadaşı Ruth Berlau'nun yardımıyla *Komün Günleri* adında tarihi bir oyun yazar. Katı bir belgesel olan bu eserde tarihsel kişilikler ile halk kahramanlarını harmanlar. Destansı olmaktan ziyade lirik ve komik bir eserdir bu. Bana kalırsa oldukça az oynanan iyi bir

piyestir. 1949 yılında Almanya'ya geldiğinde yetkili otoritelere *Komün Günleri*'nin sahnelenmesini önerir. Ancak bu temsilin gereksiz olduğu yanıtını alır! Sosyalizm galip çıktığı Doğu Almanya'ya yerleşmekle meşguldü. Komün gibi zor ve işçilerin bilincinde çoktan aşılmış bir süreç üzerinde oyalanmanın sırası değildi. Neticede Brecht doğru kartı seçmemiş oldu. Leninizmi –parti kültürüne indirgenmiş biçimde– “*mu-zaffer devrimler çağının Marksizmi*” olarak tanımlamış bulunan Stalin'in, yenilgiye uğramış devrimler üzerinde oyalanmayacağını anlamamıştı.

Komünün Brecht tarafından nasıl yorumlandığını görmek için piyesin içerisinde geçen “*Komüncülerin Azmi*” marşının son üç kıtasını okuyalım:

*Ücretlerimiz düşerken asla teskin edemezsiniz bizi
Şimdi bizzat biz ele alıyoruz fabrikaların yönetimini,
Biliyoruz ki siz olmadan vardır bizim için*

her zaman her şey yeterince.

*Bilerek toplara tüfeklere sarıldığınızı
tehdit etmek için bizi
Diyoruz ki sefil bir hayatı yaşamaktansa
ölmeyi yeğlemektir kararımız.*

*Her ne vaat ederse etsin,
Hükümete güvenmiyoruz,
Bundan böyle karar verdik kendimiz yöneterek
Yaratacağız daha iyi bir hayatı.*

*Biliyoruz sadece top tüfek dize getirir sizi,
Anladığınız tek dildir bu,
O halde herkesin çıkarına uygundur bir an önce
Sizlere yöneltmek bundan böyle namlunun ucunu.*

Marşın genel havasının klasik Komün yorumlarıyla uyum içerisinde olduğu açıkça görülüyor. Komün, toplumsalın iktidarla, maddi tatminin silahlarla kaynaşmasıdır.

İşaret Noktası 3:

Komün'ün Çin Usulü Yeniden Canlandırılması
Kültür Devrimi sırasında özellikle 1966 ile 1972 arasında Paris Komünü yeniden ön plana çıktı. Çoğunlukla da Çinli Maocuların parti-devletin katı hiyerarşisine karşı mücadeleleri ve sanki Ekim Devrimi ve resmi Leninizm dışında referans arayışlarıymışcasına yansıtıldı. Aynı şekilde muhtemelen Mao tarafından etraflıca yazılan 16 maddelik Ağustos 1966 genelgesinde de Paris Komünü'nden feyz almaktan bahsediliyordu, özellikle de seçimler ve kitle hareketlerinden çıkan yeni örgütlerin yöneticilerinin görevlerinden alınabilirliği konularında. 1967 Ocak ayında Şangay Belediyesi'nin işçi ve öğrenci devrimcilerce devrilmesinden sonra oluşturulan yeni iktidar organı "Şangay Komünü" adını aldı. Şurası kesin ki, Maocuların bir kısmı iktidar ve devlet konularını partinin Stalinci katı biçiminden farklı tarzda ele almayı *siyasal olarak* gündeme getirdi.

Bununla birlikte bu girişimler oldukça kırılgandır. Öncelikle taşrada ya da belediyelerde yeni iktidar organlarının oluşturulması "iktidara el koyma" ifadesinin kullanılmasını yerleştirdi. Kısa sürede "Komün" yerine çok daha belli belirsiz bir ifade olan "Devrimci Komite" lafı tercih edildi. Tüm bunlar ve aynı zamanda

1971'de Çin'de Komün'ün 100. Yıl anması yapılması bu kırılganlığın belirtileridir. 100. Yıl anmasında Komün'ün adeta yeniden canlandırılması söz konusudur, gösterilerin yoğunluğu bunun kanıtıdır. Tüm Çin'de milyonlarca insan sokaklara döküldü. Ancak bu devrimci parantez de yavaş yavaş kapandı. Bu vesileyle basılmış, kimimizin o dönem okuduğu, çoğumuzun hâlâ sakladığı ve yeniden okuyabileceği (bu muhtemelen bir Çinli için artık çok zor hale gelmiştir) resmi metinlerden anlayabiliriz bunu. *Paris Komünü'nün 100. Yılı anısına! Yaşasın Proletarya Diktatörlüğü'nün Zaferi!* başlığıyla yayımlanan metnin ikircikli bir yanı var.

Şüphesiz bu metnin en başında Marx'ın daha Komün sırasında yazdığı şu sözlerin yer alması dikkate değerdir. Marx şöyle yazmıştır: *"Komün belki yenildi, ama kavga sadece bir başka güne ertelendi. Komün'ün ilkeleri ölümsüzdür ve asla yok edilemez; işçi sınıfı özgürlüğünü kazanana dek daima güncelliğini koruyacaktır"*.

Bu seçim Çinlilerin 1971'de Komün'ü hâlâ işçi ayaklanmalarının muzaffer (ama çoktan aşılmış) bir dönemi fakat aynı zamanda o ilkelerin bir kez daha yeniden canlandırılmak üzere sunulduğu tarihsel bir fırsat olarak değerlendirdiklerini doğruluyor. Kültür Devrimi'ni Ekim Devrimi'nden çok Komün'e bağlayan hattın ufkumuza nasıl yeniden çizildiğini anlamak için Marx'ın az önce alıntıladığımız cümlesinin ardından Mao'nun *"Kültür Devrimi başarısızlığa uğrasa bile bu, ilkelerinin güncelliğini yitireceği anlamına gelmez"* cümlesini okuyalım.

Komün'ün güncelliği ve onun için yapılan kutla-

maların içeriği Çinli komünistlerin Sovyet yöneticilere karşı olduğunu gösteriyor. Örneğin: *“Proletarya ve dünyanın tüm devrimci halkları görkemli törenlerle Paris Komünü’nün 100. yılını kutlarken, dönek Sovyet revizyonistleri Komün’ün halefleri kılığına bürünüp sahneye çıkararak ‘Komün’ün ilkelerine bağlılıklarını göstermek için’ dil döküyorlar. Küstahlığın bu kadarına da pes doğrusu. Dönek Sovyet revizyonistleri Paris Komünü üzerine konuşma hakkını nereden buluyorlar?”*

Metin, Komün’ü devrimci ve yaratıcı Marksizm ile devletçi gericilik arasındaki ideolojik karşıtlık çerçevesine yerleştiriyor; bizzat Mao’yu –ve bilhassa Kültür Devrimi’ni– Komün’ün sürekliliğine yapılan katkılar arasında sayıyor:

“Başkan Mao’nun şahsi yönetiminde başlatılan Büyük Proleter Kültür Devrimi’nin yaygın ateşi Liu Shaoqi’nin şefi olduğu büyük burjuva karargahını yok etti. O dönek, düşman ajanı ve işçi sınıfına ihanet eden Shaoqi’nin modern emperyalizm ve revizyonizmin desteğiyle Çin’de kapitalizmi restore etme hayallerini suya düşürdüler.

Başkan Mao, proletarya diktatörlüğünün tarihsel deneyiminin iyi ve kötü yönleriyle bilançosunu çıkardı. Proleter devrim ve proletarya diktatörlüğü üzerine Marksizm-Leninizmin teorisini savundu, onu geliştirdi, devrimin proletarya diktatörlüğünde devamlılığını sağlamak için büyük bir doktrin kaleme aldı”.

“Devrimin proletarya diktatörlüğü olarak devam etmesi” temel formül olarak sunuluyor.

Paris Komünü’ne başvurmak proletarya diktatör-

lüğünün basit bir devlet şekli olmadığını anlamak demektir. Aynı zamanda kitleleri devrimci seferberliğe çağırmanın komünizme doğru yürüyüş için gerekli olduğunu anlamaktır. Başka bir deyişle, bir devlet biçimi olarak proletarya devletini bir yanıyla her zaman öngörülemez ve kırılğan olan devrimci deneyimin sürekliliği içerisinde yaratmak gerekiyor. Tarihte ilk defa Parisli işçilerin 1871 Mart'ında yaptıkları gibi. Ancak şu da var ki, Maocular *"Proletarya Diktatörlüğünün Kültür Devrimi'nde nihai şeklini bulduğunu"* çok erken ilan ettiler.

Siyaset ile devleti birbirine eklemleyen kavrayış ise esas itibariyle değişmeden kaldı. Paris Komünü'nün devrimci bir deneyim olarak yeniden gündeme getirilmesi neticede gene parti öncesi dönemin hanesine yazıldı ve her zaman parti figürünün vesayetinde kaldı. Komün'ün yetersizlikleri üzerine şu pasaj bunu yeterince iyi anlatıyor:

"Komün'ün başarısızlığının temel sebebi o dönemin tarihsel koşullarda Marksizmin henüz işçi hareketinde baskın bir rol oynamıyor olmasıdır. Aynı zamanda henüz Marksizmi klavuz edinen devrimci proleter parti de yoktu [...]"

Diğer yandan, halkın kitlesel olarak içinde bulunduğu olağanüstü koşullarda proletaryadan oluşan sağlam bir yönetici çekirdeğe, yani devrimci Marksizm-Leninizm teorileri üzerine temellenen devrimci bir partiye ve Marksist-Leninist devrimci tarza ihtiyaç vardı."

Parti üzerine yapılan bu son alıntı her ne kadar

Mao'ya aitse de noktasına virgölüne dokunmadan Stalin'in de ağzından çıkmış olabilirdi. Netice itibariyle Maocuların vizyonuna göre Komün son derece etkili ve militan bir deneyim olmasına rağmen parti-devlet çizgisinin esiri olarak kahyor ki, ben bunu "ilk bilanço" olarak adlandırıyorum.

Paris Komünü hakkında yapılan bu klasik ve istisnai yorumların bizi getirdiği noktada bugün Paris Komünü'nün siyasal *görünürlüğünün* hiçbir gerçekliği olmadığını söyleyebiliriz. Tabii en azından "bugün"den kastımız, politikayı devlete tabiyetin dışında, partilerin ya da partinin haricinde düşünme zorunluluğuna yanıt verme zamanıysa.

Bununla birlikte Komün basbayağı bu tabiyet ilişkileri çerçevesinde yer almayan bir politik sekans olabilmıştır.

O halde klasik yorumlamaların bir adım ötesine geçerek; politik olguları ve yapılmış olan saptamaları topyekün farklı tarzda ele alan bir yöntem izlemeliyiz.

Başlarken: "Sol" Nedir?

"Öncelikle Fransa'da Komün'den önce devlet iktidarı meselesiyle diyalektik bir ilişki kuran silahlı ya da silahsız çok sayıda işçi ve halk hareketlerinin var olduğunu saptayarak başlayabiliriz. Hiç kimsenin iktidar meselesini bir sorun olarak ortaya koymadığı Haziran 1848'in o korkunç günlerini bir kenara bırakalım. İşçiler ulusal atölyelerin kapatılmasıyla Paris dışına püskürtülmüş, sessiz sedasız, perspektifsiz ve yönlerini

yitirmiş halde savaşıyorlardı. Umutsuzluk, dehşet ve katliam. Temmuz 1830'da *Şanlı Üç Gün*, X. Charles'ın tahttan indirilmesi ile sonuçlandı. 1848 Şubat'ında Louis-Philippe'in ve nihayet 4 Eylül 1870'de III. Napolyon tahttan indirildi. Kırk sene içinde genç Cumhuriyetçiler ve silahlanan işçiler iki monarşi ve bir imparatorluk yıktılar. Marx, işte tam da bu nedenle Fransa'yı "sınıf savaşının klasik ülkesi" olarak niteler. *Fransa'da Sınıf Mücadelesi*, Louis Bonapart'ın 18 Brumaire'i ve *Fransa'da İç Savaş* adlı başyapıtlarında bu ülkeyi incelemiştir.

1830, 1848 ve 1870'e ilişkin olarak bugün bile güncelliğini büyük ölçüde koruyan şu çok temel ortak özelliği saptayabiliriz: Üçünde de politik kitle hareketleri esas itibariyle proleterdir. Ama hareketin devlet açısından neticesi, kâh Cumhuriyetçi kâh Orleancı politik kliğin iktidara gelmesinin *kabul edilmesi* olmuştur. Devlet ile politika arasındaki boşluk burada neredeyse elle tutulur bir hal alır: Politik hareketin parlamenter yansıması gerçekte *devletle ilişkili olarak* bir siyasi kapasitesizliği doğrulamaktadır. Ancak aynı zamanda *bu kapasitesizliğin, orta vadede politik hareketin bir yenilgisi ya da çöküşü olarak yaşandığı [vécu] ve devlet ile politik yaratım arasındaki yapısal boşluğun sonucu olmadığı da fark edilebilir*. Aslında, bu tez işçi hareketi içinde egemendir, bir politik kitle hareketi ve nihayetinde onun devletçi çizgisi arasında bir bağ vardır ya da olması gerekir. Dolayısıyla, "ihamet" temasının tekrar tekrar gündeme gelmesi bu yüzdendir. (İktidara

gelen politikacılar politik harekete ihanet ederler. Fakat acaba başka bir niyetleri hatta başka bir işlevleri hiç mi olmamıştır?) Bu umut kırıcı ihanet motifi, her seferinde, genellikle politik hareketin uzunca bir dönem için tasfiyesiyle sonuçlanır.

Elbette bu durum bizi son derece yakından ilgilendiriyor. Aralık 1995'teki halk hareketini ("*Ensemble!*")*, Saint-Bernard'taki *sans-papier*** hareketini hatırlayalım; bunlar, Jospin'in kampanyası boyunca onun seçim yatırımı oldularsa da ona karşı –somut olarak gerekçelendirdikleri– “ihanet” çılgınlıklarını yükseltmekte gecikmediler. Çok daha büyük ölçekte, 68 Mayıs'ındaki “solcu” dönem, solun 1981'in hemen öncesinde Mitterand'ın etrafında toplanmasıyla kendini tüketti. Daha uzak bir geçmişte ise 1940-1945 arasının Direniş hareketlerinin getirdiği radikal yenilik ve politik beklenti; [Hitler'den] Kurtuluşun hemen sonrasında, eski partilerin De Gaulle'ün himayesinde tekrar iktidara dönmesiyle kendini gösterdi.

Jospin, Mitterand ve benzerleri günümüzün Jules Favreları, Jules Simonları, Jules Ferryleri, Thiersleri ve Picardlarıdır. Bugün hâlâ bizi, “solu yeniden inşa etmeye” çağırıyorlar. Ne aymazlık!

Doğru ancak Komün'ün hatırası, kitlelerin siyasi canlanışını parlamenter madrabazalığa uydurmak için girilen bu sürekli operasyonun da tanığıdır: Şehit işçilerin cılız simgesi *Mur des Fédérés* (Federeler Duvarı) III. Cumhuriyetin kurucusu, ateşli parlamenter Gambetta'nın adını taşıyan büyük bulvarın üzerinde değil mi?

**Tous ensemble!* [Hep Birlikte!]: 1995'te iki milyon işçi ve destekleyenlerin hükümetin sağlık ve emeklilik düzenlemelerine karşı sokak gösterileri. [ç.n.]

** *Sans papiers* [izinsiz/kağıtsızlar] hareketi: 1996 yılında Saint-Bernard kilisesinin yardımıyla Afrikalı işçiler kiliseyi işgal ederek baskıcı hükümet yasalarını protesto eder. [ç.n.]

Fakat tüm bunlara karşın Komün bir istisna olarak durur.

Komün politik işçi ve halk hareketlerinin parlamenter kaderlerinden kopuşun ilk örneğidir ve bugüne kadar da tek örneği olarak kalmıştır. 18 Mart 1871’de, Paris mahallelerinin direniş gecesinde, askeri birlikler toplanını bile alamadan geri çekildikten sonra, Komüncüler yeniden kurulu düzene geri dönmeyi seçebilirlerdi, hükümetle pazarlık yaparak tarihin şapkasından yeni bir oportünist klik çıkarabilirlerdi ama bu sefer hiç de öyle olmadı.

Ulusal Muhafızların Merkez Komitesi’nin 19 Mart günü her tarafa dağıttığı bildirgesinde her şey özetleniyor: “*Yöneten sınıfların zaaflarının ve ihanetlerinin tam ortasında kalan başkent işçileri bundan böyle kamu işlerinin idaresini kendi ellerine alarak bu gidişe dur demenin vaktinin geldiğini anlamışlardır.*”

Bu sefer, insanlar kendi kaderlerini işbilir politikacıların ellerine teslim etmediler. Bu kez ihanet nihayet ilk defa kaçınmamız gereken bir durum olarak zikrediliyordu, yapılan seçimlerin talihsiz sonucu olarak değil. İlk defa, koşullar sadece ve sadece proleter hareketin kaynaklarından yola çıkılarak ele alındı.

Burada gerçek anlamıyla *politik bir bildirge* söz konusudur. Şimdi görevimiz onun içeriğini düşünmektir”.

Öncelikle temel bir yapısal tanımlamaya ihtiyacımız var. “*Sol*”u, *genel olarak politik bir halk hareketinin sonuçlarını taşımaya yalnız kendilerini yetkin gören parlamenterler grubu olarak tanımlayalım*. Ya da daha çağdaş bir dil kullanarak “toplumsal hareketlere” “poli-

tik bir mecra" kazandırabilecek yalnız onlardır diyelim.

O halde, 19 Mart 1871 bildirgesini tam da "*soldan kopuşun bildirgesi*" olarak tarif edebiliriz.

Çok açık ki Komüncülerin kanlarıyla ödedikleri de budur. Çünkü, geniş tabanlı toplumsal hareketler esnasında "sol" daima, en azından 1830'dan beri, yerleşik düzenin yegane can simidi olagelmıştır. Yine, Mayıs 1968'de, Pompidou'nun da çabucak anladığı gibi FKP fabrikalarda düzeni yeniden sağlayabilecek tek güçtü. Komün soldan bu düzeyde bir kopuşu gerçekleştiren tek örnek olmuştur. Sahip olduğu bu sıradışı erdem, paradigmasının bu ufku -Ekim Devrim'inden çok daha fazla- 1965-68 arasında Çinli devrimcileri veya 1966-76 dönemindeki Fransız devrimcileri etkilemiştir. Nitekim burada iktidarda veya muhalefette olsun, öteden beri "sol"un simgesi olan komünist partilere (kaldı ki "büyük" komünist partiler bir anlamda daima *iktidardadırlar*) tabiyetten kopuş söz konusuydu.

Şurası da bir gerçek ki, Komün ezildikten sonra, Sol'un "hafızası" içinde massedildi. Bu paradoksal içe alım, o sırada hâlâ sürgünde veya hapiste bulunan Komüncülerin affedilmeleri için verilen parlamenter mücadeleyle ifadesini bulmuştur. Sol, bu mücadele vesilesiyle hiç risk almaksızın seçimlerdeki gücünü sağlamlaştırmayı umuyordu. Daha sonrasında, benim tek kelimeyle *yâdetme* olarak adlandırdığım dönem başladı.

Bugün Komün, soldan ayrışarak politik görünür-lüğünü yeniden kazanmalıdır: Onu tam da kendisinden koparak kurulduğu ve onu uzun süre güçten düşüren sol

yorumlayıştan ayıklamak, çekip çıkarmak gerekiyor.

Bunu yaparken de, zaten yapısı itibariyle düşkün olan solun, daha da alçalarak artık Komün'ü anımsar gibi görünmeye bile çalışmamasından faydalanacağız.

Ne var ki, bu çok da basit bir iş değil. Olayların bazı kıstaslarını ortaya koymam ve yeni bir dökümünü [dé-coupage] yapabilmem için biraz sabrederek bana izin vermenizi rica ediyorum.

Komün'ün Ontolojisi

*Komün bir site'dir**

Herhangi bir durum ele alalım. Bu duruma ait çokluk [multiple], eğer belirttiği [apparaître] anda atıfta bulunduğu alan içerisinde kendisini de sayıyorsa bir site oluşturur. Yahut şöyle diyelim: Site verili duruma göre, kendi kendisine kendisinin bir bileşeni gibi davranabilen bir çokluktur, öyle ki, kendi belirişinin varlığının dayanağı kendisidir.

Biraz karanlık ifade ettimse de, düşüncenin içeriği anlaşılıyor sanırım: Site bir tekilliktir, çünkü kendi çoklu bileşiminin belirişine kendi varlığını da katar. Site kendisini dünyada, orada-olmak olarak var eder. Diğer sonuçlarının yanı sıra site kendisini bir varoluş yeğînliliğiyle donatır. Bir site kendi kendisi itibarıyla varolan bir varlıktır.

Bu anlamda 18 Mart 1871 bir sitedir.

Şimdi tekil bir yapı inşa etme amacıyla kendimizi tekrar etme pahasına Komün koşullarına geri dönelim: “Paris'te Fransa-Prusya savaşının sona erdiği dönem-

*Site, Latince situs'tan (konum) gelir. Bu metinde durum sözcüğüyle karşıladığımız situation ile de akrabadır. Günümüz Fransızcasında alan, muntka anlamlarında kullanılmaktadır. Badiou bu metinde sözcüğe kendi tanımladığı özel bir anlam veriyor. [ç.n.]

deyiz". 1871'in Mart ayında'yız. Geçici hükümetin "cumhuriyetçi" burjuvaları içlerini kemiren işçi ve devrimci Paris korkusuyla Bismarck'ın Prusyalıları karşısında pes ettiler. Bu politik "zaferlerini" pekiştirmek için -Pétain'in 1940'taki gerici rövanşıyla kıyaslanabilecek (iç düşmana maruz kalmaktansa dış düşman yaratmak yeğdir) taktikler izlediler- Bordeaux'da, çoğunluğu kırsal bölgelerden gelen ve olaylardan ürkmüş kralcılardan oluşan bir meclis seçildi.

Thiers başkanlığındaki hükümet işçilerin politik kapasitelerini sıfırlamak için koşullardan faydalanmasını iyi bildi. Paris'te ise proletarya silahlıydı, zira Paris kuşatıldığında Ulusal Muhafızların saflarında seferber olmuşlardı. Teoride yüzlerce topu da vardı. Parislilerin "askeri" organizması Merkez Komite idi. Ulusal Muhafızların farklı taburlarından gelen çeşitli delegelerin toplamından oluşuyordu; o taburlar da bizzat Paris, Montmartre, Belleville'in büyük mahallelerine bağlıydılar.

O halde elimizde ikiye bölünmüş bir dünya var. Bu dünyanın mantığı, politik varoluşun yeğinliğini antagonist iki kritere bağlayarak -felsefi jargonda buna aşkınsal örgütlenme denir- örgütleniyor. Legal ve temsile dayalı seçim düzeneklerini değerlendirecek olursak *lejitimist* taşra meclisi ile, Başkentteki Thiers hükümetinin ve Prusyalı subaylarca pataklandıktan sonra Parisli işçilerin gurtlağına sarılmayı hayal eden düzenli ordunun subaylarının öne çıktığını saptayabiliriz. İşte iktidar buralardaydı, üstelik yalnız kendisinin değil işgalcinin de tanıdığı tek iktidar da oydu. Oysa

direnışten, politik buluşlardan ve Fransız devrim tarihinden yana bakacak olursak 20 bölgenin Merkez Komitesinin, sendika federasyonlarının, birkaç Enternasyonal üyesinin, yerel askeri komitelerin, vb. harmanlandığı Paris işçi örgütlenmeleri olağanüstü doğurgan bir düzensizlik arz ediyordu. Hakikatte, savaşlar neticesinde kesintiye uğramış ve lime lime edilmiş bu dünyayı birarada tutan, işçilerin yönetme kapasitesinin olmadığına dair hakim kanıydı. İnsanların ezici çoğunluğu için hatta çoğu zaman işçilerin kendileri için bile Paris işçilerinin siyasallaşması anlaşılmazdır. Bu işçiler, o 1871 baharının belirsiz dünyasında “politik kapasite”nin na-mevcut özelliğiydiler [*l'inexistant propre*]. Ama burjuvalar için hâlâ hadlerinden fazla mevcuttular, en azından fiziksel olarak. “O ipsiz sapsızlardan kurtulmadığınız sürece asla finansal işlemler yapamayacaksınız” şiarıyla borsa, adeta hükümet koltuğundaydı. Gelen ilk emir görüldüğü kadarıyla kolaylıkla uygulanabilirdi: İşçilerin silahsızlandırılması, özellikle Ulusal Muhafızlar’ın mahallelere dağıtmış olduğu toplara el konulması. İşte bu girişim “18 Mart” adını –“1871 Baharının Paris”inde gözler önüne serilen o tekil günükendini bir durumun belirişinde ortaya koyan [*s'expose*] bir site haline getirecektir.

Daha net olarak, 18 Mart, Paris Komünü olarak adlandırılan (kendi kendisini böyle adlandıran) olayın ilk günüdür; Paris Komünü 18 Mart – 28 Mayıs 1871 arasında Paris’te iktidarın Cumhuriyetçi ya da Sosyalist politik militanlar ve silahlı işçi örgütlerince icra edilme-

sidir. Bu sekansın bilançosunu, onbinlerce “asi”nin Thiers hükümeti ve onun gerici Meclisinin orduları tarafından katledilmesi oluşturur.

Sahi 18 Mart olarak adlandırılan bu başlangıcın en belirgin içeriği nedir? Cevap: Siyasal kapasitenin sahasında bir işçi-oluşun belirişidir. O güne kadar sadece toplumsal bir semptom, ayaklanmaların kaba kuvveti veya teorik bir tehditti işçi-olmak.

Olup biten neydi? Thiers, General Aurelle de Paladines’e topların Ulusal Muhafızların ellerinden alınmasını emretti. Baskın özel seçilmiş müfrezelerce sabaha karşı saat üçte yapıldı. Görünüşte tam anlamıyla başarı sağlanmıştı. Duvarlarda Thiers ve bakanlarının, aşkınsal bir değerlendirmenin paradokslarını yansıtan şu bildirgeleri okunuyordu: *“İyi vatandaşlar kendilerini kötü vatandaşlardan ayırmak için devlet güçlerine yardım etsin”*. Bununla birlikte sabah saat 11’de baskın tamamen başarısızlığa uğramıştı. Yüzlerce kadın, ardından işçiler ve Ulusal Muhafızlar kendi şeflerine karşı harekete geçerek askerleri çembere aldılar. Çoğu askerlerle ahbaplık kurdu. Toplar geri alındı. General Aurelle de Paladines şaşkına döndü. Büyük bir kızıl tehlike söz konusuydu: *“Hükümet sizi ocağınızı, ailenizi, mülkünüzü savunmaya çağırıyor. Yoldan çıkmış bazı kimseler gizli şeflere inanarak Prusyalılardan kurtarılan toprakları Paris’e çeviriyorlar.”* Paladines’e göre *“sadece komünist doktrini savunan üyelerden oluşan, Paris’i yağmalayan, Fransa’yı mezara koyan bu isyankar Komitenin icabına derhal bakılmalıydı.”* Ama nafile.

Kesin bir hedefi olmamakla birlikte ayaklanma bütün şehre yayıldı. Silahlı işçi örgütleri kışlaları, kamu binalarını ve nihayetinde belediyeyi ele geçirdiler. Kızıl bayrak çekilen Belediye yeni iktidarın makamı ve simgesi oldu. Thiers gizli bir merdivenden kaçtı, Bakan Jules Favre pencereden atladı, devlet aygıtı bütünüyle Paris'ten çekildi ve Versay'a yerleşti. Paris ayaklanmaya teslim olmuştu.

Mart'ın on sekizi bir sitedir, çünkü "Paris 1871 Baharı"nın o müphem aşkınsal dünyasında olanlar bir yana, 18 Mart'ın kendisi tümüyle öngörülemez olan, tam da kendi belirişinin kuralını koymuş olan şeyden kopuşun sarsıcı başlangıcıdır. (Fakat kabul edelim ki henüz kavramdan yoksundur.) "18 Mart" aynı zamanda militan Lissagaray tarafından yazılan ve 1876'de yayımlanan o harikulade *1871 Komünü Tarihi* kitabının bölümlerinden birisinin adıdır. Söz konusu bölüm doğal olarak "18 Mart kadınları"ndan, "18 Mart insanları"ndan söz eder ve böylelikle 18 Mart'ı bir sıfat haline getirir. Onu Komünün kaderinin değiştiği an olarak saptar. Lissagaray 18 Mart'ın yol açtığı badireler sayesinde, varlığın zoruyla belirişin içkin yasalarının değiştiğini anlamıştı. Paris'in işçi halkı kendi politik dağınıklığının üstesinden geldi, hükümetin somut ve belirli bir güç kullanarak başlattığı müdahaleyi (topların ele geçirilmesi) engelledi. Böylelikle daha önce bilinmeyen bir kapasite, emsali görülmemiş bir iktidar biçiminin belirişi kendini dayatmış oldu. İşte bu şekilde "18 Mart" kendi oluşturduğu durumun bir bileşeni

olarak varlığın zoruyla belirir.

Zira beliriş kuralları açısından hükümet edebilecek bir işçi ya da halk iktidarı olamazdı. Belli belirsiz “Cumhuriyetçi” terminolojiyle konuşan militan işçilerin kendileri için de durum budur. 18 Mart akşamı Ulusal Muhafızların Merkez Komite üyeleri yasal yöneticilerinin terk ettiği şehrin tek etkin otoriteleriydi. Çoğunluğu Belediye binasına yerleşmemeleri gerektiğine ikna olmuşlardı ve *“hükümet etmek için vekaletleri olmadığını”* tekrarlıyorlardı. Bu da demek oluyor ki, bizim kavradığımız anlamdaki “sol”dan kopmaya isteksizdiler. Nitekim ancak içinde bulundukları koşullar altında bıçak kemiğe dayandığı zaman, Édouard Moreau’nun –adı sanı duyulmamış bir adam– kendilerine 19 Mart sabahı dikte ettiği üzere *“seçim düzenleme, kamu hizmetlerine atamalar yapma ve şehri gafletten koruma”* kararı aldılar. Böylelikle, *volens nolens* [isteseler de istemeseler de], parlamenter sola tüm bağılılıklarına karşın, kendileri siyasal otorite haline geldiler. Bunu yapmakla da “18 Mart”ı, 18 Mart’ın sonucu olan bir otoritenin başlangıcı olarak koydular.

O halde 18 Mart’ın kendi varoluşuna rakip olan tüm bileşenlerine kendisini dayatan bir site olduğunu anlamalıyız. O, işçi-olma’nın o belli belirsiz zemini üzerinde, kendi yeğinliğinin yepyeni bir aşkınsal değerlendirmesini adeta “zorla” talep etmektedir. “18 Mart” sitesi, bu haliyle düşünüldüğünde, ampirik olarak kitlelere işçi varoluşunun olanaksız olanağını bahşederek politik belirleş kurallarını (iktidar mantığını) alaşağı etmektedir.

Komün'ün Mantığı

Komün bir tekilliktir

Saf varlığı bakımından, site kısaca kendi bileşenlerinden biri olmuş olan çokluktur. Bu tam da 18 Mart ile örneklediğimiz şeydir. Bir dizi kader ânının karmaşık bütünü olan “18 Mart”, neticede yeni bir politik belirişin zorunluluğunu, siyasal sahnenin yepyeni bir aşkınsal değerlendirmesini dayatarak kendisini bir mantık nesnesi olarak kurmuştur.

Bununla birlikte, site yalnızca az önce kendisine attettiğim ontolojik tikelliği içinde değil, sonuçlarının mantıksal açılımları içinde de düşünülmelidir.

Zira site anlık bir figürdür. Belirdiği gibi yitip gidecektir de. Onun açabileceği, ya da kurabileceği kendine ait zamanı, asıl *süre*'si [*durée*], ancak sonradan ortaya çıkacak sonuçlarında bulunabilir. 18 Mart 1871'in coşkusu, kuşkusuz tarihin ilk işçi iktidarını kurmuştur. Fakat 10 Mayıs'ta Merkez Komite “18 Mart'ta yaptığı o güzel devrimi” korumak için “anlaşmazlıklara son vermek, kötü niyetli girişimlerin üstesinden gelmek için rekabeti, cehaleti ve basiretsizliği ortadan kaldıracığı”nı ilan etti. Bu beyhude dayılanma, esasen iki aydan beridir şehirde beliren siyasal yoğunluğun dağılımını belirlemeyi ve onu kuşatmayı hedefliyordu.

Yeri gelmişken, bir sonuç ne demektir? Bu, bir politikanın tarihte belirişinin teorisini yapabilmek için çok temel bir sorudur. Fakat elbette, bu teorinin teknik

ayrıntılarını burada atlıyorum. En basiti verili bir durumun iki terimi arasındaki neden-sonuç ilişkisine, varoluş dereceleri dolayımıyla bir değer atfetmektir. Verili bir durumda a bileşenin varoluşunun değeri p ise; aynı durumun b bileşeni de q değerini alıyorsa, bu yeğinliklerin tabiyet ilişkileri ya da düzenlerinin kesin ölçüsü uyarınca b , a 'nın sonucudur denir. Örneğin söz konusu duruma özgü varoluş yeğinliklerinin ölçeğinde q, p 'den düşükse, b 'nin a 'ya tâbi olduğu tasdiklenecektir.

Dolayısıyla şu söylenebilir: Sonuç, farklı varoluşlar arasında güçlü ya da zayıf bir ilişkidir. Demek ki, bir şeyi başka bir şeyin sonucu olarak belirleyen derece, asla bu şeylerin ele alınan durum içindeki varoluş yeğinliklerinden bağımsız değildir. Aynı şekilde, yukarıda sözünü ettiğimiz 10 Mayıs 1871 tarihli Merkez Komite bildirgesi sonuçlar üzerine bir tez gibi de okunabilir. Şunları kaydeder:

–18 Mart 1871 gününün son derece güçlü varoluş yeğiniği, o “güzel başlayan” devrim günü;

–zımnen, iki ay sonra işçiler cephesindeki siyasi disiplinin felaket düzeyindeki varoluş derecesi (“kötü niyetler”, “akamet”, “cehalet”, “basiretsizlik”);

–yürürlükteki politikanın sonuçlarına ait değerleri, kökenindeki varoluş kudreti düzeyine yükseltmeye yönelik ne yazık ki soyut kalan arzu.

Site, kendine has paradoksu kendine-aitliği olan bir çokluğun beliriş/yitişi'dir. Sitenin mantığı, sitenin teşkil ettiği o boş noktanın çevresinde varoluş yeğinliklerinin dağılımını içerir. Demek ki en baştan başlamak

gerekiyor: Sitenin kendisinin varoluş değeri nedir? Bundan sonra da sonuçlara dair neler çıkarılabileceklere bakacağız.

Site'nin ontolojisinde onun varoluş değerini önceden belirleyen hiçbir şey yoktur. Bir ortaya çıkış, ancak "algılanabilen" yerel bir beliriş olabilir (herhangi bir algı söz konusu olmadığından, bu salt bir imgeden ibarettir). Ayrıca; bir yitip gidiş, hiçbir iz bırakmayabilir. Bu arada, "hakiki" bir değişimin işaretlerini taşımakla birlikte (kendine-aitlik ve ân içinde yitip-gidiş), bir site basbayağı tüm varoluşsal önemsizliği sayesinde verili durumun alelade bir devamı da olabilir.

Örneğin, 23 Mayıs 1871 Salı günü, bütün Paris, Versay'a bağlı askerlerin elindeyken, şehrin merdivenlerinde binlerce işçi kurşunlanırken, barikat barikat dövüşen komüncülerin hiçbir siyasi ve askeri yönetim kapasitesi kalmamışken, Merkez Komite'den geriye kalanlar son bir bildirge yayınlarlar; alelacele duvarlara yapıştırıliveren bu bildirge, Lissagaray'ın de karamsar bir ironiyle ifade ettiği gibi daha ziyade "*galip tarafın bildirgesi*"ne benzemektedir. Bildirgede Versay'ın (yasal) Meclisi ile Komün'ün aynı zamanda ilga edilmesi, ordunun Paris'ten geri çekilmesi, büyük şehirlerin delegelerinden oluşacak geçici bir hükümetin kurulması ve karşılıklı af ilan edilmesi öngörülüyor. Bu hazin "Manifesto"yu nasıl değerlendirmeli? Yersizliği, densizliğiyle bile ortaya çıktığı koşulların normlarına indirgenemez. Bu manifesto, fragmanlar halinde de olsa, belli belirsiz de olsa, Komün'ün kendisinden ne

kadar emin olduğunu, yeni bir politik başlangıç yaptığına dair ne denli güçlü bir inanç taşıdığını ifade eder. Kışlalardan esen rüzgarlarla çok yakında unutulacak olan bu belgenin sitenin elemanlarından biri olarak kabul edilmesi meşrudur. Öte yandan işçi ayaklanmasının vahşice bastırılışının alacakaranlığında varoluş değeri çok zayıftır. Burada mesele, sitenin tekil gücüdür. Merkez Komite'nin bildirgesi elbette ontolojik olarak "Paris Komünü" diye adlandırılan olaysallığın ifade ettiği bütüne yerleşir. Fakat kendi başına yalnızca bir çözünme ve güçsüzlük emaresi olduğundan, gerçek bir yaratım oluşturmaksızın olayın tekilliğini durumun bileşenlerine veya onun mekanik gelişiminin en baştaki saf ve basit haline geri götürür.

Bu hususta, Julien Gracq'ın *Lettrines*'de, Komün'ün son anlarını anlattığı korkunç pasajı anımsayalım. 1981 yılında bu pasajı *Théorie du sujet* kitabımın önsözünde alıntılarıştım; bu alıntıyla, tüm felsefi çabamın, zayıf bir surette de olsa, Kültür Devrimi'nin ve Mayıs 68'in siyasal mirasçıları olan bizlerin asla "yemek kuponu dağıtıcıları" haline gelmememize katkıda bulunması temennimi dile getirmiştım.

Gracq burada Komün'ün yöneticilerinden Jules Vallès'in özyaşamöyküsünün *İsyankar* başlıklı bölümünü yeniden okumaktadır. Yaptığı yorumdan küçük bir alıntı: "*Marx, kıfayetsizliklerini açıkça gördüğü Komün yönetimi için fazlasıyla insaflı konuşuyor. Devrim aynı zamanda Trochu'ler, Gamelin'lerdir. Vallès'in açıksözlülüğü insanı afallatıyor, kuşkusuz o bildirge yayınla-*

maktan ve hamasetten başka bir şey bilmeyen yönetimi, o sıcak şarap devrimcilerini de dehşete düşürürdü bu açıksözlülük... Zira kanlı haftanın son günlerinde artık Belleville barikatlarında dövüşenler onların ayaklarının dibine tükürüyorlardı her gördüklerinde. Şayet savaşı bu denli hafife alıyorsanız iyi bir uğurda bile savaşılmaya değmez.

Son sayfaların Kral Übü'dekine benzer patetik keşmekeşini okurken insanda bir nevi şiddetli mide bulantısı yükseliyor. Komün'ün zavallı delegeşi, artık boynuna dolamaya cesaret edemediği kızıl atkısını koltuğunun altında bir gazetenin içine sıkıştırmış, mahalenin delisi gibi, petrol kralı Şarlo gibi, yolunu kaybetmiş bir köpek misali top gürültülerinin arasında bir barikattan diğerine sıçırıyor, herhangi bir şey yapmaktan aciz, dişlerini gösteren isyancılar tarafından itilip kakılıyor, kıyamet kadar yemek kuponu, mermi kuponu, yangın kuponu dağıtıyor, hınçla yakasına yapışan ve kendilerini içine düşürdüğü acınası durum içinde debelenip duran kalabalığa acıklı ve patetik biçimde yalvarıyor: "Beni rahat bırakın, lütfen... Sakin kafayla düşünmeliyim."

Kifayetsiz kahramanlığının sürgününde, bazı geceler uykusundan uyanıp, birkaç dakika içinde barikalarda postu deldirecek olan insanların durum icabı ciddiyet arzeden öfkeli bağırıışlarını duyuyor olmalıydı: "Emirler nerede? Plan nerede?"

Böylesi felaketlerin meydana gelmemesi için, sitenin ortaya çıkışındaki varoluş kudretinin, sönümlenişini de

telafi edebilmesi gerekir. Ancak varoluş değeri azami olan bir site olay olma gücüne sahiptir. İşte 18 Mart 1871'de, kadınlar önde olmak üzere Paris'in çalışan halkı, ordunun Ulusal Muhafızları silahsızlandırılmasına engel olduğunda durum kesinlikle böyleydi. Fakat Nisan ayı sonundan itibaren Komün'ün siyasal yönelimi açısından bakıldığında artık durum farklıydı.

Varoluş yeğînliği azami derecede olmayan site'lere *olgu* adını vereceğiz.

Varoluş yeğînliği azami derecede olan site'lere ise *tekillik* adını vereceğiz.

Rahatlıkla saptanabileceği gibi, Versay'ın askeri müdahalesine, sistematik olarak Komün'ün tekilliğini zedeleyen bir propaganda eşlik etmektedir; Komün derhal normal düzene döndürülmesi gereken feci olaylar zinciri olarak sunulur. Nitekim 21 Mayıs 1871 tarihinde muhafazakar *Le Siècle* gazetesinde şöyle bir ifade yer alıyor: "*Toplumsal zorluk çözüldü, ya da çözülmek üzere*". Daha iyi ifade edilemezdi. Zaten daha 21 Mart'ta, yani başkaldırdan üç gün sonra Jules Favre da, Paris'in "*kim bilir hangi kanlı ve vahşi ideali meclis hukukunun üzerinde gören üç beş çapulcunun elinde*" olduğunu yazmaktaydı. Stratejik ve taktik tercihler, durumun ortaya çıkış aşamasında, olgu ile tekillik arasında gidip gelirler, zira her zaman koşullara ilişkin bir mantık düzenine başvurulur.

Şayet bir dünya nihayet –bir site olarak– olgu ile tekillik arasına yerleşir ve orada düzenlenirse, son kararı vermek sonuçların oluşturacağı ilişkiler ağına düşecektir.

18 Mart ve Sonuçları (*ses conséquences*)

Tekillik olguya nazaran, sıradan süreklilikten daha fazla uzaklaşır, çünkü azami bir varoluş yeğînliği taşımaktadır. Eğer zayıf tekilliklerle güçlü tekillikleri birbirinden ayırt etmemiz gerekirse, bunu sönümlenmekte olan site'nin ortaya çıktığı diğer bileşenleriyle kurduğu sonuç doğurma ilişkilerine bakarak yapabiliriz.

Kısaca söylemek gerekirse: Beliriş/yitiş döneminde azami surette varolmak bir siteye tekillik kudreti [*puissance*] bahşeder. Fakat aynı zamanda azami surette *var etmek* de, bu tekilliğin tüm gücüdür.

Güçlü tekilliklere de *olay* diyeceğiz.

Bunlar tekilliklere (aşkınsal varoluş yeğînliği azami olan sitelere) uygulanan yüklemsel güçlülük/zayıflık ayrımına dair açıklamalardır. Şurası apaçık ki, bir hakikat olarak belirme çalışması bakımından, iki ay içinde kanda boğulan Paris Komünü gene de İkinci İmparatorluk'un çöktüğü ve yetmiş yıl ayakta kalacak III. Cumhuriyet'in kurulduğu 4 Eylül 1870'ten çok daha önemlidir. Fakat mesele bu olayları hayata geçiren aktörlerle ilgili değil: 4 Eylül'de de basbayağı kızıl bayrak altında toplanan işçi halk Belediye binasını işgal ederek memurlarla çatışmıştı; bunu Lissagaray gayet güzel anlatır: "Yüksek mevkileri işgal edenler, yüksek memurlar, dediğim dedik bakanlar, cengaver kapıkulları, kasıntı oda başkanları, bıyıklı generaller 4 Eylül günü ıslıklarla yuhalanarak sahneden indirilen yeteneksiz sanatçılar gibi kalabalığın önünden sıvışıp gittiler." Bir yanda kendine ait bir zamansallık oluşturmayan bir

başkaldırı; diğer yanda devleti değiştiren bir gün. 4 Eylül sonradan, özellikle mülkiyet düzenini yeniden kurma kaygısı güden burjuva politikacıları tarafından sahiplenilmiştir. Oysa Lenin'in de ideal referansı olan Komün bir yüzyıl boyunca devrimci düşünceye ilham vermiş ve henüz o kanlı hezimete uğramadan önce Marx'ın yaptığı şu meşhur değerlendirmeyi hak etmiştir: *"Komün XIX. yüzyılın toplumsal devriminin başlangıcıdır. Paris'in kaderi ne olursa olsun, bu dalga tüm dünyayı dolaşacaktır. Komün, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin işçi sınıfları tarafından kurtuluşun sihirli sözcüğü olarak tereddütsüzce alkışlandı"*.

4 Eylül 1870'in, parlamenter biçim üzerinde hem-fikir Avrupa devletlerinin genel gelişimiyle aynı çizgide yer aldığı için zayıf bir tekillik olduğunu önerelim. Komün ise bayrağını sonradan –belki tam karşı köşesinde yer alan– Ekim 1917'ye, daha kesin biçimde ise 1967 yazının Çin'ine, ya da Mayıs 1968 Fransa'sına devreden güçlü bir tekillikti. Bu yalnızca ortaya çıkışının istisnai yeğinliğinden –şiddetli ve yaratıcı bir beliriş dönemi olmasından– değil, aynı zamanda bu ortaya çıkışın, sonradan sönümlenmiş dahi olsa, kendi zamansallığı içinde ihtişamlı olduğu kadar da müphem sonuçlar doğurmuş olmasından dolayıdır.

Başlangıçlar, yeniden-başlangıçlar doğurmalarıyla ölçülmüş olurlar.

İşte bu özelliği içinde, bir tekillik kendine dışsal olan bir yoğunluk, onun yeğinliği sayesinde süregider, öyle ki varlığı garantileyen, dünyaya rastlantısal bir eklen-

tinin sadece bir tekillik değil olay olup olmayacağına—olguların ve sürekliliğin ötesinde— karar verebiliriz.

Komün Bir Olaydır

Demek ki her şey sonuçlara bağlı. Fakat şunu da saptayalım: Sonuç, bir dünyada o zamana değin var olmayan bir şey ortaya çıkardığı ölçüde güçlü bir sonuçtur. Nitekim politik kargaşanın merkezine adı sanı duyulmamış, devrim uzmanlarının da, maalesef sonradan işe yaramaz lafazanlıklarıyla Komün'ün içinde kalabalık eden ip kaçkını "48'lilerin" de tanımadığı işçileri sokuşturuveren 18 Mart 1871 günü de böyledir. 18 Mart ayaklanmasının doğrudan muhatap alınabilecek tek örgütlenmesi olan Merkez Komite'nin 19 Mart tarihli ilk beyanatına bir bakalım: *"Paris ve Fransa bugün itibarıyla tüm sonuçlarıyla alkışlanacak yeni bir Cumhuriyet'in, işgaller ve iç savaşlar devrini sonsuza dek kapatacak tek hükümetin temelini atsın."* Bu tarihte emsali görülmemiş bu kararı kimler imzalıyor? Yirmi kişi, dörtte üçü işçi ve yalnızca koşulların biraraya getirdiği, adlarını koyduğu insanlar bunlar. Resmi makamlar istedikleri kadar sorsunlar *"bu komitenin üyeleri kimlerdir, komünistler mi, Bonapartistler mi, Prusya yanlıları mı?"* diye. Çoktan "dış mihraklar" terimi kullanılamaz hale gelmiştir. Gerçekte, olayın sonucu, eski siyasa içinde var-olmayan işçileri geçici olarak azami düzeyde siyasal bir varoluşa taşımış olmasıdır.

Dolayısıyla, verili durumda tam da var-olmayanı varoluşa taşımış olması sonucu bakımından, bunun

güçlü bir tekillik olduğunu söyleyeceğiz.

Biraz daha soyut bir biçimde, şu tanıımı ortaya koyacağız: *Site (kendine-aitliğe duçar olmuş çokluk) bir tekilliktir (varoluş yeğinliği istediği kadar anlık ve söniümlenmeye yüz tutmuş olsun gene de azamidir), bu sitenin (azami) yeğinliğinin bir sonucunun varoluş değeri verili durumda sıfır iken olayla birlikte pozitif bir değer almışsa, onun güçlü bir tekillik ya da bir olay olduğunu söyleyeceğiz.*

Böylece, esas olarak söylediğim: *Olay, kendi (azami) varoluş yeğinliğinin azami ölçüde doğru sonucudur, yani var-olmayışın varoluş kazanmasıdır.*

Elbette, burada şiddetli bir paradoks var. Çünkü bir içirme azami ölçüde doğruysa ve kendisinden önceki de öyle idiyse, onun sonucu da öyle olmalıdır; dolayısıyla şu savunulamayacak görünen sonuca varınız ki, bir olayın etkisi altında, bir sitenin var-olmayan niteliği mutlak olarak var olmaya gelir.

Ve nitekim: Merkez Komitenin meçhul kahramanları, dünün dünyasının var-olmayışları, siyasal olarak belirdikleri gün itibariyle mutlak bir varoluşa geldiler. Paris halkı onların beyanatlarına uydu, onları kamu binalarına yerleşmeleri için cesaretlendirdi, onların düzenledikleri seçimlere katıldı.

Bu paradoksu üç aşamada analiz edelim. Öncelikle, var-olmayıştan mutlak varoluşa bu dünyevi belirişin altüst olma ilkesi, kaybolan bir ilkedir. Olay, kendi gücünü bu varoluşsal dönüşüm içinde tüketmektedir. 18 Mart 1871, olaysal çokluk olarak en ufak bir istikrara

sahip değildir.

İkinci olarak, eğer bir sitenin var-olmayış özelliği, belirli düzeni içinde nihai olarak azami yeğînliğe erişiyorsa, bu ancak yitip gidenin yerine geçerek olabilir; azamiliği ise bu dünya içinde olayın kendisinin yaşamasının işaretidir. Var-olmayanın “ebedi” varoluşu yitip giden olayın dünyada kalan izi yahut sözüdür. Komün’ün, yani dünya tarihinin ilk işçi iktidarının bildirgeleri tarihsel varlıklardır; bu varlıkların mutlaklığı dünya üzerinde yepyeni bir politik belirli düzeninin ortaya çıktığını ve o zamana kadarki dünyanın mantığını dönüştürdüğünü gözler önüne sermektedir. Var-olmayanın varoluşu, belirliğin gizli kalan varlık tarafından alaşağı edilmesini sergiler. Bu, varlığın paradokslarından birinin mantıksal çerçevesidir. Varlık-bilimsel bir muammadır.

Yıkım

Son olarak, bir var-olmayış, varoluş neredeyse oraya dönüp gelmelidir. Dünyanın düzeni, verili duruma ait bir mantık kuralının yıkımını gerektirecek denli alaşağı edilmemiştir. Her durumun en azından bir var-olmayanı vardır. Bu var-olmayış mutlak varoluşa yükseldiğinde, kuralın muhafaza edilebilmesi ve neticede belirle tutarlı kalabilmesi için sitenin bir diğer bileşeninin varolmaktan çıkması gerekir.

1896’da, Lissagaray *1871 Komünü’nün Tarihi*’ne bir sonuç bölümü ekler. Burada iki gözlem yapmaktadır. İlki, 1871 işçilerinin katillerinin, muhafazakarların

hâlâ yerli yerinde olduklarıdır. Parlamentarizmin de yardımıyla, hatta “*demokrat maskesi altında girişimlerini kolaylaştıran birkaç burjuva yaygarası*” tarafından daha da güçlendirilmişlerdir. İkincisi ise, halkın artık kendi gücünü oluşturmuş olmasıdır: “Üç kez [1792’de, 1848’de ve 1870’te] Fransız proletaryası başkaları için Cumhuriyet kurdu; artık kendisinininkini kuracak olgunluğa erişti”. Başka bir deyişle, 18 Mart 1871’de başgösteren Komün-olayı kuşkusuz hakim politikacı grubunu ortadan kaldırma sonucunu doğurmamıştır; fakat daha önemli bir şeyi yıkıma uğratmıştır: İşçilerin ve halkın politik tabiyetlerini. Yıkıma uğratılan öznel düzeydeki özgüvensizliktir. “Ah!” diye haykırıyor Lissagaray, “*köy ve kentlerdeki emekçiler yetkinliklerinden kuşku duymuyorlar*”. İşçilerin politik varoluşunun mutlaklaşması –var-olmayışın varoluşu– ezilmiş ve bastırılmış olsa da, temel bir tabiyet formunun zorunluluğunu yıkıma uğratmıştır: İşçilerin olası siyasallıklarını burjuvaların politik ayak oyunlarına (sola) tevdi eden zorunluluğu. Komün tüm gerçek olaylar gibi, bir olanağı gerçekleştirmedi. o olanağı yarattı. Bu olanak, basitçe ifade edilecek olursa, bağımsız bir *proleter politikadır*.

Bu olanağın sola tabiyetinin bir yüzyıl sonra tekrar onarılmış olması başka bir hikayedir, tarihin farklı hakikatlerce kat edilen başka bir sekansıdır. Yalnız şu da var ki, bir var-olmayanın bulunduğu yerde, bu var-olmayışı meşru kılanın yıkımı meydana gelmiştir. XX. yüzyılın başında artık ölmüş olan –yeni yüzyıl henüz

farkında olmasa bile– işçilerin siyasi bilinci değil, toplumsal sınıfların doğasına ve mülk sahipleriyle zenginlerin hem devleti hem de toplumu yönetmeye yazgılı olduklarına dair binlerce yıllık önyargıdır. İşte Paris Komünü'nün varoluş-üstünlüğünün [*surexistence*] görünüşteki ölümüne karşın geleceğe yönelik olarak başardığı da bu önyargıların yıkımıdır.

Burada aşkınsal bir şiarla karşı karşıyayız: Bir olayın sonuçlarına bağlı olarak, eğer hiç hükmünde olan, her şey hükmüne gelebiliyorsa, belirişe ait yerleşik bir veri yıkıma uğramış demektir. Dünyanın tutarlılığına dayanak teşkil edenin kendisi hiçe indirgenmiştir; öyle ki, şayet varolanların aşkınsal endekslemesini dünyanın (mantıksal) temeli olarak kabul edersek, sözcüklerin hakkını vererek şu sözleri tekrar söyleyebiliriz: “Dünya temelden değişecek”.

Dünya, varlığa ait bir paradoksun mutlaklaşan sonuçlarından derinlemesine etkilendiğinde, geleneksel değerlendirmelerin yerel yıkımıyla tehdit edilen tüm beliriş, neyin varolduğu ve neyin varolmadığına dair yeni bir dağılım yapmak zorunda kalır.

Varlığın kendi belirişi üzerine uyguladığı bu baskıyla bir dünyanın başına gelecek olan şey, –varoluş ve yıkımı bir araya getiren– diğer bir dünya olasılığından başka bir şey değildir.

Sonuç olarak

Bence bu diğer dünya Komün'de bulunmaktadır, fakat benim onun *ilk* varoluşu olarak adlandırdığım parti-

devlet ve atıfta bulunduğu işçi toplumundan bambaşka bir yerdedir. Bu dünya, Komün'ün şu saptamasında bulunmaktadır. Siyasal kopuşlar, daima öznel bir kapasite ile bu kapasitenin –devletten tümüyle bağımsız olarak– örgütlenmesinin doğurabileceği sonuçların kombinasyonudur.

Böyle bir kopuşun her koşulda, bu terime verdiğim biçimsel anlamıyla “sol”dan bir kopuş olduğunu söylemek de önemlidir. Bu aynı zamanda bugün için temsili siyasetten hatta biraz daha provakatif konuşacak olursak “demokrasiden” kopmak anlamına geliyor.

Bir siyasal kapasitenin sonuçlarının zorunlu olarak iktidar ve devlet yönetimi ile ilgili olduğu, Komün'ün ilk bilançosudur; fakat bizi ilgilendiren bu değil. Bizim meselemiz daha ziyade bu ilk bilançonun öncesine (Lenin'den öncesine de diyebiliriz); her ne kadar hezimete uğramışsa da Komün'de henüz canlı olan şeye geri dönmektir. Bir *bildirge* aynı zamanda *sonuçlara ilişkin bir karar* ise burada yeni bir siyaset beliriyor demektir. Asla unutmamak gerekir ki, hiçe sayılanlar kendi siyasal belirlişlerinin yükünü ancak yeni bir disiplin bileşeninde üstlenebilirler – bu da düşüncenin pratik bir disiplindir. Lenin'in anladığı anlamda Parti de kuşkusuz böyle bir disiplinin icadını temsil etmekteydi, fakat neticede bu disiplin devlete dönüşmek zorunda kalmıştır. Bugünün görevi ise devletin pençelerinden kurtulmuş, *baştanbaşa* siyasal bir disiplinin yaratılmasıdır.

IV

KOMÜNİZM İDEASI

Bugün amacım ikna edici olduğunu umduğum bazı sebeplerle Komünizm İdeası olarak adlandırdığım kavramsal işlemi tanımlamak. Onu “komünizm İdeası” olarak adlandıracam. Hiç şüphesiz bu, inşa sürecinin en hassas kısmı, aynı zamanda sürecin tümünü kuşatan en genel olanıdır. İdeanın sadece siyasi hakikatler bakımından değil (bu durumda komünizm İdeası söz konusudur) başka herhangi bir hakikat bakımından da ne olduğunu tanımlamayı içerir. Bu anlamda *İdea*, Platon’un bize *eidos* ya da *idea* veya çok daha kesin söylemek gerekirse İyi İdeası üzerinden aktarmaya çalıştıklarının çağdaş biçimde yeniden ele alınması anlamına gelir. Komünizm İdeasını olabildiğince açık ifade edebilmek için bu genel bağlamın¹ çok büyük bir kısmını üstü kapalı geçeceğim.

“Komünizm İdeası”nın işlemesi için üç temel bileşen gerekmektedir: Siyasal bileşen, tarihsel bileşen ve öznel bileşen.

Öncelikle siyasal bileşenden başlayalım. Burada

¹İdea motifi eserlerimde giderek daha fazla ortaya çıkıyor. Hiç şüphesiz 80’lı yılların sonunda İdeanın ne olduğu üzerine yeniden düşünen “Çokluk Platonculuğu” olarak adlandıracam girişimin eseri olan *Manifeste pour la philosophie* kitabımdan beri zaten yazılarımda rastlana bir kavram. Bu düşünme *Logiques des Mondes* kitabında bir buyruk halini alıyor. Bize İdeasız yaşamamızı buyura çağdaş demokratik materyalist düsturun aksine “doğru yaşam” bir İdeaya göre yaşamak olarak düşünülüyor. *Seconde Manifeste pour la Philosophie* kitabında İdea mantığımı daha yakından inceliyorum. Burada İdealaştırma mefhumu, yani İdeanın işlemesel, edimsel değeri devreye giriyor. Tüm bunlar Platon’un yenilenmiş bir kullanımından yana çok-biçimli bir angajmanı içeriyor. İki yıldan beri “Pour aujourd’hui: Platon” [Bugün için: Platon!] başlıklı bir seminer veriyorum; “La vie de Platon” [Platon’un Hayatı] adlı bir film projem var ve 2010’da tamamlayarak yayımlayabileceğimi umduğum Platon’un *Devlet*’inin tamamının *Du Commun(isme)* alt başlıklı yeni bir çevirisini yapıyorum (ben buna “hiper-çeviri” [*hypertraduction*] adını veriyorum ve 9 kısımdan oluşan yeni bir bölümleme öneriyorum).

benim bir hakikat, politik bir hakikat olarak adlandırdığım şey söz konusudur. Kültür Devrimi (eğer şimdiye değin politik bir hakikat olduysa bu odur) analizimi okuyan İngiliz *Observer* gazetesinden bir yorumcu Çin tarihindeki bu döneme ilişkin sadece olumlu değerlendirmeler yaptığını düşünmüş. Kendisi için elbette uğursuz ve ölümcül bir kaos dönemiydi bu. İdeokrasinin despotizmi (*le despotisme de l'idéocratie*) ile girilen her nevi suç ortaklığına karşı bizi [*Observer* okuyucularını] “aşılacağı” için İngiliz ampirist geleneğini kutluyordu. Nihayetinde günümüzün dünyasına hakim olan “İdeasız yaşa” buyruğuydu, kutladığı. Onu memnun etmek için ben de her şeye rağmen politik bir hakikati tamamen ampirik biçimde tanımlayabileceğimizi söyleyerek başlayacağım: Yeni bir pratiğin ve kolektif bir özgürleşme düşüncesinin belirdiği, varolduğu ve ortadan yok olduğu tarihsel açıdan somut, belirli bazı sekanslar vardır.¹ Örnek vermek gerekirse: Fransız Devrimi 1792 ile 1794 arasında, Çin Halk Savaşı 1927 ile 1949 arasında, Rusya’daki Bolşevizm 1902 ile 1917 arasında ve –ne yazık ki *Observer*’ın pek hoşuna gitmeyen, neyse ki diğerleri gibi bunu da sevmek zorunda değil– Büyük Proleter Kültür Devrimi

¹Politikanın içkin olarak yokolmaya yazgılı sekanslar halindeki ender varoluşu Sylvain Lazarus’un *L’anthropologie du Nom* kitabında güçlü biçimde temellendirilmiştir. Lazarus bu sekansları verili bir politika ile bu politikanın düşüncesi arasındaki ilişki tipine göre tanımlanan “politikanın tarihsel kipleri” olarak adlandırır. Benimse hakikat prosedürü olarak adlandırdığım görünüşte oldukça farklı bir şey (olay ve türeyimsel [*générative*] kavramları Lazarus’un düşüncesinde yoktur). *Logique des Mondes* kitabında, benim felsefi çabamın niçin her şeye rağmen politikadan hareket eden bir politika düşüncesi olan Lazarus’unkiyle uyum içinde olduğunu açıklamaya çalıştım. Burada şunu belirtmekle yetineyim, Lazarus için de kiplerin tarihlendirilmesi son derece önemlidir.

1965 ile 1968 arasında, bu türden sekansları oluşturmuştur. Biçimsel yani felsefi açıdan burada bir hakikatten, *L'Être et L'événement* kitabımdan beri hakikate verdiğim anlamıyla bir hakikat prosedüründen bahsediyorum. Bu konuyu biraz ileride tekrar ele alacağım. Bütün hakikat prosedürlerinin, o hakikatin Öznesini de belirlediklerini belirtelim. Ampirik düzeyde dahi bireye indirgenemeyen bir Öznedir burada söz konusu olan.

Tarihsel bileşene gelirsek; siyasal olayların tarihlemelerinin de gösterdiği gibi insanlığın genel devinimi içinde hakikat prosedürlerinin yerel, uzamsal, zamansal ve antropolojik dayanakları vardır. “Fransız”, “Çinli” gibi sıfatlar bu yerelleştirmelerin ampirik göstergeleridir. Sylvain Lazarus’un (a.g.e., önceki dipnotta açıkladığımız) niçin basitçe “kipler”den değil de “politikânın tarihsel kipleri”nden söz ettiğini aydınlatır bu ampirik göstergeler. Hakikatin tarihsel bir boyutu vardır, bu hakikat neticede evrensel (“evrensel”i *Êtik* ile *Saint Paul ou la fondation de l’universalisme* kitaplarımdaki anlamıyla kullanıyorum) ya da sonsuz olsa bile (“sonsuz”u *Logiques des Monde* ya da *Second manifeste pour la philosophie* kitaplarımda kullandığım anlamda kullanıyorum). Hakikatin belirli bir tipinde farklı hakikatler arasındaki ilişkileri barındıran tarihsel kayıtlar vardır, bu tarihsel kayıtlar akıştan ayırt edilen farklı noktalar olarak insanoğlunun genel zamanının içine yerleşmişlerdir. Her şey bir tarafa, bir hakikatin kendisinden önce yaratılmış diğer hakikatler üzerinde geriye dönük etkileri vardır. Tüm bunlarsa hakikatlerin

bir zamanaşırı geçerlilikleri olmasını gerektirir.

Son olarak öznel bileşeni ele alacağım. Basitçe bir hayvan türü olarak tanımlayabileceğimiz ve Özneden net biçimde ayırt ettiğimiz bireyin bir siyasal hakikat prosedürünün parçası olma ya da kısaca söylemek gerekirse bu hakikatin militanı olmaya karar verme¹ olanağı vardır. *Logiques des Monde* kitabımda ve daha yalın biçimde *Second manifeste pour la philosophie*'de bu kararı bir nevi *bünyelerin iç içe geçmesi* [*incorporation*] olarak tanımlıyorum: Bireyin bünyesi ve beraberinde getirdiği duyguları, düşünceleri, etkin potansiyelleri, vs. başka bir bünyenin, verili bir dünyada kendi devinimi içinde bulunan bir hakikatin, bir hakikat-bünyesinin maddi varoluşunun bileşenleri haline gelirler. İşte bu tam da bireyin kendisine bireysellik (ya da hayvansallık, aynı şey) tarafından dayatılan (bencillik, rekabet, bitimlilik gibi...) sınırları aşabileceği andır. Birey bu sınırları, bir yandan tamamen kendisi olarak kalırken, diğer yandan bünyelerin iç içe geçmesi sayesinde yeni Öznenin etkin bir parçası haline geldiği ölçüde aşabilir. Ben bu kararı, bu iradeyi özneleşme¹ olarak adlandırıyorum. Daha genel anlamıyla söyleyecek olursak, özneleşme daima bir bireyin kendi yaşamsal varoluşu ve bu varoluşun yerleştiği dünya itibarıyla bir hakikatin yerini sabitleme hareketidir.

“İdea” olarak adlandırdığım şey, az önce bahsettiğim

¹ İdeanın bireysel bir angajmanı içerdiği karar, tercih ya da istenç (*the Will*) vechesi Peter Hallward'ın çalışmalarında git gide daha sık göze çarpmaktadır. Bu nedenle de söz konusu özelliklerin en görünür oldukları Fransız ve Haiti devrimlerine bu çalışmalarda git gide daha sık gönderme yapılıyor olması anlamlıdır.

o üç temel bileşenin (hakikat prosedürü, tarihsel aidiyet, bireysel özneleşme) soyut bütünlüğüdür. İdeanın doğrudan biçimsel bir tanımlamasını yapmak gerekirse; İdea bir hakikat prosedürünün tekilliği ile bir tarih tasavvuru arasındaki ilişkinin özneleşmesidir, diyebiliriz.

Bizi ilgilendiren durumda ise bir İdea bir birey için, kendisinin tekil bir siyasal sürece katılımının (hakikat-bünyesine dahil oluşunun) aynı zamanda bir yanıyla tarihsel bir karar olduğunu anlama olanağıdır. Birey, İdea ile yeni bir Öznenin bileşeni olarak Tarih(in) hareketine katılır. “Komünizm” sözcüğü yaklaşık iki yüzyıl boyunca (Babeuf’ün “Eşitlerin Ortaklığı” kavramından 1980’lere değin) özgürleşme siyasetlerinin ya da devrimci siyasetin en önemli İdeasının adı oldu. Komünist olmak şüphesiz bir ülkedeki bir Komünist Parti’nin militanı olmaktı. Ancak komünist bir partinin militanı olmak, aynı zamanda bütün bir insanlığın Tarihsel yöneliminin milyonlarca aktöründen biri olmaktı. Özneleşme, Komünizm İdeasının bileşenlerinde kısmi aidiyeti politik prosedüre ve insanlığın kolektif özgürleşmesine doğru yürüyüşün uçsuz bucaksız simgesel alanına bağlıyordu. Bir pazar yerinde bildiri dağıtmak aynı zamanda tarih sahnesine çıkmak demektir.

Böylece “komünizm” kelimesinin neden yalnızca politik bir anlamı olamayacağını anlıyoruz: Komünizm, özneleşmesini desteklediği bir bireyin siyasal prose-

¹ 1982’de yayımlanan *Théorie du Sujet* kitabında, özneleşme ve öznel süreç kavramları temel bir rol oynamaktadır. Bu da benim, Bruno Bosteels’in de çalışmalarında (kitabın kayda değer bir yorum eşliğinde yakında yayımlanacak olan İngilizce çevirisi de dâhil olmak üzere) savunduğu gibi, bu kitabın bazı diyalektik sergilerine yavaş yavaş geri dönmeye başladığının bir işareti sayılabilir.

dürünü başka bir şeye bağlar. Komünizm salt tarihsel bir kelime hiç olamaz. Zira etkin politik prosedür olmadan Tarih boş bir simgesellikten ibarettir. Kaldı ki bizler bu etkin politik prosedürün olumsuzluğa indirgenemeyen bir parçayı barındırdığını da biliriz. Nihayetinde sadece öznel ya da ideolojik bir kelime de olamaz komünizm. Çünkü özneleşme Siyaset ile Tarih “arasında”, tekilik ile bu tekilliğin simgesel bir bütünlüğe yansıtılması arasında gerçekleşir. Bu maddi bileşenler, simgeselleştirmeler olmaksızın, özneleşme bir karar rejiminde ortaya çıkamaz. “Komünizm” sözcüğü bir İdea statüsüne sahiptir yani farklı bünyelerin iç içe geçmesinden, dolayısıyla da politik özneleşmeden hareket ederek politikanın, tarihin, ideolojinin sentezine işaret eder. İşte bu nedenle “komünizm”i bir kavramdan ziyade bir işleyiş [*opération*] olarak anlamalıyız. Komünist İdea bireyin sınırlarından ve politik prosedürden başka hiçbir yerde değildir. Komünist İdea, *hireyin* politik-Özne-oluşunu teşkil eden şeydir ve aynı zamanda bu özne-oluşun tarihe yansıtılmasıdır.

Arkadaşım Slavoj Žižek¹ gibi spekülative alanlarda dolaştığımın farkındayım. Bana kalırsa, genel olarak İdeanın işleyişini özelde de Komünist İdeayı, Lacan’ın

¹Slavoj Žižek muhtemelen bugün bir yandan Lacan’ın katkılarını olabildiğince yakından izlerken, diğer yandan da Komünizm İdeasının geri dönüşünü sebat ve kuvvetle savunabilen tek düşünür. Onun asıl ustası, Bütünlük motifinden azade yepyeni bir yorumunu sunduğu Hegel’dir. Diyebiliriz ki, bugün felsefi olarak Komünizm İdeasını kurtarmanın iki yolu vardır: İlki Hegel’i reddetmektir, ki bu hem zor bir süreçtir hem de Hegel’in metinlerinin tekrar tekrar incelenmesini gerektirir (ben bunu yapıyorum), ikincisi ise farklı, hiç duyulmamış yeni bir Hegel önermektir, ki bu da Žižek’in Lacan’ı kullanarak yaptığı şeydir (Lacan, Žižek’in dediğine bakılırsa önceleri açıkça, sonraları ise gizliden gizliye mükemmel bir Hegelci olmuştur).

ortaya koyduğu Öznenin üç mertebesi düzeyinde şekillendirmek oldukça aydınlatıcı olur: Gerçek, imgesel ve simgesel. Öncelikle hakikat prosedürünün kendisinin İdeanın tutunduğu gerçek olduğunu ortaya koyalım. Daha sonra Tarihin simgesel varoluştan başka bir şey olmadığında anlaşılm. Sonuçta tarih kendi kendine beliremezdi; zira belirebilmek için bir dünyaya ait olması gerekir. Oysa tarih insanların oluşunun [*devenir*] varsayılan bütünlüğü olarak onu etkin varoluşa yerleştirecek bir dünyaya sahip değildir. Tarih iş işten geçtikten sonra kurulan anlatısal bir yapıdır. Son olarak, gerçek'i Tarihin simgeseli içine yansıtan özneleşmenin ancak imgesel olabileceğini teslim etmeliyiz; şu önemli sebepten dolayı: Çünkü hiçbir gerçek olduğu haliyle simgeselleştirilemez. Gerçek, belirli bir dünyada ve az sonra anlatacağım çok özel koşullar altında varolur. Gerçek, Lacan'ın da defalarca tekrar ettiği gibi simgeleştirilemez olandır. O halde bir hakikat prosedürünün gerçek'i Tarihin simgesel anlatısı içerisinde "*gerçekten*" yansıtılamaz. Sadece imgesel olarak yapabiliriz bunu; ki bunun da yararsız, olumsuz veya etkisiz olduğu söylenemez. Tam aksine birey, "Özne olarak"¹ devamlılığının kaynağını bir İdeanın işleyişinde bulur. O halde şunu savunabiliriz: İdea, hakikati kurmaca bir yapı içerisinde sergiler. Söz konusu hakikat, bir siyasal

¹ "Özne olarak" yaşamak iki anlamda kullanılıyor: ilki Aristoteles'te geçen "Ölümsüz olarak yaşamak"taki gibi bir anlamdır. "Olarak" burada "sanki öyleymiş gibi" anlamı taşımaktadır. İkincisi ise topolojik bir anlamdır: bünyelerin iç içe geçmesi, bireyin bir hakikatin özne-bünyesi "içinde" yaşadığı anlamına gelmektedir. Bu ayrımlar *Logique des Mondes*'in sonuç bölümünde bulunan hakikat-bünyesi kuramı ile aydınlığa kavuşturulmuştur. Bu canalcı bir sonuç bölümüdür, fakat itiraf etmeliyim ki henüz biraz yoğun ve kabataslakdır.

özgürleşme sekansı olduğu zaman işler halde olan idea Komünist İdea'dır. Bu durumda Tarihin sembolik düzeni içerisinde bu sekansı (dolayısıyla bu sekansın militanlarını da) "komünizm" in açığa çıkardığını söyleyeceğim. Diğer bir deyişle, Komünist İdea, imgesel bir işleyiştir; bireysel bir özneleşmenin, siyasal gerçek' (in) bir parçasını Tarihin simgesel anlatımı içerisine yansıtmadır. Bu manada İdea'nın (herkesin beklediği gibi!) ideolojik olduğunu söylemek de makul olur.¹

Bugün "komünist" ifadesinin artık bir politikayı nitelemek için kullanılamayacağını anlamak çok önemli. Gerçek ile İdea arasındaki bu kısa devre "Komünist Parti", ya da—"Sosyalist Devlet" in titizlikle kaçınmaya çalıştığı—"Komünist Devlet" gibi öyle çapraşık ifadelere yol açtı ki, yanlış formüle edildiklerini anlamak için kâh trajik kâh epik deneyimlerle dolu yüzyılı aşkın bir zaman geçmesi gerekti. Bu kısa devrede Marksizmin Hegelci kökenlerinin uzun vadeli etkilerini görebiliriz. Hegel'e göre politikanın tarihsel olarak ortaya konması imgesel bir özneleşme değil biz-zat gerçek idi. Zira, Hegel'in tasarladığı biçimiyle temel diyalektik aksiyom "Hakikat, kendisinin oluş sürecidir" ya da aynı anlama çıkan "Zaman, kavramın orada-oluşudur" aksiyomudur. Buna göre, Hegel'in bıraktığı spekülâtif miras uyarınca, devrimci siyasal sekansların ya da birbirinden kopuk kolektif özgürleşme hareketlerinin "komünizm" adı altında tarihe

¹ Aslına bakılırsa, kullanıla kullanıla çok yıpranmış şu "ideoloji" sözcüğünü doğru anlayabilmek için, en iyisi onun kökenine sadık kalmaktır: İdea ile ilgili olana "ideolojik" denir.

geçmesi, onların Tarih'in yönüne göre ilerlemekten ibaret olan hakikatlerini açığa çıkarmaktadır. Hakikatlerin içten içe tarihin anlamına tabi kılınması, komünist politikaların, komünist partilerin ve komünist militanların "hakikat"inden söz edilebilmesini mümkün kılar. Ancak görünen o ki bugün bu sıfatları kullanmaktan sakınmalıyız. Bunun üstesinden gelmek için birçok kereler Tarihin var olmadığını açıklamak zorunda kaldım. Bu da benim hakikatleri kavrayışımınla uyuşmaktadır; ben hakikatlerin hiçbir belirli anlamı olmadığını, özellikle Tarihe bağlı bir anlamı olmadığını savunuyorum. Bugün bu yargıyı açıkça ortaya koymak isterim. Şüphesiz Tarihte gerçek yoktur, o halde tarihin varolamayacağı da doğrudur, aşkınsal olarak doğrudur. Dünyalar arasındaki süreksizlik belirişin, yani varoluşun yasasıdır. Fakat, örgütlü siyasal eylemin gerçek koşulları altında *var* olan şey komünist İdeadır, entelektüel özneleşmeye bağlı olan o işleyiştir. Bu işleyiş aynı zamanda bireysel düzeyde gerçek, simgesel ve ideolojik olanı bütünleştirir. Bu İdeayı her türlü niteleyici kullanımdan yalıtarak yeniden kurmalıyız. İdeayı kurtarmalı ve aynı zamanda gerçeği de İdea ile her türlü dolaysız kaynaşmadan özgürleştirmeliyiz. Nihayetinde komünist olduklarını söylemenin absürd kaçacağı politik sekanlar, bireylerin Özne-oluşunu sağlayan potansiyel bir güç olarak, Komünist İdea tarafından geri kazanılabilir. O halde İdeayı üçlü işleyişi –*gerçek-politika, simgesel-tarih, imgesel-ideoloji*– içersinde tanımlamak için hakikatlerden, politik gerçekten başlamak gerekiyor.

Yeri gelmişken kullandığım kavramlarla ilgili soyut ve yalın birkaç hatırlatma yapmak isterim.

Bedenlerin ve dillerin [*langages*] özel durumlara mahsus biçimde normal düzenlenişlerinden kopuşunu (*L'être et L'événement* (1988) veya *Manifeste pour la philosophie* (1989) kitaplarıma başvurulabilir) özel bir dünyada beliren koşullarını (daha ziyade *Logiques des mondes* (2006) ya da *Seconde manifeste pour la philosophie* (2009) kitaplarıma başvurulabilir) “olay” olarak adlandırıyorum. Burada önemli olan bir “olay”ın, duruma içkin veyahut dünyanın aşkınsal kurallarına bağlı bir olasılığın gerçekleşmesi olmadığını anlamaktır. Olay yeni olasılıkların yaratılmasıdır. Sadece olası hedefler katında değil, aynı zamanda olası olanların olasılığı düzeyinde bulunur. Olayın, söz konusu durum ya da dünya nazarında, o durumun bileşiminin katı bakış açısı ya da o dünyanın yasallığı bakımından olanaksız olanın olasılığını açtığı da söylenebilir. Burada Lacan’da gerçek=imkansız denklemini hatırlayacak olursak ona içkin *gerçek* boyutunu anında görebiliriz. Aynı şekilde olaya, gerçeğin kendi kendisinin muhtemel geleceği olarak vuku bulmasıdır denilebilir.

Olası olanların olasılığını açıkça sınırlayan kısıtlayıcı ağ sistemlerini [*système des contreints*], “Devlet” [*Etat*] ya da “durumun durması” [*état de la situation*] şeklinde adlandırıyorum. Aynı zamanda Devlet’in verili bir durumu gerektirdiğini ve mümkün olanla olmayan üzerine yaptığı biçimsel belirlemeyle, o verili durumun kendine has olanaksızını tanımladığını söyleyeceğim.

Devlet daima olasılığın sınırlandırılmasıdır, Olay ise olasılığın sonsuzlaştırılmasıdır. Örneğin bugün devleti oluşturan olası politikalar nelerdir? Tabii ki kapitalist ekonomi, anayasal devlet biçimi, mülkiyet ve miras, ordu, polis, ...vb. hakkındaki kanunlardır. Bütün bu düzenekler sayesinde, tek ortak amaçları komünizmin İdeasının bir olasılığa işaret etmesini önlemek olan –tabii ki Althusser’in bahsettiği “Devlet’in ideolojik aygıtları”da dahil olmak üzere– bütün bu aygıtlar sayesinde, Devlet’in nasıl zor kullanarak örgütlendiğini ve gücü elinde tuttuğunu, olası olan ile olmayan arasındaki ayrımı nasıl belirlediğini görebiliriz. Buradan açıkça şu sonuç çıkıyor: Olay ancak devletin iktidarından sıyrılarak meydana gelebilir.

“Hakikat prosedürü” veya “hakikat” olarak adlandırdığım şey, bir olayın sonuçlarının bir durumda (bir dünyada) biteviye düzenlenişidir. Şunu da hemen belirtmeliyim ki hakikatin olaysal kökenini teşkil eden temel rastlantısallık da o “hakikate” aittir. Devlet’in varoluşunun sonuçlarını “olgular” olarak adlandırıyorum. Bütünsel olarak zorunluluğun daima Devlet’in tarafında olduğunu belirtelim. O halde bir hakikatin sadece olgulardan oluşamayacağı görülüyor. Bir hakikatin olgusal olmayan kısmı onun yöneliminden ileri gelir bunu da öznel olarak adlandıracağız. Yine şunu söyleyebiliriz ki bir hakikatin maddi “bedeni”, söz konusu hakikat öznel biçimde yönlendirildiği zaman müstesna bir beden olur. Çekinmeden dini bir metafor kullanacak olursak; hakikatin-bünyesi ondaki olgulara

indirgenemeyen şeyler bakımından, kutsal-beden* gibidir. Hatta bu bedenin çok sayıda bireyin örgütlendiği kolektif yeni bir politika Öznesi olarak siyasal hakikatin yaratılmasına katıldığını söyleyeceğim. Bu yaratımın etkin olduğu dünyanın bu Durumu'na [*Etat du monde*] ilişkin olarak tarihsel olgulardan söz edeceğim. Bu haliyle tarihsel olgulardan oluşan tarih hiçbir şekilde Devlet'in iktidarından sıyrılmaz. Tarih ne öznel ne de şanlıdır. Daha ziyade Tarihin, Devlet'in tarihi olduğu söylenebilir.¹

O halde artık komünizm İdeası'yla ilgili konumuza geri dönebiliriz. Eğer İdea bir birey için tikel, gerçek bir hakikatin imgesel olarak tarihin simgesel hareketine yansıtıldığı öznel işleyiş ise; o halde İdeanın, hakikati sanki bir olguymuşçasına sunduğunu da söyleyebiliriz. Veyahut İdeanın bazı olguları hakikatin gerçek'inin simgeleri olarak sunduğu da söylenebilir. İşte böylece komünizm İdeası, devrimci politikanın ve o politikayı güden partilerin, zorunlu sonucu komünizme varmak olan bir Tarih tasavvuruna yerleşmelerini sağladı. Hatta "sosyalizmin anavatanı"ndan bile söz edilir oldu; ki aslında oldukça temelsiz olan bu ifade, olası olanın yoğun ve yekpare bir iktidar kütlesi marifetiyle yaratıl-

*Hıristiyan teolojide kutsal-beden iki anlamı, Aziz Pavlus'un tanımladığı Hıristiyan Kiliseyi ve İsa'nın bedenini işaret ediyor. [ç.n.]

¹ Tarihin, devletin tarihi olduğu tezi politik entelektüel alana Sylvain Lazarus tarafından sokulmuştur, ancak kendisi henüz bu konudaki düşüncelerini geliştirdiği çalışmalarını yayımlamamıştır. Burada da şunu söylemeliyim, benim seksenli yılların ortalarında öne sürdüğüm ontolojik-felsefi Devlet kavramım farklı bir kaynaktan (matematik) geliyordu ve farklı bir yazgısı (metapolitik) vardı. Bununla birlikte, aralarındaki uyumluluk son derece temel bir noktaya dayanmaktadır. Hiçbir politik hakikat prosedürü, kendi özü itibarıyla, bir devletin tarihsel eylemleriyle kanştırılmaz.

masını simgeliyordu. İdea gerçek ile simgesel arasında işleyen bir düşünmedir. Bireye daima olay ile olgu arasına yerleşen bir şeyler sunar. Tam da bu nedenle komünizm İdeasının gerçek statüsüne dair yapılan bitimsiz tartışmalar çıkıksızdır. Gerçek üzerinde etkinliği olmayan ancak zihnimize akılcı hedefleri sabitleyen Kantçı anlamda düzenleyici bir İdea mıdır söz konusu olan? Yoksa adım adım eylemle gerçekleştirilecek devrim-sonrası yeni bir devlet programı mı? Bu bir ütopya, hatta tehlikeli ve aynı zamanda mücrim bir ütopya mı? Yoksa Tarihteki Akıl'ın adı mı? Bu gibi tartışmalar bir yere varmaz, İdeanın öznel işleyişi basit değil bileşik bir süreçtir. İdeanın mutlak gerçek koşulu hem siyasal özgürleşmenin gerçek sekanslarının varoluşunu içerir hem de simgeselleşmeye elverişli tarihsel olguların bir yelpazesini sunar. İdea nezdinde olay ve olayın politik sonuçları olgulara indirgenemez. Bu, hakikat prosedürünü Devlet'in yasalarına tâbi kılmak olurdu. Ancak İdea, olguların, bir hakikati kendine has özellikleriyle (Lacan gibi kelime oyunu yapalım) tarihe kaydedemeyeceklerini* de söylemez. İdea bir hakikat oluşumu içinde uçucu, ele gelmez ve yakalanamaz olanın tarih içinde saptanışıdır. Ancak, bunun olabilmesi için bu rastlantısal, uçucu, ele gelmez boyutu kendi gerçeği olarak tanıması gerekir. Bu nedenle komünizm İdeası, Mao'nun yaptığı gibi şu soruya cevap vermelidir: "Doğru düşünceler nereden gelirler?" Mao "doğru düşüncelerin" (bunu belirli bir durumda bir hakikatin sınırlarının çizilmesi olarak okuyalım)

*Badiou burada *transcription* (kaydetme/transkripsiyon) yerine *transcription* kullanarak bir sonraki cümlelerin de değindiği özgün, geniş kapsamlı bir kaydetmeyi işaret ediyor. [ç.n.]

pratikten çıktığını söylemişti. Elbette buradan “pratiğin” gerçek’in materyalist bir adı olduğunu anlıyoruz. Öyleyse Tarih içerisinde komünizm İdeası gibi doğru (politik) düşüncelerin hakikat-oluş’larını [*devenir-vérité*] simgeleyen İdeanın nihayetinde pratikten (gerçek’in deneyiminden) çıktığını, ancak sadece ona indirgenemeyeceğini söylemek uygun düşer. Çünkü İdea bir hakikatin varoluşunun değil, onun eylemde ortaya konuşunun protokolüdür.

Tüm bunlar özgürleşme siyasetinin hakikatlerinin, nasıl olup da nihayetinde onlara tamı tamına ters bir biçim olan devlet biçimiyle ortaya konabildiğini bir ölçüde açıklıyor ve gerekçelendiriyor. Bir hakikat prosedürü ile tarihsel olgular arasında ideolojik (imgesel) bir ilişki varken niçin bu ilişkiyi bir adım daha öteye taşıyarak olay ile Devlet arasında bir ilişki kurulmasın? Kaldı ki *Devlet ve Devrim* Lenin’in en ünlü eserlerinden birinin adıdır. İşte orada da basbayağı Devlet ile Olay bahis konusudur. Bununla birlikte bu noktada Marx’ı takip eden Lenin devrimden sonra Devlet’in sönümlenmesi, diğer bir deyişle Devlet’in Devlet-olmayana geçişin düzenleyicisi haline gelmesi gerektiğini söylemeye özen gösteriyor. O halde şöyle söyleyebiliriz: Komünizm İdeası Devlet’in iktidarından ilelebet sıyrılan bir politikanın gerçek’ini tarihsel olarak bir “başka Devlet” figürüne yansıtabilir. Ancak iktidardan sıyrılışın bu özneleşme işlemine içkin olması, o “başka Devlet”in de Devlet iktidarından, yani kendi iktidarından sıyrılması, özü itibariyle sönümlenecek

olan bir Devlet olması gerekir.

Bu bağlamda devrimci politika söz konusu olduğunda kişilerin belirleyiciliğini ve önemini teslim etmeliyiz. Bu durum hem muhteşem hem de paradoksalıdır. Özgürleşme siyasetleri bir yanıyla temelde anonim kitlelerin, adı sanı bilinmeyenlerin¹, Devlet tarafından insanlık dışı biçimde değersizleştirilenlerin zaferidir. Diğer yandan ise baştan sona özel isimlerle doludur, o isimlerle anılır, temsil edilir, tarihsel olarak özdeşleşir, hem de diğer politikalardan çok daha güçlü biçimde. Peki neden bu kadar önemli özel isimler? Neden bu devrimci kahramanlar Panteonu? Spartacus, Thomas Münzer, Robespierre, Toussaint-L'Ouverture, Blanqui, Marx, Lenin, Rosa Luxemburg, Mao, Che Guevara ve diğerleri? Tüm bu isimler tarihsel olarak bireylerde, bedenin ve düşüncenin saf tekilliğinde, bir hakikat olarak politikanın kaçış noktalarını teşkil eden sekansların son derece nadir ve kıymetli ilişkiler ağını simgelerler. Hakikat-bedeninin ele avuca gelmez biçimselliği burada ampirik bir varoluşta somutlaşır.

“İsimsizler”, “paysızlar” ve nihayet günümüzdeki tüm politik eylemlerde “kağıtsız” işçilerin örgütleyici rolü, tüm bunlar özgürleşme siyasetlerinde insani sahaya ilişkin negatif ya da daha ziyade yoksunluk üzerine kurulu temsiller. Jacques Rancière, özellikle de 19. yüzyıldaki bu motifleri derinlemesine inceledikten sonra, felsefi alanda, hakim bir tasnife dahil olmamanın demokratik içerimlerini apaçık ortaya koydu. Aslında bu düşünce en azından Marx'ın 1844 *Elyazmaları*'na kadar uzanıyor; Marx burada proletaryayı bir tür varlığı olarak tanımlıyor ve burjuvazinin İnsan'ı tanımlarken kullandığı hiçbir özelliği (münasip, normal, ya da bugünkü tabirle “uyum sağlamış”) kullanmıyor. Bu düşünce aynı zamanda Rancière'in demokrasi” sözcüğünü kurtarma girişiminin temelinde bulunuyor, bunu kendisinin *Demokrasi Nefreti* [*La haine de la démocratie*] kitabında görebiliriz. Ben bu sözcüğü bu denli kolay kurtarabileceğimizden pek emin değilim ya da her halükarda bunun Komünizm İdeası dolayımından geçmesinin kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum. Tartışma açıktır ve sürecektir.

Sıradan insanlar, bu tipik muzaffer kahramanların kişiliğinde, onlar aracılığıyla kendi sınırlarını zorlayabileceklerini keşfederler. Milyonlarca adsız militanın, isyankarın, savaşçının eylemleri kendi başına temsil edilemez niteliktedir. İşte tek bir isimde toplanan, simgelenen budur. Böylece özel isimler İdeanın işleyişine katılırlar ve az önce yukarıda saydıklarım onun farklı aşamalarındaki bileşenlerdir. Yeri gelmişken şunu da söylemekten çekinmeyelim: Kruşçev'in Stalin çevresinde oluşturulan "kişi kültü"nü mahkum etmesi zamansızdı ve demokratikleşme kisvesi altında, takip eden on yılda tanıklık edeceğimiz üzere komünizm İdeasının inişe geçmesinin habercisi oldu. Stalin'in ve kafasındaki terörist Devlet anlayışının siyasi eleştirisi çok daha sert biçimde bizzat devrimci politikanın kendisi tarafından yapılmalıydı. Mao yazdığı birçok metinde bu yolda denemelere girişmiştir.¹ Stalinci Devletin yönetici kadrosunu savunan Kruşçev ise tersine bu yönde adım atmadı, Stalin adına uygulanan Terör konusunda sadece siyasal özneleşmede özel isimlerin rolünün soyut bir eleştirisini sunmakla yetindi. Böylelikle tutucu hümanizmin "yeni filozofları" için çok değil bir on yıl kadar sonra başköşesine kurulacakları mecrayı da açmış oldu. Buradan çok değerli bir ders çıkarabiliriz: Geriye dönük politik eylemler bir kişi adının simgesel işlevinden azledilmesini dayatabilirler, fakat bu işlevin kendisi ortadan kaldırılamayabilir. Zira

¹ 'Mao'nun Stalin hakkındaki metinleri için, "Sovyet Modeli mi, Çin Tarzı mı?" altbaşlığını taşıyan *Mao Tse Tung ve Sosyalizmin İnşası* adlı küçük kitaba başvurulabilir, çeviri ve sunuş Hu Chi-hsi (Paris, Seuil, 1975). *Logiques des Mondes* kitabında, "Hakikatin Ebediyeti" düşüncesi çerçevesinde bu kitabın küçük bir yorumunu sunmuştum.

İdea, –ve özellikle de doğrudan halkların sonsuzluğuna gönderme yapan komünist İdea– özel isimlerin sonluluğuna ihtiyaç duyar.

Mümkün olduğunca yalın biçimde derleyip toplayacak olursak; hakikat, politik gerçek'tir. Bir çeşit özel isimler deposu olan Tarih simgesel bir alandır. Komünizm İdeası'nın ideolojik işleyişi, politik gerçek'in Tarih'in simgesel kurmacası içine imgesel biçimde yansıtılmasıyla olur. Bu yansıtma sayılamayacak kadar çok kitle hareketlerinin özel ismin Bir'liği altında temsil edilmesi biçiminde de olabilir. Bu İdeanın işlevi bireyin bir hakikat prosedürü disiplininin bedenine girmesini sağlamak, bireyin bu hakikat-bedeninin bir parçası ya da özneleşebilir bir beden haline gelerek, devletin dayattığı salt hayatta kalma koşullarını aşmasına olanak tanımadır.

Şimdi şu sorulabilir: Niçin zorunlu olarak bu ikircikli işleyişe başvuruluyor? Niçin olay ve olayın sonuçları bir olgu biçiminde, çoğu zaman da “kişi kültü” çeşitlemelerinin eşlik ettiği şiddet içeren bir olgu biçiminde kendini sunmak zorunda kalıyor? Özgürleşme siyasetlerinin tarihe bu biçimde mal edilmesinin nedeni nedir?

En basit neden, gündelik yaşamların tarihinin devlette kaim olmasıdır. Bir yaşamın tarihi, kendiliğinden, herhangi bir tercih ya da seçim yapmaksızın, aile, iş, yurt, mülkiyet, din, gelenekler, vs. vasıtasıyla işleyen Devlet tarihinin bir parçasıdır. Tüm bunlara istisna teşkil eden bir durumun kahramanca, fakat bireysel bir yansıtması –bir hakikat prosedürü olarak– diğerleriyle

de paylaşım içinde olmayı amaçlar; kendisini yalnızca bir istisna olarak değil, bundan böyle herkes için bir olanak olarak ortaya koymak ister. Bu da İdeanın işlevlerinden biridir: Varoluşların sıradanlığına istisnayı yansıtmak, varoluşları esamisi okunmayacak düzeyde olanların içini doldurmak. Bireysel çevremi, karımı, kocamı, eşimi dostumu, konu-komşumu, Devlet'in dayattığı yaşam formatlarına mahkum olmadığımıza, gelmekte olan hakikatlerin göz kamaştırıcı istisnalarının da varolduğuna ikna etmek. Elbette, son tahlilde, bireyi şu veya bu hakikat-bünyesine girmeye zorlayacak olan, bir hakikat prosedürünün çıplak ya da militan deneyimidir. Fakat insanı bu deneyimin yaşanabileceği noktaya getirmek için, onu hakikat sürecinin bir izleyicisi, dolayısıyla yarı yarıya eyleyicisi haline getirmek için İdeanın dolayımı, İdeanın paylaşımı neredeyse her zaman zorunludur. Komünizm İdeası (gerçi ona ne isim verildiğinin bir önemi yok: Hiçbir İdea adıyla tanımlanamaz) aracılığıyla önce Devlet'in saf olmayan diliyle bir hakikat sürecinden söz etmek, böylelikle de bir süre için Devlet'in olanaklı ile olanaksız arasında çizdiği sınırların yerini değiştirmek mümkün olur. Mesele bu şekilde görüldüğünde yapılabilecek en basit şey birini alıp politik bir toplantıya götürmektir; evinden, kodlanmış varoluşsal parametrelerinden uzağa, örneğin Malili işçilerin barınağına ya da bir fabrikanın kapısına. Siyasetin işlediği yere gelince, katılmak ya da geri çekilmek arasında tercihini yapacaktır. Fakat bu yere gelmek için ideanın –ki iki yüzyıldan beri, belki

de hatta Platon'dan beri söz konusu olan komünizm ideasıdır—ondaki tasavvurları, Tarihe ve devlete ilişkin tasavvurları yerinden etmiş olması gerekir. Simge, gerçek'ten yaratıcı kaçışa imgesel olarak yardım etmelidir. Alegorik olguların, hakikatin kırılganlığını ideoloji haline getirmesi, tarihe mal etmesi gerekir. Dört işçi ve bir öğrenciyle loş bir odada yapılan harcıalem ama sahici bir toplantının anında Komünizm boyutlarına ulaşması ve böylelikle de hem olduğu şey olabilmesi, hem de ileride Hakikatin yerel inşasının bir aşaması haline gelmesi gerekir. Simgenin genişletilmesiyle de “doğru düşüncelerin” bu neredeyse görünmez olan pratikten kaynaklandığının görünür hale gelmesi gerekir. Sapa bir varoşda beş kişinin yaptığı bir toplantı, akıbetinin belirsizliği içinde sonsuzlaşması gerekir. İşte bu nedenle de gerçek, kendini kurmaca bir yapı içinde sunmalıdır.

İkinci neden ise her olayın bir sürpriz olmasıdır. Eğer öyle olmasaydı, bu onun bir olgu olarak öngörülebileceği anlamına gelirdi ve dolayısıyla da Devletin Tarihine kaydedilirdi, bu da bir çelişki olurdu. Demek ki, problem şöyle formüle edilebilir: Kendimizi böylesi sürprizlere nasıl hazırlayabiliriz? Ki bu defa, geçmişteki bir olayın sonuçlarının militanı haline gelmişsek bile, yani bir hakikat-bünyesine dahil olmuşsak bile sorun bakidir. Elbette, yepyeni olasılıkların ortaya çıkmasını istiyoruzdur. Fakat gelecek olan olay, bizim için şu an hâlâ olanaksız olanları olanaklı kılacaktır. Hiç değilse ideolojik olarak ya da entelektüel olarak yeni

olasılıkların yaratımı hakkında öngörüde bulunabilmek istiyorsak, bir İdeaya sahip olmamız gerekir. Bir İdea elbette militanı olduğumuz hakikat prosedürünün günyüzüne çıkardığı olası-gerçek'lerin yeniliklerini de içermektedir, fakat aynı zamanda o bizim henüz tasavvur dahi edemediğimiz başka olasılıkların biçimsel olanağını da barındırmaktadır. Bir İdea her zaman yeni bir hakikatin tarihsel olarak mümkün olduğunun olumlamasıdır. Madem ki olanaksız olanın olanaklılığa doğru zorlanması Devlet iktidarından sıyrılmakla oluyor, bir İdeanın bu sürecin sonsuz olduğunu iddia ettiğini söyleyebiliriz: Devlet'in olanaklı ile olanaksız arasına çizdiği sınır, şimdiye kadar yapılan tüm sınır değişimleri ne denli radikal olurlarsa olsunlar, bugün militanca savunduğumuz değişiklikler de dahil, biçimsel olarak her an yeniden değişebilir. İşte bu nedenle, bugün komünizm İdeasının içeriklerinden biri de –yeni bir devletin varması gereken hedef olarak anlaşılan komünizm motifine de karşı olarak– Devletin sönümlemesinin kuşkusuz her türlü politik eylemde görünür bir ilke olması gerektiğidir (Devlet'e doğrudan dahil olmayı, Devlet'ten her türlü şefaath talebini, seçimlere her türlü katılımı, vs. reddeden “Devlet'ten uzak siyaset” formülünün de ifade ettiği budur); fakat bu aynı zamanda sonu olmayan bir süreçtir, çünkü yeni politik hakikatlerin yaratımı, Devlet'e ait yani tarihsel olgularla olayın sonsuz sonuçları arasındaki sınırı her daim değiştirecektir.

Böylece, komünizm İdeasının günümüzde aldığı biçimlere değinerek sözlerimi tamamlayabilirim.¹ Komünizm İdeası'nın günümüzdeki muhasebesi, daha önce de söylediğim gibi, bu sözcüğün artık "Komünist Parti" ya da "komünist rejimler"de olduğu gibi sıfat olarak kullanılamayacağını ortaya koyuyor. Parti-biçimi de tıpkı Sosyalist Devlet gibi İdeanın somut taşıyıcısı olmaya artık uygun değil. Nitekim bu sorun geçen yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarında meydana gelen iki can alıcı olayda olumsuz bir ifade kazanmıştır: Çin'deki Kültür Devrimi'nde ve "Mayıs 68" adı verilen Fransa'daki karmaşık süreçte. Daha sonra partisiz siyaseti benimseyen yeni siyaset biçimleri denendi ve halen denenmekte.² Buna rağmen genel ölçekte bakıldığında, burjuva devletin "demokratik" denilen ve küreselleşen kapitalizmin desteklediği modern biçimi ideolojik planda hâlâ rakipsiz olarak kendini öne sürebiliyor. Otuz yıl boyunca "komünizm" sözcüğü ya tüm-den unutuldu, ya da pratikte mücrim faaliyetlerle bir tutuldu. Politika konusunda öznel düzeydeki kafa karışıklığı da bundan ileri geliyor. İdea olmaksızın, halk kitlelerinin yönlerini kaybetmeleri kaçınılmazdır. Bununla birlikte, bu tepkisel dönemin sona ermekte

¹Komünizm İdeası'nın üç evresi, özellikle de bu ideanın doğrudan politik olmaya (program, Parti ve Devlet biçiminde) giriştiği ikinci evre ile ilgili olarak *Sarkozy Neyin Adı?* kitabımın sonuç bölümlerine bakılabilir.

²Son otuz yılda çok sayıda heyecan verici yeni politik biçimler deneyimlendi. Sıralayacak olursak: 1980 – 1981 yıllarında Polonya'daki Dayanışma Hareketi; İran Devrimi'nin ilk aşaması; Fransa'daki Politik Örgüt [Organisation Politique]; Meksika'daki Zapatista Hareketi; Nepal'deki Maoocular... Ve daha niceleri...

olduğunu gösteren, bugünkü konferans gibi, birçok emare var. Tarihsel paradoks şu ki, bir anlamda, bugün 20. yüzyıldan miras aldığımız sorunlardan ziyade 19. yüzyılın ilk yarısında irdelenenlere yakınız. Tıpkı 1840 civarında olduğu gibi, bugün de toplumların akılcı örgütlenmesi için mümkün olan tek yolun kendisi olduğundan emin kinik bir kapitalizmle karşı karşıyayız. Her yanda yoksulların kendi yoksulluklarından kendilerinin sorumlu olduğu, Afrikalıların geri kalmış olduğu ve geleceğin Batılı uygar burjuvalara ya da tıpkı Japonlar gibi onlarla aynı yolu izleyecek olanlara ait olduğu telkin ediliyor. Tıpkı o zaman olduğu gibi bugün de zengin ülkelerin çok büyük bir kesiminde sefalet hüküm sürebiliyor. Toplumsal sınıflar arasında olduğu gibi devletler arasında da devasa ölçülerde ve git gide artan eşitsizlikler bulunuyor. Üçüncü Dünya köylüleri ve bizim “gelişmiş” toplumlarımızdaki işsizler ve düşük ücretlilerle, “Batılı” orta sınıflar arasında nefret dolu kayıtsızlığın damgasını vurduğu mutlak bir öznel ve siyasal kopukluk vardır. Politik iktidar, yegane sloganı “bankaları kurtaralım” olan çok yakınlarda yaşanan krizin gösterdiği gibi hiç olmadığı ölçüde kapitalizmin vekilharcı haline gelmiştir. Devrimciler dağınık ve örgütleri zayıf, gençliğin büyük bir kısmı nihilist bir ümitsizliğe düşmüş, aydınların çoğu ise ne yazık ki sistemin hizmetinde. Bütün bunlara karşın, Marx’ın sonradan meşhur olan *Komünist Parti Manifestosu*’nu yazdığı 1847’de olduğu denli yalnız ve yalıtılmış olan bizler, işçi ve halk kitleleri arasında yeni tip siyasal

süreçler örgütleme ve bütün gücümüzle komünist İdeanın gerçeklik içinde yeniden doğmakta olan biçimlerini destekleme çabamızda git gide daha kalabalık olmaya başladık. Tıpkı 19. yüzyılın başında olduğu gibi bugün de mesele İdeanın zaferi değil; oysa koca bir 20. yüzyıl boyunca epey ihtiyatsızca ve dogmatik biçimde böyle ortaya konmuştu. Bugün önemli olan İdeanın varolması ve hangi terimlerle formüle edildiği. Öncelikle Komünist Hipoteze güçlü bir öznel varoluş sağlamak, işte bugün burada bulunan bizlerin ilk görevi budur. Söylemeliyim ki, bu da oldukça heyecan verici bir görev. Düşüncenin genel ve evrensel olan inşalarıyla, yerel ve tekil fakat evrensel olarak aktarılabilir hakikat parçalarını birbiriyle eklemleyerek komünist hipotezin ya da daha doğrusu komünizm İdeasının bireylerin bilinçlerinde yeniden hayat bulmasını sağlayabiliriz. Böylelikle bu İdeanın üçüncü varoluş devrini başlatabiliriz. Bunu yapabiliriz, öyleyse yapmalıyız.

École Normale Supérieure'da felsefe profesörü olan Alain Badiou'nun önemli felsefi çalışmaları arasında *Özne Teorisi*, *Varlık ve Olay*, *Felsefe için İkinci Manifesto* vardır. Badiou ve Slavoj Žižek'in *Felsefe ve Güncellik* kitabı Encore'dan yayımlanmıştır.



ISBN: 978-605-87489-2-8



9 786058 768956